

« santur minus principales famuli ». — [Vide dicta supra num. 789, et Lib. II, num. 78].

Eorum
poenae.

« 2°. Usurarius publicus sive notorius non debet admitti ad Communionem altaris nec absolvi, donec restitutum usuras, nec sepeliri in loco sacro; et qui

« scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus ».

« 3°. Addit Laymann¹, ejus testamentum ipso jure irritum esse, nisi ante mortem restituerit^{b)}. Vide Lessium, Bonacina, Trullench² ». — [Item usurarii sunt infames. Salmant³].

DUBIUM VIII.

De Emptione et Venditione.

ARTICULUS I.

QUID SIT EMPITIO ET VENDITIO.

793. Quando venditio est justa. — 794. An requiratur determinatio pretii. An, data arrha, liceat a contractu resilire. — 795. An requiratur scriptura et traditio. — 796. An ad transferendum dominium requiratur solutio pretii, vel fides de illo. — 797. Ad quem spectent fructus, cum completur conditio emptionis. — 798. Ad quem spectent fructus rei venditae, sed non traditae. — 799. Cujus sit res empti pecunia aliena. — 800. An valeat contractus, si vendatur res aliena. — 801. In quibus casibus res suo valore crescat, vel decrescat. — 802. Quid de merce ultronea. — 803. An taxa obliget in conscientia. — 804. Quotupliciter pretium varietur. Et an res pretiosae habeant majorem latitudinem. — 805. An deceptio semper obliget ad restitutionem. — 806. An liceat pluris vendere rem utilem emptori. — 807. Quid, si adsint alii justitiae. — 808. An res extraordinariae possint vendi quanti plurimi. An communis aestimatio variet pretium. Et an venditio sub hasta, aut per venditrices. — 809. Quid, si res vendatur minutim. — 810. An res possit carius vendi ob dilatatam solutionem. An ratione periculi, vel quia res pluris esset valutura. — 811. An res ad creditum carius vendi possit. — 812. An et quando liceat vendere cum pacto retrovendendi. — 813. An licitum sit pactum reemendi ad arbitrium emptoris. Quid de contractu mohatra. — 814. De monopolio. — 815. Quot modis fit monopolium. — 816. An unus vel pauci, qui annonam emunt ut carius vendant, peccent contra justitiam. — 817. An mercatores inter se conspirantes ut merces vendant pretio summo, teneantur ad restitutionem. Et an, facto monopolio a mercatoribus, liceat aliis mercem eodem pretio vendere. — 818. An irritet contractum vitium occultum. — 819. Quid, si vitium sit circa substantiam. — 820. Quid, si venditur ut pura res mixta perfectior aliis. Quid de vino mixto cum aqua. — 821. An sit injustitia vendere quid pro quo. — 822. Quid, si vitium est circa quantitatem. — 823. Quid, si circa qualitatem. — 824. An sit illicitum vendere pretio ordinario debitum cujus debitor non est solvendo; vel mercem mox minuendam. — 825. An, tradita tibi re ad vendendum pretio designato, possis retinere superfluum. Et an idem dicendum de eo qui emit nomine alieno. — 826. Quid de sartoribus vilis pannum ementibus. — 827. Si res vendatur duobus, cui acquiratur dominium. — 828. Si res pereat ante traditionem, cui pereat. — Quid, si post traditionem. — 829. An liceat vilis emere chirographa seu credita. — 830. Vide alia apud Busenbaum.

793. - « Resp. Est contractus quo pretium pro merce solvitur; completurque mercis traditio. Venditio, contra. — Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium sit justum sive exaequet valorem rei;

¹ Lib. 3, tr. 4, cap. 16, n. 21. — Less., de Just. et Jure, lib. 2, cap. 20, dub. 22. — Bonac., disp. 3, de Contract.,

« et contra. Alias, si sine legitimo titulo secus fiat, committetur injustitia, gravis « vel levis pro gravitate excessus, qui « proinde ad restitutionem in conscientia « obligabit; etsi in foro externo ad resti-

tu. 3, punct. ult. — ² Decal., lib. 7, cap. 19, dub. 22. — ³ Tr. 14, de Contract., cap. 3, n. 125.

Bonacina, loc. cit., punct. 3, reperiri non potest.

792. - ^{a)} Excommunicatio ista, non amplius viget ex const. Apostolicae Sedis.

^{b)} « Nisi ante mortem restituerit quae per

usuras acquisita sunt, vel de eorum restitutione idoneam cautionem (per pignora videlicet aut fidejussores) dederit ». Ita Laymann, et haec dicit de usurarii testamento et de qua libet alia ejus voluntate.

« tutionem fere non cogatur quis, nisi « ultra dimidium defraudaverit. — Vide « Laymann¹, Bonacina² ».

Validitas
requirit de-
terminatio-
nem pretii.

794. - Notandum I°. Quod, ut contractus emptionis sit validus, requiritur *determinatio pretii*: quae si remittatur ipsi emptori, nullus est contractus: *l. Quod saepe*, ff. de *contrahenda emptione*. — Secus, si remittatur tertio: *l. ult.*, C. *eod. tit.*; sive judicio prudentum, ut recte ait Dicastillus.

An autem valeat emptio facta pro justo pretio, *sine determinatione*? — Affirmat Palau³; Salmant. autem⁴ negant cum communi, nisi pretium sit jam a lege taxatum. Et sicut pretium, sic etiam (ut valeat contractus) *res* debet esse determinata, saltem in spe: ut quando venditur hic jactus retis. Vide Salmant.⁵

Item, de-
terminatio-
nem rei.

Quaeritur hic: *an quando data sit arrha*, liceat danti resilire a contractu cum jactura arrhae?

Data ar-
rha, licitum
est resilire.

Respondeo cum Patre Concina⁶, quod licite potest ex consuetudine, quae regulariter talis est^{a)}. Excipitur, nisi arrha data sit pro majori securitate contractus jam initi.

nisi data
sit pro ma-
jori securi-
tate.

Quid in
dubio.

Utrum autem *in dubio, an arrha data fuerit pro securitate*, liceat danti resilire? — Videtur negare Lacroix⁷ ex Oñate⁸; quia natura hujus contractus arrhae est, ut detur pignus ad statuendam obligationem ad non recedendum a contractu sub poena pignus amittendi^{b)}. Sed affirmat Concina^{c)}. Et hoc verum mihi videtur in

¹ Lib. 3, tr. 4, cap. 17. — ² Disp. 3, qu. 2, punct. 1 et 4. — ³ Dicast., tr. 9, disp. 1, dub. 1, num. 20. — ⁴ Tr. 33, disp. 5, punct. 1, n. 4. — ⁵ Tr. 14, cap. 2, n. 2. — ⁶ Loc. cit., n. 3. — ⁷ Lib. 3, dissert. 2, cap. 1, n. 2. — ⁸ Lib. 6, part. 3, n. 134.

794. - ^{a)} Apud vectores dumtaxat regulariter dari hanc consuetudinem, juxta Concina; de ceteris vero non loquitur.

^{b)} Croix et Oñate, *locis cit.*, ita definiunt arrhae contractum; unde, ut recte ait S. Alphonsus, *videntur* negare quod sit licitum resilire in dubio an sit data arrha pro securitate.

^{c)} Concina, *loc. cit.*, n. 2, videtur innuere negativam: « Absolute, inquit, dari arrha solet in majorem initi contractus securitatem. Quare, nisi expresse contrahentes patefaciant se nolle aliam subire obligationem praeter arrhae jacturam, dicendum videtur arrham datam, contractae obligationis et devinctae conscientiae testimonium esse ».

ii contractibus, ubi regulariter talis est consuetudo; quisque enim praesumitur velle contrahere, juxta consuetudinem qua regulariter fiunt contractus.

795. - Notandum II°. Quod contractus emptionis *solo consensu* perficitur^{a)}; nisi ante emptionem conveniant partes conficere scripturam, ex Inst. de *obligat. et consensu*, et Inst. de *empt. et vendit.* — Dominium autem rei non transit ad emptorem, nisi *facta traditione*; ut est commune, contra Petrum Navarra: et videtur certum esse ex § *Cum autem*, Inst. de *empt. et vendit.*, ubi: *Qui rem nondum emptori tradidit, adhuc ipse dominus est.*

Emptio solo
consensu
perficitur.

Dominium
non trans-
fertur nisi
traditione.

796. - Immo nec transfertur dominium rei etiam emptori traditae, donec ab emptore *pretium* solvatur vel offeratur, aut saltem praestetur pignus vel fidejussio, aut saltem fides de illo. Ex § *Venditae*, Inst. de *rerum divisione*, ubi dicitur: *Venditae vero res, et traditae, non aliter emptori acquiruntur, quam si is venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit, veluti expromissore aut pignore dato... Sed si is qui vendidit, fidem emptoris secutus fuerit, dicendum est statim rem emptoris fieri.*

et solutio-
ne, vel data
fide pretii.

Quaestio autem hic fit: *an gabella debita pro venditione, solvenda sit gabellario tempore contractus vel tempore traditionis?*

Vasquez, Petrus Navarra, etc., apud Salmant.⁹, dicunt, tempore traditionis; et probabile putant Salmant. — Sed recte

Gabella
debita pro
venditione.

⁹ De Contract., disp. 34, sect. 1, n. 3. — *Petr. Navar.*, lib. 3, cap. 1, n. 246; et cap. 2, dub. 13, n. 154. — *Vasq.*, Opusc. de Restit., cap. 6, § 2, dub. 6, n. 27. — *Petr. Navar.*, lib. 3, cap. 1, n. 247. — *Tr. 14*, cap. 2, n. 4. — *Salmant.*, loc. cit.

795. - ^{a)} Effectus solius consensus, traditione rei non secuta, non sunt iidem in omnibus juribus. — In jure AUSTRIACO (1053) et GERMANICO (Cod. 446), dominium rei per solam traditionem transfertur in emptorem; sed interim, quibusdam casibus exceptis, periculum et utilitas manent apud venditorem. Si de fundo agatur, ejusdem relatio in libro fundorum requiritur in jure Germanico ad transferendum dominium. — In jure GALLICO (art. 1583), ITALICO (art. 1448), HISPANICO (art. 1452, 1468) et ANGLICO, dominium rei ejusque periculum ac commodum transeunt, per solum consensum partium, ad emptorem, qui proinde actionem realem habet ad obtinendam ejus possessionem. — Attamen, si res praegustari

probabilius solvenda tempore contractus.

probabilius censent oppositum, cum Palao^{a)} Villalobos^{a)}, Prado, Bonacina, Dicastillo; et idem tenent Lessius¹, Lugo² et Continuator Tournely³. Ratio, quia contractus emptio solo consensu perficitur; ut habetur ex § un. Instit. de obligat. ex consensu, ubi dicitur: *Consensu fiunt obligationes in emptionibus...*, locutionibus... Ideo autem istis modis, obligatio dicitur consensu contrahi, quia neque scriptura neque praesentia omnino opus est; et nec dari quidquam necesse est, ut substantiam capiat obligatio.

797. - Notandum III°. Quod, quando venditio est conditionata, impleta conditione, contractus retrahitur ad diem venditionis; ideoque fructus interim percepti pertinent ad emptorem. Hoc tamen est, quando conditio adjecta est casualis: secus, si potestativa, scilicet cujus impletio sit in potestate emptoris. — Ita Lessius, Malderus, etc. cum Salmant.⁴

798. - Notandum IV°. Quod periculum et commodum rei regulariter spectat ad dominum rei. — Sed in contractu venditionis, emptione perfecta, spectat ad emptorem, semper ac est vendita res determinata, etiamsi res non sit tradita, vel tradita sine habita fide de pretio (quibus casibus remanet res in dominio venditoris, ut dictum est mox supra n. 796), nisi aliter conventum sit. Ita ex § Cum autem 3, Inst. de empt. et vendit.; l. Id quod 7, ff. de peric. et commodo rei vend.; et l. Post perfectam 1, C. eod. tit. Excipe tamen, si

Periculum rei statim pertinet ad emptorem.

Exceptiones.

Prado, cap. 27, qu. 1, n. 5. - Bonac., disp. 3, qu. 2, punct. 1, num. 5. - Dicast., tr. 9, disp. 1, dub. 1, n. 25. - ¹ Cap. 21, num. 3. - ² Disp. 26, num. 5. - ³ De Contract., part. 2, cap. 1, art. 1, i. f., v. Ex hac. - Less., cap. 21, num. 128 et 129. - Malder., tr. 5, cap. 2, dub. 15, i. f. - ⁴ Tr. 14, cap. 2, num. 25. - ⁵ Lib. 3, part. 2, num. 705. - ⁶ Cap. 21, dub. 13, num. 100. - ⁷ Tr. 6, cap. 5, num. 93. - ⁸ De Contract., part. 2, cap. 1, art. 5. - ⁹ Disp. 26, n. 209. - ¹⁰ Lib. 3, part. 2, num. 977. - Molina, tr. 2, disp. 368, num. 1, 2 et 23. - Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 17, num. 17. —

solent, v. g. vinum; aut si traduntur ad probationem, v. g. equus, venditio non prius perficitur, quam res gustata vel probata fuerit.

796. - ^{a)} Palaus, tr. 33, disp. 5, punct. 1, n. 1; Villalobos, part. 2, tr. 21, diff. 1, n. 3, dictum istud praetermittunt; sed alia habent quae ibidem a Salmanticensibus indiscriminatim ponuntur.

798. - ^{a)} Molina, loc. cit., n. 23, satis innuit hoc assertum: « Fructus ex re empti,

venditor sit in mora tradendi; tunc enim ad ipsum pertinet periculum, ex l. 17, ff. de peric. et comm. Idem si culpa venditoris res fuerit destructa vel deteriorata, ex l. 2, ff. eod. tit. Vide Croix⁵.

Perfecta autem emptione, si aliter conventum non fuerit, fructus rei pendentes spectant ad emptorem; ut communiter docent Lessius⁶, Sporer⁷, Continuator Tournely⁸, Lugo⁹; Croix¹⁰ cum Molina, Laymann, etc. Et hoc currit etiam pro foro conscientiae; ut Sporer cum Molina et communi. — Dicit tamen [Continuator] Tournely cum Lugo, quod hoc valet quoad aestimationem quam habent fructus tempore emptionis. Si vero fructus tempore venditionis erant immaturi, cum postea sunt maturi, certum est quod, re non tradita, eorum incrementum debetur venditori; ut Lessius et Molina^{a)} apud Lugo¹¹, ac [Continuator] Tournely^{b)}. — Ita quoad fructus pendentes.

Quoad fructus vero futuros rei.

Dubitatur 1°. Ad quem spectent ipsi, re non tradita, vel tradita sine pignore aut data fide de pretio, ita ut dominium rei adhuc fuerit apud venditorem?

Prima sententia, quam tenent [Continuator] Tournely¹² et Bonacina¹³ cum Covarruvias, dicit spectare ad venditorem: ex regula illa generali, quod res suo domino fructificat.

Secunda tamen sententia, communis et verior, quam tenent Lessius¹⁴, Croix¹⁵; Salmant.¹⁶ cum Silvestro, Tapia, Maldero;

Sporer, tr. 6, cap. 5, n. 93. - Molina, tr. 2, disp. 368, n. 22, i. f. - Contin. Tourn., de Contract., part. 2, cap. 1, art. 5, num. 2, v. f. - Lugo, disp. 26, num. 210 et 211. - Less., cap. 21, num. 100. - ¹¹ Disp. 26, num. 210. - ¹² De Contract., part. 2, cap. 1, art. 5, n. 4. - ¹³ Disp. 3, qu. 2, punct. 7, § 1, n. 4. - Covar., Variar. resolut. lib. 3, cap. 4, v. 14°. - ¹⁴ Cap. 21, n. 109. - ¹⁵ Lib. 3, part. 2, n. 978. - ¹⁶ Tr. 14, cap. 2, num. 18. - Silvest., v. Usura II, qu. 11. - Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 16, art. 15, n. 1. - Malder., tr. 5, cap. 2, dub. 15.

inquit, pendentes tempore contractus, sive maturi jam essent, sive non, semper pertinent ad emptorem, quoad valorem quo tempore contractus aestimarentur.

^{b)} Continuator Tournely, loc. cit., n. 2, v. f., citat quidem Lessium, Lugo et Salmanticenses, ut asserit S. Alphonsus; ipse vero videtur ab ea doctrina refugere, dicens « mirum » esse « quod flores vineae, quam florentem emo, mei sint; et incrementum quod

Fructus pendentes statim pertinent ad emptorem.

Immaturi, ad venditorem, quoad incrementum.

Fructus futuri, re non tradita, etc., ad venditorem juxta alios.

Verius, ad emptorem, nisi aliter sit conventum.

Difficultatibus satisficit.

Quandoque periculum et fructus pertinent ad venditorem.

Sporer¹ cum S. Antonino^{c)}, Armilla, Petro Navarra et Laymann, docet fructus spectare ad emptorem, nisi aliter conventum sit. Ratio: tum quia, cui debetur res, debentur etiam fructus tamquam accessorii; tum quia aequum est ut ad eundem emptorem spectet commodum fructuum, ad quem spectat rei periculum, ut mox supra dictum est. — Nec obstat regula enuntiata, quod res domino fructificet. Nam respondetur hoc intelligi de domino absoluto; non autem de domino rei quae debetur alteri, ad quem rei periculum spectat. — Nec deinde obstat dicere, iniquum videri quod emptor percipiat fructus, et venditor non possit pretio frui. Nam respondetur, hoc commodum emptoris bene compensari cum periculo rei ab ipso assumpto. Caeterum pretium solvendum per se aequale est pretio persoluto: nisi ex mora solvendi venditor patitur aliquod interesse ratione damni emergentis vel lucri cessantis; tunc enim emptor sane teneretur illud ei resarcire, ut omnes docent cum Sporer². — Certum autem est quod si venditor intenderet non ratam habere venditionem, nisi postquam pretium solvatur: eo casu tam periculum rei quam commodum fructuum ad ipsum spectat; ut Sporer³ cum Petro Navarra et Laymann.

Diximus autem: *Nisi aliter conventum sit.* — Nam, si res non sit tradita, vel tradita sit sine pignore aut fide de pretio, tunc, Dubitatur 2°. An possit venditor pacisci ut fructus ad ipsum spectent donec pretium solvatur?

¹ Tr. 6, cap. 5, num. 94. - Armil., v. Usura, num. 15. - Petr. Navar., lib. 3, cap. 2, n. 148 et seqq.; et n. 152 et seqq. - Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 18. - ² Tr. 6, cap. 5, num. 96, i. - ³ Loc. cit., num. 96, ii. - Petr. Navar., lib. 3, cap. 2, num. 157 et 158. - Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 17, num. 20. - S. Anton., part. 2, tit. 1, cap. 7, § 20. - Silvest., v. Usura II, qu. 11. - Armilla, v. Usura, num. 15. - Gabr. Biel, in 4, dist. 15, qu. 11, art. 2, concl. 4, cas. 3. - ⁴ Part. 4, tr. 4, resol. 139. - ⁵ Tr. 2, disp. 368, n. 17. —

Prima sententia negat cum Patre Concina^{d)}; et S. Antonino, Silvestro, Majore^{e)}, Armilla, Gabriele, etc., apud Diana⁴, qui probabilem putat. — Ratio, quia venditor concedendo dilationem ad solvendum pretium, nequit per hoc tempus proventum exigere; compensato tamen interesse ab emptore, si tempore praefinito fuerit in mora solvendi.

Secunda vero sententia, communior et probabilior, affirmat. Eamque tenent Molina⁵, Filiucci⁶, Viva⁷, Sporer⁸; Sanchez⁹ cum Navarro, Angelo, Tabiena, Castro, etc.; Bonacina¹⁰ cum Covarruvias, Gomez et Rebello; et idem tuetur Petrocorensis¹¹. — Ratio, quia venditor juste potest dominium directum transferre in emptorem, et reservare sibi dominium utile, ut fructus percipere valeat usque dum pretium solvatur; et tunc non exigit fructus ratione solutionis dilatae, sed ratione ipsius venditionis hoc pacto initae. Hoc tamen casu, bene ait Petrocorensis^{f)}, quod si praedium pereat vel deterioretur, non posset venditor exigere id quod ratione praefatorum fructuum emptor promiserit ei correspondere.

799. - Quaeitur 1°. Cujusnam sit res empti pecunia aliena?

Respondetur, emptoris, si emat nomine suo; ex l. Si ex ea, C. de rei vindicatione, ubi dicitur: *Si ex ea pecunia quam deposueras, is apud quem collocata fuerat sibi possessiones comparavit, ipsique traditae sunt...*, ab invito eo in te transferri injuriosum est.

Excipe, si pecunia sit Ecclesiae, mi-

⁶ Tr. 35, cap. 8, n. 177. - ⁷ De Contract., qu. 2, art. 6, n. 3. - ⁸ Tr. 6, cap. 5, n. 96, iv. - ⁹ Consil. mor., lib. 1, cap. 7, dub. 21, n. 3. - Navar., Comment. de Usur., n. 56. - Angel., v. Emptio, n. 5. - Tabiena, v. Usura II, n. 9. - Paul. de Castro, in l. Julianus, § Ex vendita, ff. de action. empti, etc. - ¹⁰ Disp. 3, qu. 2, punct. 7, § 1, n. 5. - Covar., Variar. resolut. lib. 3, cap. 4, num. 5. - Anton. Gomez, Variar. tom. 2, cap. 2, n. 11. - Rebell., part. 2, lib. 9, qu. 16, n. 5 et 6. - ¹¹ Lib. 4, de Just., cap. 7, qu. 8, v. Alii tamen,

Pactum ut fructus sint venditoris, pretio non soluto, juxta alios illicitum.

Communior et probabilior sententia.

Limitatio.

Res empti pecunia aliena, quando sit emptoris.

capiunt flores, meum non sit. Mirum, quod si equi pullum emero, incrementum ejus meum non sit deductis expensis ».

^{c)} S. Antoninus, part. 2, tit. 1, cap. 7, § 20, dicit a theologis reprobari contractum, quo fructus rei ad venditorem pertinerent, quousque is pretium recipiat; « et ideo consulendum est abstinere ab hujusmodi ».

^{d)} Concina, lib. 3, de Just. et Jure, dissert. 2, cap. 1, n. 11, concordat profecto; sed videtur loqui de solo casu, quo res jam sit tradita.

^{e)} Major citatur utique hic a Diana; sed loco citato, in 4, dist. 15, id non habet.

^{f)} Petrocorensis, loc. cit., v. Certe apertis juris, ita scribit: « Aequitati tamen consen-

noris et militis; ut Bonacina, Rebellus^{a)}, Silvester, etc., apud Salmant.¹⁾ quia tunc illis res acquiritur.

800. - Quæritur 2°. *An valeat contractus, si vendatur res aliena?*

Resp. ex *l. Rem alienam* 28, ff. de *contrah. empt.*, validum esse quoad translationem dominii, non quidem rei, sed pretii. Unde vendens mala fide acquirit dominium pecuniae, sed tenetur emptori omnia damna restituere. — Qui autem vendit bona fide non tenetur, ad damna neque ad evictionem (ut dicit Salmant.²⁾ cum aliis, quibus consentit Palaus³⁾; sed tenetur quidem pretium restituere emptori, etiamsi cum eo convenerit non teneri de evictione; ut exprimitur in *l. Emptorem*, § *Qui autem, ff. de action. empti*, ubi: *Idem esse dicendum, etsi aperte in venditione comprehendatur nihil evictionis nomine praestitum iri, pretium quidem deberi re evicta*. Aequum enim non est ut venditor lucrum faciat cum jactura emptoris: vide Palaus⁴⁾.

Sed excipitur 1°. Nisi expresse fuerit conventum de non restituendo pretio; ut Palaus⁵⁾. — Excipitur 2°. Nisi venditor in nihilo factus sit ditior, eo quod nimirum bona fide in largitiones forte aut in lusum pretium insumpserit, ut ajunt Salmant.⁶⁾ — Excipitur 3°. Nisi emptor scienter rem alienam vel alteri obligatam comparaverit; tunc enim ipse, nisi expresse de evictione convenerit, in poenam sui criminis nec etiam pretium potest repetere, ut sancitur in *l. Si fundum, C. de evict.*, Vide Palaus⁷⁾, qui deinde bene advertit, ex hoc non inferendum quod pretium eo casu possit a venditore retineri. Nam in foro

Bonac., disp. 3, qu. 2, punct. 2, num. 29. - Silvest., v. *Emptio*, n. 23, qu. 22. - ¹⁾ Tr. 14, cap. 2, n. 29. - ²⁾ Tr. 14, cap. 2, n. 31. - ³⁾ Tr. 33, disp. 5, punct. 28, § 5, n. 1. - ⁴⁾ Loc. cit., § 4, num. 2. - ⁵⁾ Loc. cit. - ⁶⁾ Tr. 14, cap. 2,

conscientiae illud emptori restituendum est; in foro autem externo, fisco adjudicandum^{a)}.

Refert autem hic aliqua adnotare de obligatione evictionis^{b)}.

Debetur evictio, non tantum in venditione, si res ab emptore evincatur, ex *l. 1, ff. de evict.*; sed etiam in permutatione, datione in solutum pro debito, constitutione dotis aestimata, transactione, divisione haereditatis et in quolibet alio contractu oneroso (ut fuse probat Palaus⁸⁾: non vero in contractu lucrativo: unde donans non tenetur ad evictionem, nisi forte donatio inceperit a promissione rei indeterminatae, et postea tradat rem quae evincitur; vide Palaus⁹⁾. — Ut autem emptor possit de evictione agere, tenetur litem motam, antequam tempus probationum elabatur, venditori denunciare, ex *l. Emptor, C. de evict.*, et *l. Si rem, ff. eod.* A qua tamen denuntiatione excusantur minores et Ecclesiae. (Palaus¹⁰⁾). — Facta autem denuntiatione, tenetur venditor praestare emptori documenta pro defensione; sed non tenetur defendere, nisi id promiserit. (Palaus¹¹⁾). Tenetur tamen ad expensas litis, ut dicit Palaus¹²⁾ cum aliis, contra aliquos, ex *l. Si plus, § Mota, ff. de evict.*, et *l. Qui absentem, ff. de procurat.* Si vero malitia aut culpa iudicis, aut vi alterius, aut negligentia emptoris res evincatur, venditor ad nihil tenetur; periculum enim fortuitum ad emptorem pertinet, ut recte ait Palaus¹³⁾.

801. - « Unde resolves: 1°. Quod spectat ad EMPTOREM, is potest emere vilis quam res valeat, si ei non sit com-
« moda, vel emat in gratiam venditoris,

num. 31. - ⁷⁾ Tr. 33, disp. 5, punct. 28, § 4, num. 16 et 18. - ⁸⁾ Loc. cit., § 1. - ⁹⁾ Loc. cit., § 1. a num. 11. - ¹⁰⁾ Tr. 33, disp. 5, punct. 28, § 3, n. 5 et 6. - ¹¹⁾ Loc. cit., n. 9 et 10. - ¹²⁾ Loc. cit. - ¹³⁾ Loc. cit., § 4, n. 11.

taneum esse non omnino negarem, ut vel omnes fructus vel illorum partem remitteret, si inevitabili casu praedium venditum periret, aut suam fertilitatem amitteret ».

779. - ^{a)} Rebellus citatur revera a Salmant. absque ulla restrictione; sed, *part. 2, lib. 12, qu. 4, n. 12*, responsum principale quidem habet, non vero exceptionem hic appositam.

800. - ^{a)} Jure positivo (Cod. Gall., 1635; Ital., 502; Austr., 932; Hispan., 1107, 1475 et

seqq.; German., 459), venditor malae fidei tenetur, et quidem semper, reddere emptorem indemnem. Eadem etiam obligatio incumbit venditori bonae fidei, excepto tamen casu quo de contrario conventum fuit. — Emptori autem malae fidei nulla debetur damnorum reparatio.

^{b)} Evictio est legitima deturbatio emptoris in possessione rei emptae, quae sive totaliter, sive partialiter, revindicitur a vero domino vel ab alio jus in eam habente.

« ac similes sint circumstantiae quae rem
« faciant viliores. Nec obstat quod ven-
« ditor necessitate ductus vendat vilius;
« quia venditio manet voluntaria, inquit
« Cajetanus. Vide Bonacina¹⁾. — Potest
« nihilominus graviter peccari contra ca-
« ritatem, si quando pauperculi extrema
« inopia res suas vendere coguntur, nimis
« viliter ab eis emas. Laymann^{a)} ».

Notandum est 1°. Quod res in manu mercatoris, ratione sui laboris et operarum, pluris aestimantur quam in manu alterius. Propterea tamen non est illicitum alteri rem vendere tanti quanti venditur a mercatore. — Lessius²⁾, Salmant.³⁾ cum Lugo, Bonacina, etc.

Notandum II°. Quod concursus emptorum et penuria mercium auget pretium rei; paucitas contra emptorum et copia mercium minuit pretium. — Salmant.⁴⁾ cum communi, Pater Concina⁵⁾, [Continuator] Tournely⁶⁾.

802. - Notandum III°. Quod pretium rei decrescit, quando res est parum utilis emptori, et hic in gratiam venditoris emit. Est communis sententia cum [Continuatore] Tournely⁷⁾, et Salmant.⁸⁾ cum Bonacina^{a)}, Dicastillo, Reginaldo^{a)} et aliis.

Cajetan., Sum., v. *Emerere*. — ¹⁾ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, n. 21 et 23. — ²⁾ Cap. 21, n. 24 et 25. — ³⁾ Tr. 14, cap. 2, n. 101. - Lugo, disp. 26, n. 88. - Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 30. — ⁴⁾ Tr. 14, cap. 2, num. 102. — ⁵⁾ Lib. 3, de Just. et Jure, dissert. 2, cap. 6, num. 18. — ⁶⁾ Cap. 1, de Vendit., art. 4, not. 2. — ⁷⁾ Loc. cit. — ⁸⁾ Tr. 14, cap. 2, num. 103 et 105. - Dicast., tr. 9, disp. 2, dub. 4, n. 44. — ⁹⁾ Lib. 3, de Just. et Jure, dissert. 2, cap. 6, n. 18. — ¹⁰⁾ Part. 1, tr. 8, resol. 36. — ¹¹⁾ Tr. 14, cap. 2, num. 108. — ¹²⁾ Tr. 14, qu. 2, de Contr. emptio., cap. 3, qu. 5, resp. 4. — *Conradus de Perusia,*

801. - ^{a)} Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 10, v. f.*, satis innuit in hoc quandoque peccari, inquiens: « Exinde tamen nequaquam inferas, quod praecise ob necessitatem venditoris, qua rem vendere cogitur, pretium imminuere... licitum sit, nisi liberalis donatio interveniat, quae tamen in necessitatis casu, facile praesumi non debet ».

802. - ^{a)} Bonacina, *loc. cit.*, n. 28; Reginaldus, *lib. 25, n. 273*, hunc casum non habent, et pro alio asserto citantur a Salmanticensibus.

^{b)} Continuator Tournely, *loc. cit.*, not. 2, v. f., sententiam istam, quam amplectitur, ita limitat: Esse scilicet contra justitiam et caritatem, merces ultroneas viliori pretio emere, modo id fiat cum pauperibus necessitate ad vendendum coactus.

— Hinc fit quod merces ultroneae licite possunt vilius emi; ut communiter docent Pater Concina⁹⁾, [Continuator] Tournely^{b)}, Diana¹⁰⁾, et Salmant.¹¹⁾ cum aliis communiter: contra Roncaglia¹²⁾, qui ait, ex hoc solo capite quod res ultro a venditore offeratur, non esse causam ut pretium rei decrescat, nisi accedat alia circumstantia, nempe paucitatis emptorum vel pluralitatis offerentium. Sed verius alii DD. communiter, ut diximus, contrarium docent; quia regulariter in hujusmodi ultroneis venditionibus pauci inveniuntur emptores.

At dubitatur 1°. *Quanti vilescat res ultro oblata?*

Magister Serra^{c)} cum Conrado; et Rebellus, Salas, Palacius, Bartholom. a S. Fausto et Megalius, apud Diana¹³⁾, sentiunt vilescere usque ad dimidium. — Sed probabilius Cajetanus¹⁴⁾, Bonacina¹⁵⁾, Filiucci¹⁶⁾, Sporer^{d)}, Diana^{d)}, Mazzotta^{d)}, Tamburinius^{d)}, consentiunt vilescere tantum pro tertia parte.

Dubitatur 2°. *An idem currat, quando venduntur merces ob paupertatem?*

Prima sententia affirmat. Eamque tenent, cum Busenbaum, Cajetanus¹⁷⁾, Conradus¹⁸⁾, Bonacina¹⁹⁾ cum Soto^{e)}, Sà, Vas-

Respons., cas. 130. — *Rebell.*, part. 2, lib. 9, qu. 1, n. 36. — *Salas*, de Emptione, dub. 25, num. 3. — *Paul. de Palacio*, Sum., v. *Emptio*, annot., § *Porem se per necessitate*. — *Barthol. a S. Faust.*, Specul. confess., de Contract., disp. 6, qu. 10, num. 9. — *Megalius*, Instit. confess., 2^a 2^a, lib. 2, cap. 6, num. 47; et Consil. 93, num. 3. — ¹²⁾ Part. 1, tr. 8, resol. 78. — ¹³⁾ In 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1. — ¹⁴⁾ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 23. — ¹⁵⁾ Tr. 35, n. 70. — ¹⁶⁾ In 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, artic. 1. — ¹⁷⁾ Respons., cas. 157. — ¹⁸⁾ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 23. — *Sà*, v. *Emptio*, n. 4.

^{c)} Serra, in *2am* 2^{ae}, qu. 77, art. 1, *dub. 3*, v. *Advertendum hic*, dicit communiter vilescere pro tertia parte; quandoque tamen « pro media parte... immo et quandoque plus, ut patet in his quae post bella et devastationes venduntur ».

^{d)} Sporer, *tr. 6, cap. 5, n. 22*; Diana, *part. 1, tr. 8, resol. 53 et 36*; Mazzotta, *tr. 3, disp. 3, qu. 1, cap. 1, v. Contra vero*; Tamburinius, *Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 4, n. 6*, ita quidem primo docent, sed subdunt vilescere etiam usque ad dimidium, juxta alios auctores quos referunt et non reprobant.

^{e)} Sotus, *de Just., lib. 5, qu. 3, art. 3, ad 1*; Vasquez, *Opusc. de Restit., cap. 5, § 1, dub. 10, n. 61 et 62*, loquuntur de famulo qui, necessitate coactus, consentit ad famulandum alicui viliori pretio. Et Sotus negat

Merces ultroneae vilescunt.

Vilescunt pro tertia parte.

licet, juxta quosdam, revendita ob paupertatem.

quez¹⁾ et aliis; Diana¹ cum Navarra^{f)}, Turriano et Villalobos. — Ratio, quia res ultronea de se pretio decrescit juxta communem aestimationem; inopia autem venditoris non efficit ut pretium mutetur.

Negat autem *secunda* sententia, quam tenent [Continuator] Tournely²⁾; et Salmant.³ cum Petro Navarra^{f)}, Reginaldo^{f)}, Dicastillo^{s)}. Quia hoc videtur adversari caritati et justitiae emere vilis a paupere, qui necessitate coactus vendit. — Excipiunt Salmant.⁴ et Concina^{h)}, si res ematur tantum in gratiam venditoris, ita ut alias non emeretur.

Haec *secunda* sententia est quidem aequior et omnino suadenda. — Sed spectata ratione, prima sententia non videtur improbabilis. Dummodo, excipio, res emenda non sit de iis quae communiter emuntur et offeruntur, ut frumentum, oleum, vinum: secus de aliis quae non ita facile venduntur. Neque in eo casu officit quod emptor re illa indigeret; quia id per accidens esset, et casus non mutat pretium rerum. Quando vero alter vendit coactus a necessitate, et tu non emis mere in gratiam sui, facile potes peccare contra caritatem (ut bene ait Mazzotta⁵⁾), emendo tam vili pretio quanto emeris mere in gratiam venditoris. — Qui autem venderet in gratiam emptoris, sentio non posse vendere plus pretio supremo: nisi concurreret aliqua extraordinaria circumstantia, nempe raritas rei, multitudo emptorum, incommodum venditoris, vel specialis ipsius venditoris affectus ad rem, ut dicemus infra. Alias, si adesset tantum com-

modum vel affectus emptoris ad rem, utique non liceret augere pretium; ut dicemus cum S. Thoma⁶.

Notandum IV°. Quod si tam emptor quam venditor ignorent pretium rei, tunc justum erit pretium illud quod convenitur; quia uterque tunc exponitur periculo jacturae. Ita [Continuator] Tournely⁷ cum Bañez. — Item notandum cum eodem [Contin.] Tournely⁸, quod si aliqua res minoris valeret in uno loco, et majoris in alio, potest majoris vendi in loco minoris pretii: dummodo venditor assumat in se periculum transvehendi rem ad locum pretii majoris.

« 2°. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat; quia tunc « venditorem liberat multis curis, et expeditum facit ad alia nova comparanda: « unde merito pretium decrescit. Bonacina⁹ ex Lessio, Reginaldo ». — [Est commune cum Lessio¹⁰, Lugo, etc., apud Salmant.¹¹].

803. — « 3°. Quoad VENDITOREM, is communiter debet vendere secundum pretium taxatum a lege vel magistratu; « quod si nullum est, id censebitur justum, « quod morali hominum aestimatione imponitur. Quod non consistit in indivisibili, ut anxie scrupulari oporteat; sed « dividitur in infimum, medium et summum, sive (ut alii vocant) pium, moderatum et rigorosum, ita ut intra latitudinem hujus pretii vendere et emere « liceat, nunc summo, nunc infimo ».

Notandum est I^o. Quod taxa facta pretii a republica obligat in conscientia; ut

Quid, si uterque pretium ignoret.

vel si pluris valeat alicubi, et alibi minoris.

Emens multasimul potest minuire pretium.

Venditor tenetur ad taxam vel ad pretium commune.

Commune non sistit in indivisibili.

art. 4, concl. 1, not. 3. — Bañez, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, dub. 4, concl. 1. — ⁸ Loc. cit., concl. 2, qu. 1. — ⁹ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 20, v. *Tertio*. — Less., cap. 21, n. 38. — *Regin.*, lib. 25, n. 282. — ¹⁰ Loc. cit. — *Lugo*, disp. 26, n. 44. — ¹¹ *Tr. 14*, cap. 2, n. 149.

hunc famulum posse sibi occulte compensare; Vasquez vero asserit dominum teneri quandoque, sed non semper, stipendii defectum supplere.

f) Petrus Navarra, *lib. 3, cap. 2, dub. 5, n. 28 et seqq.*, tenet quidem hanc affirmantem sententiam; sed eam *n. 32*, sic limitat: « Quod si quis ita repente in aliquod grave malum incideret, et ad illud evadendum rem venderet, v. g. gemmam vilissimo pretio; quia revera ita est tempore et loco astrictus, ut non inveniat, nisi unum aut duos, qui eum sic

videntes, ut lapidem lucrentur, vilissimo pretio acquirunt. Tunc enim extorta esset et injusta commutatio ». — Et Reginaldus pariter, *lib. 25, n. 278*, v. *Primum est*, primam sententiam tenet cum eadem limitatione.

s) Dicastillus non recedit a prima sententia, *tr. 9, disp. 2, n. 44*; sed solum de ratione qua ista nititur notat: « Non autem justificatur hoc pretium ex necessitate solum, quam patitur venditor, neque ex donatione, quae praesumi non potest, sed ex modo vendendi ».

h) Concina, *lib. 3, de Just. et Jure, dis-*

Taxa obligat in conscientia, etiam clericos. Exceptio-nes.

S. Thomas¹ cum communi; etiam ecclesiasticos (licet sit probabile alias leges ecclesiasticos non obligare). Salmant.² — Intelligitur tamen, nisi notabiliter res mutentur; ut Lessius³; Salmant.⁴ cum Reginaldo, Trullench, Dicastillo, etc.; vel nisi taxa a majori parte populi non servetur, sciente principé et non puniente⁵. Salmant.⁵; vel si annus sit sterilis, ut mox subdetur.

Utrum autem *tunc res optima possit carius vendi, vel misceri cum alia*, ita ut fiat sicut aliae res communes? — Affirmant^{b)} probabiliter Salmant.⁶, Pater Concina⁷ et [Continuator] Tournely⁸. Ratio, quia princeps taxando pretium, respicit tantum valorem mercis ordinariae.

An vero *venditor possit cogere emptorem solvere in determinata specie pecuniae?* — Probabile esse quod possit, dicunt Salmant.^{c)} Negat vero Pater Concina⁹. — Ego censio posse cogere ad solvendum pecunia usuali, nempe aenea pro rebus vilibus, argentea pro rebus magni valoris.

Probabile autem est in annis valde ste-

¹ 2^a 2^{ae}, qu. 77, art. 2, ad 2. — ² *Tr. 14*, cap. 2, n. 118. — ³ *Cap. 21*, n. 14. — ⁴ *Loc. cit.*, n. 115. — *Regin.*, lib. 25, num. 270. — *Trull.*, lib. 7, cap. 20, dub. 2, n. 8. — *Dicast.*, tr. 9, disp. 2, dub. 1, n. 17. — ⁵ *Tr. 14*, cap. 2, n. 116 et 135. — ⁶ *Loc. cit.*, num. 128 et 130. — ⁷ *Lib. 3*, de Just. et Jure, dissert. 2, cap. 6, n. 29. — ⁸ *De Vendit.*, art. 4, concl. 2, n. 3. — ⁹ *Dissert. 2*, cap. 6, n. 28. — *Navar.*, Man., cap. 23,

sert. 2, cap. 6, n. 18, hoc affert, non ut exceptionem, sed ut rationem propter quam possit minui pretium.

803. — a) Modo tamen posset absque incommodo princeps ob stare vel punire, ut explicat Salmant., *n. 116*; secus vero, « si ob vitanda graviora mala, transgressionem sustineret impunitam ».

b) Auctores citati concedunt posse majori pretio vendi, si nempe excessus qualitatis sit notabilis. — Continuator Tournely non loquitur de mixtione cum aliis rebus; et Concina, *n. 30*, negat ejusmodi mixtionem fieri posse.

c) Salmant., *tr. 14, cap. 2, n. 127*, de hac opinione dicunt: « Non est omnino condemnanda ».

d) Bonacina, *disp. 3, qu. 2, punct. 4, n. 8*, concordat profecto, si taxa tempore abundantiae constituta sit; secus vero, si tempore sterilitatis, quod Salmanticenses, *n. 132*, non adverterunt.

e) Covarruvias, quidquid dicant Salmant., *n. 132*, hanc sententiam non propugnat in *Variar. lib. 2, cap. 3, n. 5*: quin immo vide-

ribus taxam non obligare, ut Navarrus, Bonacina^{d)}, Molina, Covarruvias^{e)}, Palaus^{f)}, etc.: contra Ledesma, Bañez, Tapia^{g)}, Azor, etc. Vide Salmant.¹⁰

804. — Notandum II°. Quod pretium variari potest ratione temporis et loci; debet enim attendi tempus in quo res traditur, et locus ubi est res quae venditur, non autem ubi fit contractus, nisi venditor conveniat huc rem transferri. Salmant.¹¹ cum Lugo^{a)}, Dicastillo, etc.; ac [Continuator] Tournely^{b)} (ut supra, *n. 802*, v. *Not. IV*). — Hinc res pretiosa potest parvi emi, ubi parvi aestimatur; et res vilis magni vendi, ubi magni aestimatur. (Vide dicenda *n. 808*). E contrario venditor non potest alicubi rem vendere pluris quam ibi aestimatur, licet emerit carius, et multum expenderit ad illam vehendam; ut docent S. Thomas^{c)}, Lessius, Bonacina, etc. cum Salmant.¹²

Notandum III°. Quod pretium rerum vilium minorem latitudinem habet quam pretiosarum. — Vinum enim aut simile, quod valet 5, potest vendi 6 vel 4; aut si valet 10, potest vendi 12 vel 8, ut dicunt

n. 88, v. f. — *Molina*, tr. 2, disp. 364, n. 4. — *Petr. Ledesm.*, Sum., part. 2, tr. 8, cap. 32, dub. 19, et v. *Difficultas vero est*. — *Bañez*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, dub. 2, v. *Ad 2^{am}*. — *Azor*, part. 3, lib. 8, cap. 22, qu. 7. — ¹⁰ *Tr. 14*, cap. 2, n. 132 et 133. — ¹¹ *Loc. cit.*, n. 98 et 99. — *Dicast.*, tr. 9, disp. 2, dub. 7, n. 109 et seqq. — *Less.*, cap. 21, n. 29. — *Bonac.*, disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, n. 29. — ¹² *Loc. cit.*, n. 100.

tur oppositam tenere, scribens: « Ut tempore publicae necessitatis quis cogatur vendere pretio statuto ab ipso republicae administratore, quamvis id pretium sit minus quam illud, quo res illa posset communiter vendi: hoc vero pretium taxatum a praetore justum est ».

f) Palaus, *tr. 33, disp. 5, punct. 4, n. 7*, dicit taxam « regulariter » obligare sterilitatis anno, eo quod lata est infecunditatis tempore; sed *n. 8*, negat obligare in extraordinaria sterilitate. — Idemque tenet Tapia, *tom. 1, lib. 4, qu. 14, art. 4, n. 4*, et *tom. 2, lib. 5, qu. 16, art. 4, n. 15*, licet a Salmanticensibus simpliciter citetur uti refert S. Alphonsus.

804. — a) Lugo, *disp. 26, n. 109*, de tempore tantum loquitur, et concordat; et pro hac dumtaxat asserti parte a Salmanticensibus allegatur.

b) Contin. Tournely, *loc. cit., concl. 2, qu. 1*, tractat de loco, ut videre est supra.

c) S. Thomas, *opusc. 67*, negat posse in pannorum venditione recuperari expensas, quae incaute et imprudenter factae sunt.

In magna sterilitate taxa non obligat.

Pretium variatur ratione temporis et loci.

Minor latitudo pretii in rebus vilibus.

Opposita sententia, aequior et omnino suadenda.

Prior opinio non est omnino improbabili.

Limitatio.

Potes peccari contra caritatem.

Vendens in gratiam emptoris, quando possit augere pretium.

[Continuator] Tournely ^{d)}, et Cajetanus apud Salmant. ¹; aut si valet 100, potest vendi 105 et 95. Lessius ² et Concina ³. — Domus autem aut villa, quae forte vendita est pro 20 mille, post annum emi poterit pro 12 mille. Vide Salmant. ⁴ cum Lessio, Lugo, etc.

805. - Notandum IV°. Quod, licet in foro externo non invalidetur venditio, nisi deceptio sit ultra dimidium justii pretii: in foro tamen conscientiae etiam deceptio infra dimidium obligat ad restitutionem. Et ita omnino dicendum (contra juristas aliquos) cum S. Thoma ⁵, Lessio ⁶, Lugo ⁷, et Salmant. ⁸ cum communi. — Et hoc, etiamsi contractus fuerit in bona fide; tunc enim decipiens tenetur saltem ad id in quo factus est ditior.

Quod si (ut supra notavimus cum [Continuatore] Tournely ⁹ et Salmant. ¹⁰) tam emptor quam venditor rei valore ignorant, et uterque sorti se committant ut lucrum vel damnum spectet ad eum cui sors contigerit; tunc valet contractus, etiamsi postea inveniatur deceptio in dimidio; quia tunc sibi invicem censentur cedere excessum, ut recte ajunt auctores citati.

Hic etiam advertendum quod communiter non praestatur fides mendacii vendentium, dum satis noscuntur haec esse communia stratagemata. Unde ipsi regulariter non tenentur ob id ad restitutionem; ut Salmant. ¹¹ cum Trullench, Bonacina et Rebello. — Dixi: *regulariter*; quia si aliquando venditor certe animadvertet emptorem mendacii credere, et ideo majoris emere, tunc quidem ab injustitia is non est excusandus.

Cajetan., in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, ad 1. - ¹ Tr. 14, cap. 2, n. 79. - ² Lib. 2, cap. 21, num. 11. - ³ Lib. 3, de Just. et Jure, dissert. 2, cap. 6, n. 2. - ⁴ Tr. 14, cap. 2, n. 80. - Less., loc. cit., n. 11. - Lugo, disp. 26, n. 39. - ⁵ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, ad 1. - ⁶ Cap. 21, n. 21. - ⁷ De Just., disp. 26, n. 81. - ⁸ Loc. cit., n. 85. - ⁹ De Vendit., art. 4, concl. 1, not. 3. - ¹⁰ Tr. 14, cap. 2, n. 88. - ¹¹ Loc. cit., n. 84. Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 3, num. 7. - Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 31. - Rebello., lib. 9, qu. 7, n. 8, i. f. - ¹² Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, n. 27. - ¹³ Cap. 21, n. 31. - ¹⁴ Tr. 35, n. 77. - ¹⁵ Tr. 14, cap. 2,

^{d)} Continuator Tournely, *de Vendit., art. 4, not. 1*, principium generale quidem habet ut S. Alphonsus; sed exempli causa haec adducit: « Si medium rei alicujus pretium sit

806. - « 4°. Si quid emptori valde utile « sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium justum; quia utilitas « emptoris tota est ipsius, non venditoris. « Bonacina ¹² ex Lessio ¹³, Filliuccio ¹⁴ ». — [Ut communiter Salmant. ¹⁵ cum S. Thoma ¹⁶, qui ait: *Si... aliquis multum juvetur ex re alterius quam accepit, ille vero qui vendit non damnificetur carendo re illa, non debet eam supervendere*].

807. - « 5°. Licet autem vendere carius « quam valet pretio currente, si alii boni « tituli adsint, et simul de hoc emptorem « moneas; quia tunc illi non fit injuria. — « Tales autem sunt, v. gr. lucrum cessans aut damnum emergens, aut incommodum vel molestia tibi obventura ex « rei venditione, aut affectus in eam singularis, ut si acceperis a majoribus, a « principe. Item, si res sint novae, raras « et singulares: ut v. gr. peregrini flores, « aves, ferae, monumenta antiqua, picturae, numismata. — Laymann ¹⁷, Bonacina ¹⁸ ex Lessio, Reginaldo, etc. ».

Certum igitur est posse rem pluris vendi ratione damni emergentis vel lucri cessantis causa venditionis (ex D. Thoma ¹⁹): modo de his emptor moneatur ^{a)}, ut communiter docent, cum Busenbaum (ut supra), Lessius ²⁰, Lugo ²¹, et Salmant. ²² cum Bonacina, Soto, Trullench, Bañez, Maldero, etc.

Et hoc etiamsi pretium sit a principe taxatum: quia taxa respicit rem tantum secundum se; ut Salmant. ²³ cum Trullench et Salon.

An vero *possit hujusmodi interesse exigi a venditore, si ipsemet se offerat ad vendendum?* — Negant [Continuator]

n. 91. - ¹⁶ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, corp. - ¹⁷ Lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 10. - ¹⁸ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 15 et seqq. - Less., cap. 21, dub. 4, a n. 24. - Reginald., lib. 25, a n. 274. - ¹⁹ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 1. - ²⁰ Cap. 21, n. 26. - ²¹ Disp. 26, n. 89. - ²² Tr. 14, cap. 2, n. 89. - Bonac., loc. cit., num. 18, i. f. - Sotus, de Just., lib. 6, qu. 3, art. 1, concl. 3. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 6, num. 4. - Bañez, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, dub. 2, concl. 1. - Maldero., tr. 5, cap. 2, dub. 2, v. Dico 3. - ²³ Tr. 14, cap. 2, n. 89. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 6, n. 4. - Salon, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, contrav. 9, num. 7, v. f.

decem, infimum erit novem; supremum, undecim ».

807. - ^{a)} Bañez, *loc. cit.*, silentio praetermittit conditionem istam.

Utilitas emptoris non est ratio augendi pretium.

Etsi vendens se offerat ad vendendum.

Ubi adsunt alii tituli, licite augetur.

Specialis affectus vendentis non est ratio augendi juxta alios. Communiter et verius affirmatur.

Tournely ¹; et Bañez ac Trullench apud Salmant. ²; quia tunc ipse venditor, non jam emptor, esset causa talis damni. Sed probabilius mihi est oppositum (juxta dicta *de Usuris*, n. 769, v. *An autem, in fine*). Ratio, quia emptor, acceptando contractum, jam ipse est vera causa damni venditoris.

Quaeritur 1°. *An autem ratione specialis affectus quem habet venditor ad rem, possit eam pluris vendere?*

Negat Tapia apud Salmant. ³; quia ob hoc res non fit magis aestimabilis, cum id nihil commodi afferat emptori. — Sed communiter et verius affirmat Lessius ⁴; Lugo ⁵; ac Salmant. ⁶ cum Bonacina, Trullench, Villalobos et Maldero. Ratio, quia privatio rei, erga quam est quis specialiter affectus, verè est pretio aestimabilis ^{b)}. Si autem valeret ratio Tapias, nec etiam ob damnum emergens aut lucrum cessans posset res pluris vendi; quia neque illa afferunt emptori aliquid commodi.

808. - Quaeritur 2°. *An res, quae non sunt necessariae ad communem convivium, ut gemmae extraordinariae, equi pretiosi, aves indicae, picturae singulares et similia, possint vendi quanti plurimi? Idem quaeritur de cantu, saltatione, abusu mulieris?*

Affirmant Diana ⁷ cum Soto, Tolet,

¹ De Vendit., art. 4, concl. 1, v. *Sed hic duo*. — Bañez, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, dub. 2, concl. 1. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 6, num. 7. - ² Tr. 14, cap. 2, num. 89. - Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 16, art. 6, n. 2. - ³ Tr. 14, cap. 2, n. 90. - ⁴ Lib. 2, cap. 21, n. 27. - ⁵ Disp. 26, n. 90. - ⁶ Loc. cit. - Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, n. 15. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 6, n. 4. - Villal., part. 2, tr. 21, diff. 6, num. 16. - Maldero., tr. 5, cap. 2, dub. 2, Dico 3, v. *Dico integrum*. - ⁷ Part. 1, tr. 8, resol. 56. - Sotus, de Just., lib. 6, qu. 2, art. 3, i. f. - Tolet., lib. 8, cap. 48, concl. 1. - Bañez, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, v. 4 *differentia*, ante dub. 1. - Reginald., lib. 25, n. 289. - Valent., in 2^{am} 2^{ae}, disp. 5, qu. 20, punct. 2, § 3, concl. 1. - Aragon, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77,

^{b)} Debet tamen, ut notant Lessius et Trullench, affectus ille in justa aliqua ratione fundari; hinc non potest exigi majus pretium pro libito, sed quanti rationabiliter ille affectus aestimari potest; ut dicunt Lugo et Salmant.

808. - ^{a)} Serra, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, dub. 2, v. *Secundo quando*, affirmat utique, sed dumtaxat casu quo res istae « non sint venditioni expositae communiter; sed tanquam rarae res, pretio communi aestimatione constituto carent ». Sed, « si hujusmodi res communiter sint venditioni expositae, pretium

Bañez, Reginaldo, Serra ^{a)}, Valentia, Aragon, etc.; et Salmant. ⁸ recte probabile vocant. Ratio est, quia, cum res non habet pretium, nec legitimum, id est a lege taxatum, nec vulgare, nempe juxta communem hominum aestimationem; illud putatur justum, quod convenitur. — Attamen probabilius negandum puto; ut tenent Lugo ⁹, Lessius ¹⁰, [Continuator] Tournely ¹¹; et Salmant. ¹² cum Palao, Bonacina, etc. Quia, tametsi pretium talium rerum magnam recipiat latitudinem, aequum verò est quod habeat quamdam taxam juxta arbitrium prudentum. — Excipio tamen ex his mulieris honestae usum: qui, cum sit pretio inaestimabilis, sine injustitia poterit illa pro eo quamplurimi accipere.

Notandum autem 1° cum Lugo ¹³, et Salmant. ¹⁴ cum Palao, Bonacina et Prado, quod communis aestimatio rei in aliquo loco reddit justum quaecumque pretium; prout apud Japonenses magni aestimantur specula, cultelli, etc.

Notandum 2° cum Lugo ^{b)}, [Continuator] Tournely ¹⁵, Concina ¹⁶; Salmant. ¹⁷ cum Dicastillo, Trullench, Bonacina ^{b)}, Bañez ^{c)}, Diana, etc., quod res quae venduntur sub hasta aut per venditricem, possunt quanti carius vendi, et quanti minus emi ^{d)}, ex l. 2, C. *de rescind. vendit.*; modo

art. 1, dub. 2, v. *Hucusque diximus*. — ⁸ Tr. 14, cap. 2, n. 92. — ⁹ Disp. 26, n. 47 et 49. — ¹⁰ Cap. 21, n. 16. — ¹¹ De Vendit., art. 4, concl. 1, v. *Quaeres iterum*. — ¹² Tr. 14, cap. 2, n. 93. - Palao, tr. 38, disp. 5, punct. 3, n. 3. - Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, num. 25. - ¹³ Disp. 26, n. 48. - ¹⁴ Tr. 14, cap. 2, n. 94. - Palao, tr. 38, disp. 5, punct. 3, n. 4. - Bonac., loc. cit., n. 5. - Prado, cap. 27, qu. 1, § 4, n. 26. — ¹⁵ De Vendit., art. 4, concl. 1, v. *Quaeres denique*. — ¹⁶ De Empt. et Vendit., cap. 6, n. 13. — ¹⁷ Tr. 14, cap. 2, n. 95. - Dicast., tr. 9, disp. 2, dub. 4, num. 50 et seqq. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 3, n. 1 et 2; et dub. 6, n. 9. - Diana, part. 1, tr. 8, resol. 55; part. 4, tr. 4, resol. 12; part. 9, tr. 8, resol. 57.

communi aestimatione constitutum habent; proindeque in hoc casu Serra secundae sententiae adhaeret.

^{b)} Lugo, *disp. 26, n. 45*; et Bonacina, *loc. cit., punct. 4, n. 21*, tractant de rebus quae sub hasta venduntur, et concordant.

^{c)} Bañez, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, dub. 1, concl. 1, hoc dumtaxat habet: pretium rei vilescere ex modo vendendi, quo scilicet merx emptorem quaerit.

^{d)} Lex *Rem majoris, 2, C. de rescindenda vendit.*, ab auctoribus non citatur pro asserto hoc principali, sed pro alio addito, scilicet

Res non necessariae probabiliter possunt quanti pluris vendi.

Probabilius negatur.

Exceptio.

Communis aestimatio facit justum quodlibet pretium.

Res venditae sub hasta aut per venditricem carius venduntur et quanti minus emuntur.

absit fraus, et pretium non sit a lege taxatum. Ratio, quia tunc potestas publica approbat pro justo pretium illud quod publice emptorum concursu probatur. Idem dicitur de rebus beneficiarum, commendatarum, etc., quae locantur sub hasta; quia tunc si emptores concurrant, res fit aestimabilior; si non concurrant, fit vilior.

— Et non satis probabiliter videtur huic contradicere Auctor Petrocorensis¹, qui enixe conatur probare quod si res adjudicetur offerenti pro pretio notabiliter minori, deberet ipse legitimum pretium adaequare. Nam si hoc esset, dico quod casu quo emptor in licitatione offerret ultra pretium supremum, teneretur dominus rei excessum restituere, et hinc sequeretur quod res non posset adjudicari ultimo offerenti, si primus offerens jam supremum pretium obtulisset: sed hoc nemo dicit. Ergo si res adjudicatur ultimo offerenti ultra pretium summum, hoc certe evenit quia leges decernunt illud esse justum rei pretium. Ergo si dominus potest retinere excessum, etiam emptor potest rem pretio minori quam infimo emptam retinere.

Diximus: modo absit fraus; quae vel potest intervenire ex parte venditoris, nempe si celet occultum vitium rei, aut si immittat fictos licitatores; vel ex parte emptoris, si dolo, minis aut precibus importunis impediatur ne alii plus offerant. Hi enim peccant et tenentur ad restitutionem, donec ad justum pretium perveniant: ita communiter [Continuator] Tournely², Lugo³, Diana⁴, et Salmant.⁵ cum aliis passim. — Idemque recte docent de proxenetis, vel aliis quibus commissa sit venditio rei, qui merces vendendas aut bona hastae exponunt eo tempore quo

sciunt paucos emptores esse adfuturos, ut res amicis suis adjudicetur.

Sed Dubium 1° fit: *utrum, exposita re ad licitationem, possit emptor alios rogare* (precibus tamen non importunis), *ne plus offerant, ut ipse pretio infimo rem obtineat?*

Negat Pater Megalius⁶, cui adhaeret Cabassutius⁷; quia, dum alii parati erant plus offerre, venditor impeditur ne majus pretium consequatur. Et huic opinioni favet Lessius⁸, ubi ait: *Pari modo emptores contra justitiam peccant, quando conspiciunt, vel rogant alios ut non liceantur rem justo pretio, sed minoris. Ratio est, quia venditores (nota) jus habent ad pretium majus.* — Affirmant vero communissime [Continuator] Tournely⁸, Lugo⁹; Diana¹⁰ cum Villalobos, Reginaldo, Vega, Rodriguez, Aragon, Conrado et Petro Navarra; ac Salmant.¹¹ cum Palao, Trullench, Tapia et Dicastillo. Ratio, ut ajunt, quia emptor licite hoc casu utitur sua diligentia, ut sibi consulat.

Dubium 2° fit: *an liceat emptori pacto convenire cum aliis licitatoribus ne plus offerant?*

Videtur Diana¹² cum aliis citatis pariter affirmare, adducendo verba Petri Navarra¹³, qui sic tradit: *Non enim, iudicio meo, quodcumque monopolium mercatorum, ut non nisi certo pretio vendant, est iniquum, si revera illud est justum pretium... Atque idem est, dum quis in publica licitatione rogatur... amicos ne plus dent certa quadam quantitate, ut ipse justo pretio (infimo tamen vel mediocri) rem habeat, juxta illud forum... Ii enim... utuntur industria et diligentia, ut res sibi justo pretio detur; vel ipse justo pretio vendat, timens vel in vendendo vilitatem, vel in*

¹ Lib. 4, de Just., cap. 2, qu. 3, v. *His tamen*. — ² De Venditione, art. 4, concl. 1, i. f. — ³ Disp. 26, num. 45. — ⁴ Part. 4, tr. 4, resol. 12. — ⁵ Tr. 14, cap. 2, n. 96 et 58. — ⁶ Inst. confes., 2^a 2^a, lib. 2, cap. 6, qu. 5, n. 146. — ⁷ Cap. 21, n. 147, i. f. — ⁸ De Vendit., art. 4, concl. 1, i. f. — ⁹ Disp. 26, n. 45. — ¹⁰ Part. 1, tr. 8, resol. 76. — ¹¹ Villal., part. 2, tr. 21, diff. 17, n. 4. — ¹² Regim., lib. 25, n. 329. — ¹³ Vega, Sum. nuev., part. 2, cap. 43, cas. 3, v. f. — ¹⁴ Rodrig., Sum., part. 2, cap. 84,

n. 2. — ¹⁵ Aragon, in 2^m 2^m, qu. 77, art. 4, 2° modus monopolii. — ¹⁶ Conrad. de Perusia, Resp. cas., qu. 159, addit. — ¹⁷ Petr. Navar., lib. 3, cap. 2, n. 84 et 85. — ¹⁸ Tr. 14, cap. 2, num. 58. — ¹⁹ Palao, tr. 33, disp. 5, punct. 34, num. 5. — ²⁰ Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 18, num. 2. — ²¹ Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 16, art. 11, n. 7. — ²² Dicast., tr. 9, disp. 3, dub. 10, n. 198. — ²³ Part. 1, tr. 8, resol. 76. — ²⁴ Lib. 3, cap. 2, n. 84 et 85.

^e) Cabassutius, lib. 6, cap. 9, de Emptione et Venditione, uti citat S. Alphonsus, istud non habet, quod mihi constare potuit; quin etiam omnino praetermittit quaestionem de venditione per licitationem.

cet: Etiam si res sub hasta vendita, duplo vendatur, vel dimidio ematur quam revera valet, locum non dari huic legi, quae rescissionem venditionis concedit, si nec dimidia pars pretii veri solvatur.

emendo augmentum magnum in pretio.

— Sed mihi et aliis doctis junioribus videtur oppositum dicendum, saltem casu quo per sententiam iudicis res ad subhastationem exponitur. Ratio, quia tunc dominus rei tenetur omnino rem tradere plus offerenti; ideoque injuriam ei emptor irrogat, si, solum pretium infimum aut medium offerendo, impedit venditorem a consecutione pretii supremi ad quod jus habet, scilicet ne impediatur ab illo consequendo. Sicut igitur talis venditor constitutus est in periculo tradendi rem pretio parvo, si nullus alius emptor invenitur plus offerens; ita jus habet ne privetur spe obtinendi pretium majus, si plures interveniant oblatores, qui aemulatione ducti pretium augeant: id enim videtur requirere jus et natura licitationis, ut aequalitas servetur. Et idem videtur sentire Lugo^{f)}, ubi, licet permittat rogare, non tamen admittit pactum inire.

809. — « 6. Qui res minutim et in parva quantitate vendunt, possunt aliquanto carius vendere quam qui in magna quantitate; quia debent majores labores, excultas, etc., impendere ad eas conservandas. Et sic quidam excusant caupones et stabularios, qui avenam, foenum, paleas, etc., carius vendunt quam alii: dummodo pretium iis non sit taxatum. « Salon, Trullench¹ ». — [Est commune apud Salmant.², cum Lessio³ et Lugo].

810. — « 7. Non licet carius vendere praecise ob dilatam solutionem, aut vilius emere ob praecise anticipatam so-

Salon. in 2^m 2^m, qu. 78, art. 2, contr. 19, num. 7. — ¹ Lib. 7, cap. 20, dub. 6, n. 3. — ² Tr. 14, cap. 2, n. 149. — ³ Lugo, disp. 26, num. 44. — ⁴ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, n. 17. — ⁵ Less., cap. 21, dub. 6 et 7. (non cit. a Bonac.) — ⁶ Regim., lib. 25, n. 227. (nec citat. a Bonac.)

^f) Lugo, disp. 26, n. 45, non omnino videtur sic tenere; licet enim scribat: « Emptor etiam peccat, si alios impediatur ab augendo pretio, ut ipse emat vilius; imo et peccare contra justitiam dicit Megala... Alii tamen dicunt non peccare, si absque vi et fraude roget amicos ne supra certam summam offerant, ut ipse possit pretio infimo emere... Quando vero ejusmodi pacta vel fraudes absunt, et error aut deceptio non intervenit, non est facile injiciendus scrupulus iis qui sub hasta emunt aut vendunt. » Attamen pacta et fraudes quae hic excludit non sunt pactum de quo disputat S. Alphonsus; sed videntur ea esse,

« lutionem: quia in venditione quae fit « credito, vel in anticipata solutione, est « virtuale mutuum, ideoque usura, si quid « supra sortem exigatur. Quod intellige, « nisi interveniat alius titulus ex supra « enumeratis de usura: vel nisi aliunde « crescat pretium, v. gr. ex frequentia emptorum, etc. Bonacina³ ex Lessio, Reginaldo, Filiuccio, etc. Vide superiore « Dubio ».

Potest igitur de se res carius vendi ob dilatam solutionem, vel emi ob anticipatam, ratione damni emergentis vel lucri cessantis: dummodo de his emptor moveatur. — Notant tamen Salmant.⁴ cum Bañez et Villalobos non excusari qui tantam habent copiam mercium, quod opus eis sit partem earum ad creditum vendere; vel qui habent superabundantem copiam pecuniae, ut semper servant aliquid in deposito (sed de hoc vide dicta supra n. 771). — Recte notant deinde, raro his venditoribus contingere hoc lucrum cessans; quia si venderent pecunia numerata, tantas merces non distraherent, et sic jam lucrarentur pecunia credita, quod lucrarentur numerata. Ex quo dicunt, eis satis esse vendere ad creditum pretio summo id quod alias infimo venditori essent, sed non amplius.

Ratione autem periculi in exigendo pretio, etiam carius res licite vendi potest, eodem modo ut dictum est supra de Usur., n. 766. — Sed in venditione, certum est de his titulis monendum esse emptorem^{a)}; Salmant.⁵ cum Serra.

Fill., tr. 35, a. num. 109. — ⁴ Tr. 14, cap. 2, num. 141. — ⁵ Bañez, in 2^m 2^m, qu. 77, artic. 4, dub. 5, i. f. — ⁶ Villal., part. 2, tract. 21, diff. 7, num. 5. — ⁷ Tract. 14, cap. 2, n. 142. — ⁸ Serra, in 2^m 2^m, qu. 77, art. 1, dub. 4, v. *Dicendum 2*, i. f.

de quibus Lugo ibidem locutus est: « Si venditor aliquos ex industria supponat qui pretium augeant, fingentes se velle emere, ut alii veri emptores augeant. Vel si aliquos subtrahat exsecutor venditionis ab augendo, ut res minoris ematur ab amicis », etc.

809. — ^{a)} Lessius, cap. 21, n. 38, non tractat de praesenti casu; sed de alio, de quo pariter et simul tractant Salmanticensis; scilicet copiam mercium quae simul emuntur esse rationem emendi minori pretio, quam si paucae emerentur.

810. — ^{a)} Salmant. et Serra ita docent, ubi tractant de periculo amittendi pecuniam et

S. Doctor negat esse licitum in subhastatione per sententiam.

Emptor, juxta quosdam, nequit rogare ne alii plus offerant.

Communissime affirmatur posse.

Venditio in parva quantitate augeat pretium.

Item, juxta quosdam, pacto convenire ne plus offerant.

Ex dilatata solutione nequit mutari pretium.

Nisi adsit lucrum cessans, damnum emergens, etc.

Raro adest in hoc lucrum cessans.

Periculum exigendi est ratio augendi pretium.

Non satis probabiliter negatur esse licitum.

Modo absit fraus ex utraque parte.

Item quandoque pretium tradendum tempore majoris valoris.

Certum est etiam rem posse carius vendi, si pretium tradendum sit tempore quo res pluris est valitura: modo a venditore usque ad illud tempus res esset servanda. Sicut contra potest vilius emi, si res tradenda sit tempore quo minoris valebit. — Salmant. ¹.

811. — Queritur: *an juxta consuetudinem loci, praeciso quocumque alio titulo, liceat carius vendere rem ad creditum, quam venderetur pecunia numerata?*

Prima sententia negat. Eamque tenent Navarrus ²; item Valentia, Medina, Garcia, Corduba, etc., apud Salmant. ³; quia quicquid exigitur ob dilatam solutionem est usura.

Secunda vero sententia probabilis, quam tenent Lessius ⁴, Lugo ⁵ cum Molina ⁶, Cano, Tolet, Victoria ⁷, etc.; Sporer ⁸; et Salmant. ⁷ cum Soto ⁹, Palao, Sanchez, Trullench, Serra, Bañez, Rebello, Villalobos, etc., asserit licitum esse ¹⁰. Ratio, quia communis aestimatio justum reddit pretium rerum quae communiter ad creditum venduntur, cum plures emptores ad sic emendum conveniant; et ideo

¹ Tr. 14, cap. 2, n. 146. et 147. — ² Man., cap. 23, n. 82. — Valent., in 2^{ae} disp. 5, qu. 20, punct. 2, § 8, concl. 6. — Franc. Garcia, de Contract., cap. 23, concl. 1. — Corduba, Sum., qu. 84, opin. 2. — ³ Tr. 14, cap. 2, n. 150. — ⁴ Cap. 21, num. 56. — ⁵ Disp. 26, num. 107. — Melch. Cano, Comment. mss. ad 2^{am} 2^{ae}, qu. 78, art. 2 (MS. lat. Vatic., cod. 4648, fol. 135). — Tolet., lib. 8, cap. 50, n. 4. — ⁶ Tr. 6, cap. 5,

res pretio augetur. — Nec obstat quod emptores cogantur ad sic emendum a sua necessitate; nam hoc per accidens se habet: caeterum verificatur quod eo casu concurrat emptorum multitudo, quae justam reddit talem adauctam aestimationem. Tanto magis quia in multitudine emptorum impossibile est non subesse aliquid periculum amittendi pretium. — Nec valet dicere quod tunc non multitudo emptorum, sed modus sic emendi augetur pretium, et hic modus est usurarius. Nam respondetur quod revera non modus dat titulum augendi pretium, sed multitudo aliorum sic ementium, licet multitudo ex tali modo oriatur.

Ex dictis pariter est probabile, licitum esse rem vilius emere numerata pecunia ob anticipatam solutionem, si talis alicubi sit consuetudo. Ratio, quia tunc pauci sunt emptores qui emunt anticipata solutione; et contra multi sunt venditores tali modo vendentes: ex quo oritur quod merces de se decrescant. Ita Lessius ⁸, Lugo ⁹ cum Molina ⁶, Tolet, Cano ⁷, Turriano, Victoria ⁸,

n. 24. — ⁷ Tr. 14, cap. 2, n. 151. — Palao, tr. 33, disp. 5, punct. 12, n. 8 et 10. — Sanchez., Consil. mor., lib. 1, cap. 7, dub. 15. — Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 8, n. 11 et 12. — Serra, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, dub. 4, v. Dicendum 4. — Bañez, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 4, dub. 9. — Rebello., part. 2, lib. 9, qu. 14, n. 14. — Villal., part. 2, tr. 21, diff. 7, n. 11. — ⁸ Lib. 2, cap. 21, dub. 7, n. 60. — ⁹ Disp. 26, n. 110 et seqq. — Tolet., lib. 8, cap. 50, i. f. — Turriano., disp. 61, dub. 10, n. 3 et seqq.

Objectionibus respondetur.

Item, consuetudo emendi vilius numerata pecunia.

Pactum de retrovendendo, licitum.

Conditiones requisitae.

Salon ¹¹, Rebello ¹², etc. Item Salmant. ¹³ cum Sanchez ¹⁴, Bonacina, Palao, etc.; contra Bañez ¹⁵, Azor, Valentia, etc. — Nec obstat id quod objicit Habert, nempe quod ad hoc ut valeret ratio paucitatis emptorum, oporteret ut haec raritas adesset tempore traditionis rei, quando perficitur venditio; sed tempore traditionis non habetur haec supposita paucitas emptorum. Nam respondetur quod contractus emptionis non perficitur tempore traditionis (ut supponit Habert); sed tempore contractus initii, licet dominium rei non transferatur nisi post traditionem, juxta dicta n. 795.

An autem *chirographa* possint minoris emi ob anticipatam solutionem? — Vide infra n. 829.

812. — « 8. Licitum est vendere rem « cum pacto de retrovendendo, id est, ut « emptor teneatur tibi statuto tempore vel « cum volueris, eam revendere: modo vera « et non ficta emptio fiat, nec palliata « usura intercedat. Molina ¹, Lessius ², etc. « — Qui addunt, juxta aestimationem illius operis ac pacti, pretium esse immi- « nuendum. Vide card. Lugo ³ ».

Plures conditiones requiruntur ut venditio cum pacto retrovendendi sit justa:

1^a. Ut pretium minuatur juxta aestimationem gravaminis quod sic emptori imponitur ⁴. Hinc pretium rei venditae cum pacto retrovendendi, alii dicunt decrescere usque ad quartam partem; alii, usque ad tertiam; alii, ad arbitrium prudentum, ut Salmant. ⁴ cum Lessio, Bona-

Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 4, n. 20. — Palao, tr. 33, disp. 5, punct. 13, n. 8. — Azor, part. 3, lib. 8, tit. de Empt., cap. 10, qu. 2. — Valent., in 2^{ae} 2^{ae}, disp. 5, qu. 20, punct. 2, § 8, concl. 6. — Habert, de Contract., cap. 12, § 2, qu. 12, i. f. — ¹ Disp. 375. — ² Cap. 21, dub. 14. — ³ Disp. 26, n. 189. — ⁴ Tr. 14, cap. 2, n. 59.

¹¹ Salon, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 78, art. 2, contr. 23, n. 5, hanc sane sententiam probabiliter existimat; sed multo viorem ac probabilior, ac simpliciter et absolute tenendam putat oppositam. — Idemque docit Bañezius, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 4, dub. 10, concl. 1 et 2.

¹² Rebello contrariam sententiam, part. 2, lib. 9, qu. 11, n. 9, propugnat, pro qua etiam a Lugo adducitur.

¹³ Salmant., tr. 14, cap. 2, n. 153 et 154, probabilem utique hanc sententiam dicunt; sed oppositam n. 152, probabilissimam, securiorem et omnino consulendam.

¹⁴ Sanchez, Consil. mor., lib. 1, cap. 7,

cina et communi. Sed dicunt ¹⁶, decrescere usque ad infimum pretium, non ultra: sed parum probabiliter; nam hoc revera decrementum dici nequit, quia emptor ad pretium infimum, etiam sine tali pacto, jus habet.

2^a. Conditio: Ut non apponatur pactum quod pluris vel minoris retrovendatur. — Licitum autem est pactum ut retrovendatur eodem pretio, licet res pretio augetur; ut Lessius ⁵; Bonacina et Villalobos, apud Salmant. ⁶. Ideo enim minoris emitur, quia venditor libertatem habet reemendi rem eodem pretio, quando res pretio augetur.

3^a. Conditio: Quod non imponatur, ut periculum rei venditae sit apud venditorem; cum illud per se spectet ad emptorem: nisi augeatur pretium juxta aestimationem periculi. — Ita Salmant. ⁷. Vide n. 842 et 847, v. Dubitatur 2°.

4^a. Conditio: Ut res retrovendatur sicuti traditur, vacua, vel cum fructibus. — Salmant. ⁸.

Probabile autem est quod ob pactum retrovendendi venditor habeat actionem in rem, etiamsi emptor alteri eam venderit. — Vide Lessium ⁹ et Salmant. ¹⁰.

Si in venditione apponatur *Retractus gentilitius*, sive pactum ut consanguineus proximior venditoris jus habeat infra certum tempus rem reemendi ¹¹; non poterit is rem reemere ut aliis tradat: cum hic retractus tantum institutus sit ut bona conserventur in familia. Ita [Continuator]

Less., cap. 21, num. 114. — Bonac., disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 3, num. 2. — ⁵ Cap. 21, num. 115. — Bonac., loc. cit., num. 14. — Villal., part. 2, tract. 21, diff. 18, num. 5. — ⁶ Tr. 14, cap. 2, num. 64. — ⁷ Loc. cit., num. 65. — ⁸ Loc. cit. — ⁹ Cap. 21, num. 121. — ¹⁰ Tr. 14, cap. 2, num. 66.

dub. 16, n. 4, concordat, « dummodo non sit multo vilius illud pretium anticipatae solutionis, et dummodo non sit vilius, quo magis solutio pretii anticipatur ».

812. — ¹ Prima haec conditio locum dumtaxat habet, cum istud retrovendendi pactum in favorem solius venditoris inicitur.

² Salmanticenses, loco hic allegato, scilicet tr. 14, cap. 2, n. 67 et seqq., tractant de contractu mohatra, quem iniri posse dicunt intra justum pretii latitudinem, modo non adsit pactum implicitum vel explicitum.

³ Retractus gentilitius in solis immobilibus bonis locum obtinet.

Retractus gentilitius, quid.

expensas, quas facturus esset venditor in recuperando pretio.

811. — ^a Molina, tr. 2, disp. 357, oppositum regulariter verum esse asserit; concedit tamen quandoque posse sic cariori pretio vendi, quando scilicet ex isto vendendi modo mercatores in majori numero accurrunt.

^b Victoria male citatur a Lugo, quasi opinionem hanc teneat in *lectura super 2^a 2^{ae}, qu. 78, art. 2*; nam in suis Comment. mss. ad loc. cit., Victoria negat id licere; et negat praeterea id fieri posse licitum ex consuetudine. MS. Vatic. Ottobon., cod. 1015 a, fol. 224 et 224^t.

^c Sotus, de Just., lib. 6, qu. 4, art. 1, ad 4, ex parte tantum concordat, id quidem concedens pro rebus quae peregre, et potissimum maritimis periculis invectae, in magna copia credito emi solent; nec vero id ipsum licere mercatoribus, qui merces in civitatibus vendunt.

^d Sanchez, n. 8; et Trullench, loc. cit., duas conditiones huic affirmativae sententiae apponunt: modo scilicet pretium futurum non

multum excedat praesentis pecuniae pretium; nec pro dilatata solutionis ratione adaugeatur pretium.

^e Molina, disp. 360, a. num. 5, ita sane tenet: « Modo tamen, ut notat num. 5, pro circumstantiis concurrentibus non minuatur in pretio anticipata pecunia infra justum infimum, quod tunc currit in illo vendendi modo ».

^f Melchior Canus citatur a Salon (non a Lugo), sed praetermissa indicatione loci, quem ego frustra reperire conatus sum; nisi forte quis dicat hanc opinionem consequi ex altera hic superius relata, quam revera tenet Canus in citatis ms. Comment. ad 2^{am} 2^{ae}, qu. 78, art. 2: licitum nempe esse, ubi adest consuetudo, rem carius vendere ad creditum quam numerata pecunia venderetur.

^g Victoria his verbis a Lugo, disp. 26, n. 111, citatur: « Quam sententiam subscriptionibus suis confirmarunt quamplurimi theologo, praesertim ex ordine Praedicatorum... Victoria, et alii, quorum subscriptionum exemplar ego habeo ».

Tournely ¹, Concina ², Sporer ^{d)}, et Cabassutius ³ cum aliis ^{e)}, ex l. *Dudum 14, C. de contrahend. empt.* — Si autem emptor velit rem vendere, tenetur monere consanguineos, qui si per duos menses noluerint emere, potest ille cuilibet vendere; ut Sporer. ⁴ — Quando autem res venditur, consanguineo irrequisito, iste poterit rem retrahere intra annum et diem. Ita doctores ibid. ⁵ communiter, ex l. *2 Feudorum*, apud Laymann ^{f)}.

813. — An sit licitum pactum reemendi ad arbitrium emptoris?

Prima sententia negat, quam tenent Habert ^{a)}, Continuator Tournely ^{a)}. Ratio, quia, licet hujusmodi contractus fiat sub nomine venditionis, revera tamen res non videtur vendi, sed tantum in pignus dari, ita ut emptor percipiat fructus ex sua pecunia, quam potest recuperare ad suum libitum. — Eandem sententiam sequuntur ^{b)} Salmant. ⁶ cum Villalobos et Tapia: nisi tamen, limitant, de pretio tantum minuat quantum valent fructus; vel nisi sub initio contractus vendatur praedium cariori pretio, juxta spem fructuum per aliquod tempus designatum percipiendorum.

Secunda vero sententia communissima affirmat. — Et hanc tenent Lessius ⁷, Lugo ⁸, Molina ⁹, Palau ¹⁰, Sporer ¹¹, Viva ¹², Mazzotta ¹³, Bonacina ¹⁴ cum Covarruvias, Azor, Filliuccio et Garcia; item Petrus

Navarra, Malderus et Silvester, apud Salmant. ¹⁵.

Hanc secundam sententiam certe probabiliorem puto, cum his tamen conditionibus: — 1°. Ut adsit verus animus emendi et vendendi, non autem feneratorandi. — 2°. Ut emptor majus pretium solvat, juxta aestimationem hujus oneris quod imponit venditori, reemendi rem quando ipsi emptori placuerit; in quo omnes conveniunt. Hoc autem onus putant aliqui apud Viva ¹⁶, aestimari usque ad tertiam partem pretii. — 3°. Ut non obligetur venditor reemere eodem pretio majori quod recipit; ut docet Lessius ¹⁷ (quicquid postmodum subdat, scilicet hoc excusari posse ex communi usu et aestimatione hominum: quod mihi minime probatur). Hinc censeo, non posse emptorem in tali contractu obligare venditorem, nisi ad solvendum solum pretium juxta valorem rei tempore venditionis; et si res sit deteriorata, juxta valorem rei tempore reemptionis ^{c)}. Excessus enim justii pretii datus venditori, totus ad illum spectat, ratione oneris ipsi impositi reemendi ad arbitrium emptoris.

His conditionibus servatis, nequaquam illicitum mihi videtur praefatum pactum reemendi. Sicut enim licitum est pactum retrovendendi in beneficium venditoris cum diminutione pretii: sic contra cum

disp. 3, qu. 1, cap. 3, qu. 1. — ¹⁴ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 3, a. num. 6. — *Covar.*, Variar. lib. 3, cap. 9, n. 3. — *Azor*, part. 3, lib. 8, cap. 12, qu. 8. — *Fill.*, tr. 35, num. 157. — *Franc. Garcia*, de Contract., cap. 20. — *Petr. Navar.*, lib. 3, cap. 2, dub. 10, a. n. 98. — *Malder.*, tr. 5, cap. 2, dub. 16, v. *Dico 2.* — *Silvest.*, v. *Usura II*, quaer. 15, ad 2. — ¹⁵ Tr. 14, cap. 2, n. 60. — ¹⁶ De Contract., qu. 2, art. 3, n. 12. — ¹⁷ Cap. 21, n. 118.

prio domino non petierit, transacto hoc spatium, feudum amittat et feudum ad dominum redeat ».

813. — a) Habert, de Contract., cap. 12, § 1, qu. 5, resp. 2: « Speciem habet, inquit, contractus usurarii [ejusmodi venditio], nec in praxi est consulenda ». — Continuator Tournely vero, loc. cit., punct. 1, concl. 2, de hoc contractu ait: « In praxi tutus non est, sed procul amandari debet ».

b) Salmanticenses et Villalobos hoc docent de re quae perire non potest. Praeterea limitationes quas S. Alphonsus ex Salmanticensibus adducit, omittuntur a Villalobos.

c) « Et contra, si res crescit, crescit ven-

pretii augmento licitum dici debet pactum reemendi in beneficium emptoris; cum ita gravamina utrinque compensentur. — Neque dicatur hoc esse mutuum virtuale, cum sit vera emptio et venditio, disparem quidem habens naturam a natura mutui. In mutuo enim res oppignerata perit mutuatario; sed hic, si res pereat, emptori perit aut deterioratur.

Nota hic vetitum esse contractum *Mohatra*, scilicet, quando quis emit a te mercem majori pretio credito, cum pacto explicito vel implicito, ut tibi retrovendat minori pretio numerata pecunia. Adest de hoc propositio 40 damnata ab Innocentio XI: *Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personae, et cum contractu retrovenditionis praevis inito cum intentione lucri*. Ratio, quia patet esse palliatam usuram. — Caeterum, si res sine ullo praevis pacto retrovendatur, etiam pretio infimo, eidem venditori, de se contractus licitus est: modo absit animus usurarius. Ita Lessius ¹, [Continuator] Tournely ²; Salmant. ³ cum Toletus ^{d)}, Navarra ^{e)}, Palao, Bonacina et communi. — Addit immo Lugo ⁴, non esse illicitum venditori, si creditor vendat mercem ^{f)}, et dicat emptori: *Si volueris eam viliori pretio vendere pecunia numerata, ego paratus sum emere*. Speculative loquendo, hoc neque videtur illicitum; sed practice puto difficillime hunc venditorem carere animo usurario.

814. — « 9°. *Monopolia*, id est, cum unus « vel plures id efficiunt, ut ipsi soli aliquid « vendant; vel cum mercatores conspirant « non minoris vendere, non sunt contra

¹ Cap. 21, dub. 16, num. 130. — ² De Vendit., art. 8, sect. 1, punct. 1, append., qu. 2, v. f. — ³ Tr. 14, cap. 2, n. 70. — *Palau*, tr. 33, disp. 5, punct. 33, n. 4. — *Bonac.*, disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 3, n. 20. — ⁴ Disp. 26, num. 208. — *Rebell.*, part. 2, lib. 9, qu. 7, num. 6. —

denti »; uti subdit S. Doctor, in *Hom. apost., tr. 10, cap. 181*. Cfr. etiam *Istruzione e Pratica* (edit. sexta. Neapoli, 1765) cap. 10, n. 182.

d) Toletus, lib. 5, cap. 31, n. 3, reprobatur ejusmodi contractum, ex eo quod « mercatores obligant ementem, ut ipsis vendat; nec aliter ei venderent ulnas [panni], nisi eisdem revenderet ». Ex quibus videtur satis clare significare eundem contractum licitum fore, si absit illa obligatio sive pactum.

« justitiam: modo non conspirent ultra « justum pretium vendere. Ita, contra Re- « bellum, Navarrum ^{a)}, etc., docent Molina, « Lessius, etc.: qui tamen concedunt esse « contra caritatem. Vide card. Lugo ⁵. — « Porro principum vel magistratus est, « cum uni vel paucis tale privilegium con- « ceditur ut soli aliquid vendant, iis etiam « pretium taxare, et sic providere ne sub- « diti graventur. Vide Lessium ⁶, card. « Lugo ⁷ et Trullench ⁸. Ubi recte notat ex « Navarro, etc., etsi alia monopolia ex « justa causa, auctoritate principis vel rei- « publicae concessa, taxato pretio sint lici- « ta (v. gr. bibliopolis, ut nemo alius talem « librum vendat, vel ut tantum sit unus « aut duo tabernarii in aliquo loco); nihi- « lominus, quando unus vel pauci propria « auctoritate ea constituunt, v. gr. emendo « merces certi generis, ut frumentum, vi- « num, oleum, etc., ut ipsi deinde arbitrato « suo vendant carius, peccare semper « etiam contra justitiam cum obligatione « restituendi ».

815. — *Monopolium* idem sonat ac venditio unius; nam *monopola* sonat unicus venditor.

Quatuor igitur modis monopolium contingere potest: 1°. Si princeps alicui concedat privilegium, ut solus vendat aliquod genus mercium; et hoc certe licitum est. — 2°. Si mercator impediatur ne aliae merces advehantur, ut ipse merces suas vendat cum damno reipublicae; et hoc est certe illicitum, et tenetur ad damni restitutionem. Et idem dicendum de eo qui falsam notitiam spargit, naves esse submersas aut similia mendacia. — 3°. Si unus

Molina, tr. 2, disp. 345, num. 6, concl. 2. — *Less.*, cap. 21, dub. 21, num. 145. — ⁵ Disp. 26, sect. 12. — ⁶ Cap. 21, dub. 21, num. 148 et 149. — ⁷ Disp. 26, num. 171. — ⁸ Lib. 7, cap. 20, dub. 18, num. 3 et 4. — *Navar.*, Man., cap. 23, num. 92.

e) Petrus Navarra, lib. 3, cap. 2, n. 170, absolute negat contractum *mohatra* esse contra justitiam, si infra limites justii pretii consistat. Nec requirit ut absit pactum.

f) Vendat scilicet credito, uti dicit Lugo. 814. — a) Navarrus, Man., cap. 23, n. 92, asserit utique monopolia illicita esse; utrum vero sint contra justitiam non explicat, nisi forte quatenus hic loquitur de notabili populi damno.

Quid requirat.

Pactum reemendi ad arbitrium emptoris, illicitum juxta alios.

Certo probabilius licitum.

Conditio- nes requisi- tae.

Contractus Mohatra est illicitus.

Retrovendere eidem et infimo pretio sine praevis pacto, licitum.

Alius casus in praxi difficilis.

Monopolia, quando sint licita.

Monopolium quid.

Quatuor modis contingere potest.

vel pauci omnes merces emant, ut deinde vendant quanti plurimi. — 4°. Si venditores conspirent inter se de pretio, ut non minoris vendant. — Sed circa hos duos modos hic ultimo loco adnotatos duae magnae agitantur Quaestiones.

816. - Quaeritur 1°. *An unus vel pauci mercatores, qui tempore messis aut vindemiae emunt omne triticum aut vinum pretio vili tunc currente, ut postea carius vendant, peccent contra justitiam?*

Certum est 1° id licitum esse, si emanatur merces non necessariae ad vitae sustentationem, vel ad communem reipublicae statum; ut sunt gemmae pretiosae, equi generosi, ornatae mulierum et similia. — Certum est 2° licitum esse emere triticum, vinum, etc., ut postea vendatur reipublicae pretio communi, quo venderent alii negotiatores ea de longe asportantes; vel ut vendantur civibus moderato lucro, postquam cives jam emerint sibi necessaria et convenientia. Ita Bonacina^{a)}, Salmant.¹ cum Trullench, Tapia ac Villalobos. Et sic etiam docet S. Antoninus^{b)}, ubi ait: Licite potest mercator annonas illas emere messis tempore, carius postea venditurus, ut sic honestum pro opera sua lucrum reportet.

Quaestio igitur est *de ementibus omnes illas res necessarias ad sustentationem,*

¹ Tr. 14, cap. 2, n. 45. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 18, n. 4 et 5. - Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 16, art. 10, n. 3. - Villal., part. 2, tract. 21, diff. 15, num. 2. — ² Disp. 345, num. 10. — ³ Part. 2, tit. 1, cap. 23, § 16. — ⁴ De Just. et Jure, lib. 6, qu. 2, art. 2, concl. 5, i. f., cum art. 8,

816. - ^{a)} Bonacina, *disp. 3, qu. 2, punct. 5, n. 4*: « Quando unus, inquit, vel pauci conveniunt emere omnes merces alicujus generis, ut eas ipsi asservent in tempus caritatis et inopiae, animo carius vendendi et lucrandi, graviter peccant. Probabile tamen est non teneri ad restitutionem ».

^{b)} Haec verba referunt mentem S. Antonini, *part. 2, tit. 1, cap. 23, § 16*, ubi, loquens « de ementibus tempore messium blada, et tempore vindemiarum vinum et alios fructus, ut postea carius vendant in futurum », scribit quod si fiat « propter privatum commodum... potest hoc fieri secundum justitiam commutativam, ut faciunt mercatores, et licite possunt pro opera sua recipere lucrum ut sustententur ».

^{c)} Lessius, *cap. 21, n. 151*, affirmat hanc sententiam sibi non improbabilem videri; et

ut postea vendant carius ad suum libitum: an isti teneantur ad restitutionem?

Prima sententia negat, et hanc tenent Lessius^{c)} et Molina². Ratio, quia hujusmodi emptores, quamvis peccent contra justitiam legalem, non tamen laedunt justitiam commutativam, cum emerint pretio currenti. Alias, ut dicunt^{d)}, etiam eam laederent emptores, qui concurrente simul caritatem inducerent; quia sic etiam ipsi essent causa ut pretium augetur. — Haec tamen sententia minime videtur probabilis; quia constitutio pretii non pendet a privato arbitrio venditorum, sed a communi aestimatione civium. Nec obstat paritas adducta emptorum concurrentium; quia tunc auctio pretii evenit per accidens: at hic pretium augetur ex sola venditorum voluntate. Unde recte S. Antoninus³ sic docuit: [Si] unus tantum emit de hujusmodi et congregat, quod postea compelluntur homines emere ab eo ad placitum suum, et ideo vendit care ut vult; et isti enormiter peccant contra proximum et communitatem.

Secunda igitur sententia, communis et vera, quam tenent Sotus⁴, Silvester⁵, Continuator Tournely⁶, Viva⁷, Croix^{e)}; Salmant.⁸ cum Trullench, Bañez^{f)} et Villalobos, docet, hos emptores teneri ad restitutionem damni, arbitrio prudentum,

concl. 4, v. f. — ⁵ V. *Empio*, qu. 10, i. f. — ⁶ De Vendit., art. 8, sect. 5, concl. 3. — ⁷ De Contract., qu. 2, art. 4, num. 8. — ⁸ Tract. 14, cap. 2, num. 44. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 18, num. 4. - Villal., part. 2, tr. 21, diff. 15, num. 2.

eamdem n. 152, in resp. ad 2, clarius explicans, ait: « Illos peccasse contra justitiam particularem, si arbitratio pretii spectatis circumstantiis temporis quo vendunt, fuerit irrationabilis, quomodo intelligenda est illa sententia ». Quam Lessii explicationem, etsi hic S. Doctor omiserit, eam tamen sedulo notavit inferius, n. 838. Sed n. 150 opinionem quae eo casu ad restitutionem absque distinctione obligat, Lessius valde probabilem esse asserit.

^{d)} Seu rectius: Ut dicit Lessius.

^{e)} Croix, *lib. 3, part. 2, n. 946*, quaerit: « Si nunc bono pretio vendatur, v. g. salpae, et Titius omnes emat, ut facta earum penuria carius vendat: an hoc monopolium sit illicitum? » Et dicit affirmativam sibi probabiliorum videri; negativam vero, probabilem.

^{f)} Bañez, in *2am 2ae, qu. 77, art. 4, dub. 2, concl. 1*, hanc sententiam satis clare innuit,

Emens necessaria vitae ut vendat carius pro libito, juxta alios non tenetur restituere.

S. Doctor reprobat hanc opinionem.

Emens illo modo tenetur restituere.

caeteris emptoribus et reipublicae, si merces vendant carius quam juxta fori aestimationem pretium curreret, si ipsi monopolium non fecissent. Ratio, quia isti sunt causa ut pretium injuste augeatur. Eandem sententiam sequitur etiam Lugo¹, modo tamen pretium augetur supra summum quo merces venderentur, si factum non fuisset monopolium.

Caeterum probabiliter censent idem Lugo², Bonacina³, Filliuccius⁴⁾, Holzmann⁴, Croix^{e)}; et apud Lugo⁵, Bañez^{h)}, Aragon^{h)}, Emmanuel et Vega, non peccare contra justitiam tales emptores, si vendant pretio summo quod curreret, si monopolium non praecessisset. — Ratio, quia quisque jus habet ad rem suam vendendam pretio rigoroso.

An autem hujusmodi venditor (si unus sit qui merces illas congregarit) peccet tunc saltem contra caritatem? — Affirmant plures. Sed negant Holzmannⁱ⁾, et

¹ Disp. 26, n. 176. — ² Loc. cit., n. 177. — ³ Disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 5, num. 4. — ⁴ De Contract., n. 805, resp. 3. — ⁵ Loc. cit., n. 177. - *Emman. Rodrig.*, Sum., part. 2, cap. 84, num. 4 et 5. - *Vega*, Sum. nuev., part. 2, cap. 43, cas. 3. — ⁶ Cap. 21, n. 147. (loquens de mercatoribus, non de artificibus.) — ⁷ Tr. 14, cap. 2, n. 54

dicens ejusmodi mercatores inique agere, et tale pretium non esse aestimandum licitum, sed potius esse impedimentum justitiae, quod alias secundum communis fori aestimationem curreret. — Tapia pariter, *tom. 2, lib. 5, qu. 16, art. 10, n. 2 et 3*, negat licitum esse sic emere magnam copiam mercium, praeveniendo populum, quia pretium crescit plus juste; et ait pretium justum esse illud quod taxatum fuerit a republica, vel secundum communem aestimationem et usum fori inter ipsos negotiatores et populum.

⁸⁾ Filliuccius, *tr. 35, n. 214*, de tertio genere monopolii tractans, de eo scilicet quod fit « coemendo propria industria omnes merces easque supprimendo, donec pretium auctum erit »; ut exponit n. 211, scribit illud probabiliter esse contra justitiam: « Possunt tamen excusari, addit, ab injustitia speciali et proprie dicta, quamvis non ab injustitia legali et contra publicam utilitatem, neque a peccato contra caritatem proximi ».

^{h)} Bañez, in *2am 2ae, qu. 77, art. 1, dub. 1*; et Aragon, in *eumd. loc., art. 4, diff. 1, v. Ultimus modus monopolii*, non satis accurate citantur a card. de Lugo: licet enim negant injustum esse hujusmodi monopolium, si pretium rei non augeatur supra justum; at profecto addunt pretium justum illud fore in quo

Lugo^{j)}, cum Molina^{j)}, et Lessius^{k)}, modo alios non inducat ad carius vendendum; nam alioquin nemo tenetur negligere commodum suum ut damnum alienum evitet, quando non tenetur avertere.

817. - Quaeritur 2°. *An mercatores inter se conspirantes ut merces vendant pretio cariori, teneantur ad restitutionem?* — Certum est teneri, si convenient vendere pretio ultra supremum; sicut pariter peccant contra justitiam artifices illi et similes, qui inter se conveniunt de non locando operas suas nisi pretio summo excedenti: ut Lessius⁸, Salmant.⁷ cum aliis communiter.

Quaestio igitur est, *quando conventio fit ut merces non vendantur nisi pretio summo: an peccetur contra justitiam?*

Prima sententia affirmat: quam tenent Laymann⁸, Sotus⁹, [Continuator] Tournely¹⁰, Sporer^{a)}, Roncaglia¹¹; et Rebelus ac Dicastillus, apud Salmant.¹² —

et 58. — ⁸ Lib. 3, tr. 4, cap. 17, num. 43. — ⁹ De Just. et Jure, lib. 6, qu. 2, art. 3, post med. — ¹⁰ De Vendit., art. 8, sect. 5, concl. 2. — ¹¹ Tr. 14, qu. 2, de Empt., cap. 8, qu. 2, resp. 1 et 2. — *Rebell.*, part. 2, lib. 9, qu. 7, num. 6. - *Dicast.*, tr. 9, disp. 3, dub. 10, n. 144 et seqq. — ¹² Tr. 14, cap. 2, n. 55.

emptores cum venditore convenerint, si non sit a republica taxatum.

ⁱ⁾ Holzmann, *de Contract., n. 805, resp. 2*, dicit regulariter esse contra caritatem.

^{j)} Lugo, *disp. 26, n. 178*, sic loquitur: « Affirmant tamen communiter DD. peccatum hoc esse contra caritatem ». — Et idipsum Molina tenet, *disp. 345, n. 10*, non tamen loquitur magis de uno quam de multis in id conspirantibus. Sed Lugo citat Molinam solum pro limitatione suae sententiae: « Sed Molina... id limitat (ita pergit Lugo), seclusa prohibitione legis, ad eum solum casum quo notabile admodum damnum reipublicae sequeretur. Et quidem si unus solus mercator, non inducendo alios hoc faceret, placet mihi limitatio Molinae ».

^{k)} Lessius, *cap. 20, n. 168*, de casu omnino diverso tractans, haec utique scribit: « Nec enim vel justitia vel caritas postulat, ut negligas tuum commodum, etiamsi inde per accidens sequatur alteri tantumdem damni ». Sed *cap. 21, n. 151*, de casu praesenti disputat, sive tandem unus sit, sive plures qui sic coemant omnes merces, ut eas postea pro arbitratu vendant; et affirmat eos peccare contra caritatem.

817. - ^{a)} Sporer, *tr. 6, cap. 5, n. 103*, de hoc monopolii genere non loquitur.

Nec semper peccat contra caritatem.

Conspirantes ut vendant supra summum, tenentur restituere.

Conspirantes ut vendant solo summo, peccant contra justitiam.

Emere vili pretio non necessariae vitae, ut vendantur carius, licitum.

Item, emere triticum, etc., ut vendatur pretio communi.

Ratio: tum quia, ex *l. un., C. de monop.* hoc graviter prohibetur, sub privatione omnium bonorum et perpetuo exilio; tum quia hujusmodi mercatores per medium iniquum cogunt alios emere pretio illo supremo.

Secunda tamen sententia dicit hos non peccare contra justitiam. — Et hanc tenent Lessius¹, Lugo², Viva³ (qui vocat communem), Filiuccius⁴, Holzmann⁵; Tamburinius⁶ cum Molina^{b)}, Bonacina^{b)}; et Salmant.⁷ cum Tapia, Bañez, Reginaldo; et probabilem vocat Laymann^{c)} cum Petro Navarra^{c)}.

Prima sententia est quidem probabilis. Sed haec *secunda* non minus probabilis videtur, et forte probabilior, tum auctoritate DD., tum ratione; quia non apte dicitur quod venditores convenientes vendere pretio summo cogant alios ad sic emendum, cum isti voluntarie emant; et si coguntur, non coguntur a venditoribus, sed a sua propria necessitate, quae non potest dici vera coactio ex parte venditorum emanans. — Recte igitur loquendo, dicendum, per talem conventionem emptores potius impediri ab emendo pretio minori. Cum autem sic impediuntur, non irrogatur eis injuria, nisi impediuntur minis vel mendaciis, sicut accidit in omni alio contractu; aliter, etiamsi aliquis tantum suaderet venditori ut venderet pretio summo, etiam peccaret contra justitiam, et teneretur ad restitutionem: quod iidem contrarii negant. Haec ratio sumitur ex regula generali, ut diximus *n. 582 et 584*. Sicut enim non infertur injuria alteri, cui sine vi vel fraude impediatur ut testator relinquat haereditatem non debitam, etiamsi testator erat determinatus ad eam illi relinquendam; ita in casu nostro. Licet igitur

talis conventio sit illicita, quia est prohibita jure positivo, non est tamen iniuriosa jure naturali.

Nec valet dicere quod ipsa conventio venditorum, cum ipsi mutuo obligentur ad non vendendum nisi pretio summo, cogeret emptores ad sic emendum. — Nam respondetur 1° quod hoc pactum, cum sit sponte initum, non est in illo nec vis nec fraus. Respondetur 2° quod hujusmodi conventio, cum sit illicita et contra caritatem, ut infra dicemus, nullam potest inducere obligationem; ex *regula juris 69 in 6°*, ubi: *In malis promissis fides non exedit observari: juxta dicta n. 712*.

Hinc, posita probabilitate hujus secundae sententiae, probabilior est hos venditores non teneri ad restitutionem; prout diximus supra *n. 547, v. Et hoc, et n. 669, v. Magnus*. — Non dubitatur autem quod iudex eo casu possit pretium supremum reducere ad medium; ut Lugo⁸.

Nec dubitandum, quin praefati venditores sic conspirando graviter peccent contra caritatem; ut docent Lessius⁹, Salmant.^{d)}, et Lugo¹⁰ cum Molina et communi, a qua ait Lugo non recedendum. — Ratio, quia, licet caritas non te obliget ad vendendum infra pretium summum, videtur tamen te obligare ad non dissuadendum aliis ne mitiori pretio vendant: sicut, esto caritas non te obliget ad dandam eleemosynam, videtur tamen te obligare ad non dissuadendos alios qui eam largiri volunt.

Sed hic aliud Dubium fit: *an, facto monopolio de pretio injusto a mercatoribus, liceat aliis merces eodem pretio vendere?*

Negant Tapia, Rebellus et Dicastillus, apud Salmant.¹¹; quia pretium illud injustum est. — Sed affirmant Salmant.¹² cum

¹ Cap. 21, n. 145. — ² Disp. 26, n. 172 et 173. — ³ De Contract., qu. 2, artic. 4, num. 2. — ⁴ Tract. 35, cap. 8, num. 212. — ⁵ De Contract., n. 805, resp. 2. — ⁶ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 12, num. 8. — ⁷ Tract. 14, cap. 2, num. 56. — ⁸ Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 16, art. 11, num. 3. — ⁹ Bañez, in 2° 2°, qu. 77, art. 1, dub. 1, v. *Nihilominus*.

^{b)} Molina, *disp. 345, n. 6*; Bonacina, *disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 5, n. 2*, hanc utique sententiam tumentur; sed a Tamburinio, *n. 11*, allegantur pro alio monopolii genere.

^{c)} Petrus Navarra, *lib. 3, cap. 2, n. 85*, opinionem istam simpliciter tenet; quam ipse

Regin., lib. 25, num. 328. — ⁸ Disp. 26, num. 177, i. f. — ⁹ Cap. 21, n. 145. — ¹⁰ Loc. cit., n. 175. — *Molina*, *disp. 345, num. 6*. — *Tapia*, tom. 2, lib. 5, qu. 16, art. 11, num. 8. — *Rebell.*, lib. 9, qu. 7, num. 5. — *Dicast.*, lib. 2, tract. 9, disp. 3, dub. 10, num. 158. — ¹¹ Tr. 14, cap. 2, num. 57. — ¹² Loc. cit.

Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 42, i. f.*, probabilem existimat: « Negant [esse contra justitiam], inquit, non improbabiler Pet. Nav... ».

^{d)} Salmant., *tr. 14, cap. 2, n. 56*, non loquuntur de peccato contra caritatem.

Respondetur difficultatibus.

Probabilior non tenentur restituere.

Judex potest reducere pretium.

Sic conspirantes peccant contra caritatem.

Facto monopolio de pretio injusto.

ceteri possunt, juxta quosdam eodem pretio vendere.

S. Alphonso cum aliis negat posse fieri.

Emptor monendus est de vitio rei.

Venditor non monens, quando teneatur restituere.

Bonacina^{e)}, Trullench, Reginaldo, Medina et Diana^{e)}. Ratio, quia illud pretium jam commune est et currens; et per accidens se habet, ut ex injustitia aliorum adauctum sit. — At prima sententia mihi omnino melior videtur, semper ac (intelligo) pretium sit ultra supremum. Ratio, quia pretium illud, per injustitiam adauctum, semper et per se injustum est, et ad justitiam reducendum. Illa autem minime est dicenda justa aestimatio, quae injusta deprehenditur et ex injustitia est orta; immo neque aestimatio dici debet, sed potius deceptio et fraus. Ita recte Concina¹.

818. — « 10°. Venditor debet emptorem praemonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest; v. gr. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oves morbosae, pannus adustus, etc. Alioqui tenetur de fraude et damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantia vel quantitate; v. gr. si deficiat in pondere vel mensura, aut vendiderit rem unam pro alia. — Et sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi: 1°. Qui frumentum venditurus, ponit prius in loco humido ut intumescat. 2°. Qui vino Rhenano miscet Francicum. 3°. Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, etc. — Vide Lessium, Bonacina, Diana², Trullench³.

« Quando autem venditor possit juste tacere vitia qualitatis rei quae venditur, sine obligatione restituendi pretium vel rescindendi contractum, vide card. Lugo⁴

Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 18, n. 4. — *Regin.*, lib. 25, num. 330. — *Juan. Medina*, Cod. de Restit., qu. 35, i. f. — ¹ De Empt. et Vendit., cap. 4, num. 6. — *Less.*, cap. 21, dub. 11, num. 83. — *Bonac.*, disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 6. — ² Part. 1, tr. 8, resol. 51. — ³ Lib. 7, cap. 20,

« et Trullench⁵, ubi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei esse validam: rescindendam tamen, vel reducendam ad aequalitatem, nisi^{a)} venditor contra hoc exceperit ».

Triplex igitur vitium potest esse in vendenda: I°. Circa *substantiam*, ut si vendatur stannum pro argento. II°. Circa *quantitatem*, si dentur quinque modia pro decem. III°. Circa *qualitatem*, ut si vendatur vinum corruptum, pannus adustus.

819. — Et I°. Si vitium fuit circa *Substantiam*, certe contractus est nullus; et venditor tenetur vel contractum rescindere (si alter, vitio manifestato, non emisisset, ut docet Lessius⁶), vel saltem excessum pretii reddere. Idem contra, si emptor emat gemmam pro vitro, tenetur supplere pretium, saltem infimum, si dolum ipse non adhibuit. Salmant.⁷. — Excipe, si uterque sorti se committant ob ignorantiam valoris; ut diximus *n. 802, v. Notandum IV*.

Sed hic dubitatur: an licite quis emerit scienter argentum pro stanno, petendo a venditore ignorante ut condonet quod amplius valeat? — Omnino negandum, contra aliquos: quia talis donatio, cum procedat ex ignorantia, nulla est. Ita Tamburinius⁸ cum Salas, et Salmant.⁹, Lessius^{a)}.

Idem, si venditor, ob ignorantiam, rem venderet infimo pretio, etiamsi venditor non interrogaret emptorem de rei valore (nam, si interrogaret, certe tenetur emptor

dub. 11, num. 3. — ⁴ Disp. 26, num. 128 et seqq. — ⁵ Loc. cit., dub. 12, n. 3, et seqq. — ⁶ Cap. 21, dub. 11, n. 86 et 87. — ⁷ Tr. 14, cap. 2, n. 171. — ⁸ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 11, num. 39. — *Salas*, de Empt., dub. 36, n. 3. — ⁹ Loc. cit., n. 172.

Triplex vitium datur in re vendenda.

Ex vitio circa substantiam, venditio nulla.

Ad quid teneatur venditor.

Petere condonationem excedentis pretii ab ignorante, illicitum.

Item, juxta alios, emere infimo pretio a venditore ignorantem.

^{e)} Auctores isti a Salmanticensibus minus recte allegantur. Etenim Bonacina, *disp. 3, qu. 2, punct. 5, num. 11*, scribit sententiam affirmativam non videri esse improbabilem; ipse tamen oppositam tenet. — Diana pariter, *part. 1, tr. 8, resol. 24*, sententiam affirmativam probabilem existimat; sed oppositam probabilem etiam esse ait: « Et ego, addit, illam sequor ». — Igitur Diana et Bonacina illi sententiae patrocinantur, quae hic S. Alphonso « omnino melior videtur »; et quam in *Istrus. e Pratica, cap. 10, n. 185*, adeo propugnat, ut absolute dicat se priori opinioni non posse acquiescere.

818. — ^{a)} Limitationem istam, quam Lugo apponit, Trullench silentio praetermittit.

819. — ^{a)} Lessius non loquitur de casu quo emens a venditore ignorante petit condonationem pretii excedentis; sed *loc. cit., n. 84*, absolute scribit: « Iniquum est emere rem vitio carentem pro vitiosa, et pretiosam pro vili, ut gemmam loco vitri, etiamsi venditor ob ignorantiam eam non pluris judicet, quam si vitiosa aut vilis esset. Ratio est, quia non servatur aequalitas: non enim venditor intendit rem donare qua parte excedit, sed totam uti est vendere et justo pretio commutare ».

valorem manifestare). Ita Salmant. ^{b)}, Lugo ^{b)} et Tamburinius ¹. Ratio, quia venditor tunc ob ignorantiam facile pretium infimum acceptat. (Excipit Lessius, nisi ignorantia esset communis in aliquo loco, per quam res vilius aestimatur). — Sed huic sententiae nescio acquiescere. Non nego quod ratione illius donationis ^{c)} nihil emptor retinere possit, quia non est vera donatio; quicquid dicant Cajetanus et Armilla, apud Lugo. At nescio cur non valeat huiusmodi contractus ut vera venditio. Ex una parte enim emptor juste emit infimum pretium solvendo; ex alia non valeo intelligere, unde ipse obligationem habeat certiorandi venditorem (sive interroget venditor sive non) de rei valore ignorato, quando nullo modo eum positive decipit aut cogit ad vendendum: quod autem venditor ignoret pretium illud esse infimum, per accidens se habet, et ipsi imputandum est.

820. - Si vero res mixta venditur ut pura, quando vere sit res perfectior aliis, et post mixtionem aliis non sit deterior, probabiliter vendi potest, vitio non manifestato, pretio communi. — Salmant. ²,

¹ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 11, n. 38. — Less., cap. 21, dub. 11, n. 85. — Cajetan., Sum., v. *Emptio* 2. — *Armit.*, v. *Emptio*, n. 6. — Lugo, disp. 26, n. 137. — ² Tr. 14, ca. p. 2,

^{b)} Salmant., *tr. 14, cap. 2, n. 171*; Lugo, *disp. 26, n. 136*, contra tenent sententiam quae ipsi S. Alphonso probatur, dicentes satis esse eo casu rem emi pretio infimo, nec requiri, ut emptor rei valorem venditori non interroganti patefaciat.

^{c)} Donatio illa, de qua in praecedenti casu sermo est, quando scilicet emptor petit a venditore ignorante, ut sibi condonet valoris excessum.

820. - ^{a)} Concina, *de Empt. et Vendit.*, cap. 6, n. 30, fatetur sane fere communem esse sententiam; sed cum raro conditiones requisitae exsistant, eam sententiam reprobat.

^{b)} Salmanticenses, *loc. cit.*, n. 129, non absolute, sed plerumque negant esse licitum, « quia raro accidere potest, quod vinum aqua mixtum non reddatur deterioris conditionis ac alia pura, quae absque tali mixtione venduntur ».

^{c)} Ludov. Lopez, *Instruct. consc.*, part. 2, cap. 42, qu. 9, de tritico dumtaxat loquitur, non de vino; sed eadem de utroque videtur esse quaestio, et Lessius revera de utroque simul loquitur.

^{d)} Serra non loquitur de vino, quod ab

Lessius ³. Et consentit Pater Concina ^{a)} cum sententia fere communi, ut asserit; modo, facta mixtione, merx vere adaequet alias quae communiter venduntur.

Sed dubitatur 1°. *An idem possit dici de vino mixto cum aqua?*

Negant Salmant. ^{b)}. — Sed fatentur graves DD. hoc admittere, ut revera admittit Lessius ⁴ cum Lopez ^{c)}, et alii, ut infra. Et satis probabile videtur, nisi ex mixtione vinum acaceret, vel servari non posset ab emptore qui ad servandum emerit; ut ajunt Tamburinius ⁵, Serra ^{d)} cum Soto ^{d)}; et Conradus ^{e)}, Joannes de la Cruz ^{e)} et Diana ^{e)} apud Moya ⁶ Saltem in hoc non videtur esse gravis injustitia. Id confirmat S. Antoninus ⁷, dicens: *Cum aliqui sophisticant ea quae vendunt, ut se servant indemnes, et cum aliquo lucro congruo, quia si venderent puras res, et emptores non vellent dare justum pretium, quia alii vendunt talia sic... mixta minori pretio; videntur posse excusari: dummodo non fiant tales mixturae quod noceant humanis corporibus, quod accidere potest in his quae venduntur in cibum et potum... praecipue medicinalibus.* Confirmatur id etiam

n. 129. — ² Loc. cit., n. 88. — ³ Loc. cit., n. 88. — ⁴ Loc. cit., n. 27. — ⁵ Moya, sub ficto nomine *Amedei Guimenni*, tract. de Usuris, propos. 4. — ⁶ Part. 2, tit. 1, cap. 17, § 4.

emptore servandum esset; sed solum ait, *in 2am 2ae, qu. 77, art. 2, v. Dicendum 2o*, posse aquam vino misceri, et hoc vendi communi pretio, si vinum ita mixtum sit « vere tam bonum quam quod alii communiter vendunt ». Ad cujus sententiae confirmationem adducit Sotum, qui, *de Just.*, lib. 6, qu. 3, art. 2, docet posse ita fieri, concurrentibus hisce conditionibus, videlicet: « Quod periculum et damnum evitaretur, et emptori esset merx secundum rationem pretii utilis ».

^{e)} Conradus, in suis *Respons.*, part. 1, qu. 51, concedit fieri posse, « remoto periculo atque damno, et res usui sit emptori, justoque sit empta pretio ». — Et pariter Diana, *part. 1, tr. 8, resol. 51*, nullam aliam conditionem afferens quam: *Modo non fiat deterior*. — Joannes de la Cruz, *Direct. consc.*, part. 1, praec. 7, qu. 3, n. 9, concl. 2, de tritico loquitur, non de vino (Moya autem de utroque simul tractat). Advertendum est etiam Moyam his verbis suam propositionem exhibere: « Licet est tabernariis vinum aqua miscere, et agricolis triticum paleis, et communi pretio vendere, dummodo deteriora non reddantur eis quae communiter venduntur ».

ex S. Thoma ¹, qui ait: *Cum usus rei, etsi non competat venditori, potest tamen esse conveniens aliis, et [si] ipse propter huiusmodi vitium subtrahat quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitium.*

821. - Dubitatur 2°. *An sit injustitia vendere quid pro quo, ut solent pharmacopolae, si quod traditur sit aequae vel fere aequae utile?*

Negant probabiliter Sporer ², Salmant. ³ cum Lugo, Soto, Dicastillo, Medina ^{a)}, Salas, et Tamburinius ⁴, dummodo exigatur justum pretium rei traditae. Ratio, quia tunc non adest diversitas substantialis quoad finem emptoris.

Recte tamen advertit Tamburinius, quod, ut venditor in hoc excusetur, debet esse certus, non dubius, de tali aequalitate virtutis ^{b)}.

822. - II°. Si vitium est circa QUANTITATEM, quaeritur: *an excusetur qui vitium mensura diminuta, ut consequatur justum pretium, alias non consecuturus ob injustam taxam vel injustum monopolium ementium?* — Valde probabiliter affirmat Lugo ⁵, Laymann ⁶, Palas ^{a)}; Sporer ⁷ cum Soto, Valentia et Toletis; et Salmant. ⁸ cum Rebello, Salas et Dicastillo.

¹ 2^a 2^a, qu. 77, art. 3, corp. — ² Tr. 6, cap. 5, n. 74. — ³ Tr. 14, cap. 2, num. 174. — Lugo, disp. 26, num. 124. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 6, qu. 3, art. 2. — Dicast., tr. 9, disp. 4, dub. 5, n. 58. — Salas, de Empt., dub. 35, n. 1. — ⁴ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 11, num. 9. — Tambur., loc. cit. — ⁵ Disp. 26, num. 125. — ⁶ Lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 15, post med. — ⁷ Tr. 6, cap. 5, n. 76. — Sotus, de Just., lib. 6, qu. 3, art. 2. — Valent., in 2^a 2^a, disp. 5, qu. 20, punct. 4, concl. 5, v. *Similiter si quis*. — Tolet., lib. 8, cap. 49, n. 4. — ⁸ Tr. 14, cap. 2, n. 175. — Rebel., part. 2,

821. - ^{a)} Joannes Medina, *Cod. de Restit.*, qu. 33, coroll. 3, loquitur de casu aliquantum diverso, sed qui profecto praesenti aequiparari potest; tractat enim de pharmacopolis qui vendunt « medicinas non puras, sed quibus aliquid admixtum est »; de quibus dicit: « Nec peccant nec restituere tenentur, quando admixtio non facit rem minoris valoris aut bonitatis ad eum usum ad quem emittitur ».

^{b)} Idemque adnotant Sporer et Dicastillus *locis citatis*.

822. - ^{a)} Palas, *tr. 33, disp. 5, punct. 22, n. 5*, ita plane docet, sed addit: « Verum ea hypothesis non est facile admittenda; neque enim praesumenda est iniquitas, tum in persona publica, tum in communitate; potius namque praesumi debet decipi pecuniae cupiditate ».

Ratio, quia tunc iste vexationem suam juste redimit.

823. - III°. Si vitium denique est circa QUALITATEM, quando est *de se patens*, non tenetur venditor illud manifestare; ut S. Thomas ⁹ cum communi. — Notant bene tamen Salmant. ¹⁰ cum Lugo, Laymann, Dicastillo et Palas, quod si venditori constet ignorantia emptoris ^{a)}, tenetur in conscientia vitium manifestare vel damnum compensare; quamvis caeterum, ut dicit Tamburinius ^{b)} cum Lessio ^{b)} et Molina ^{b)}, contractus sit validus: nisi, excipit Lessius ¹¹, res adhuc sit integra. Excipitur item, si qualitas transierit in substantiam, puta si emptor expresse dixerit: *Nolo vinum, si non est vetus*. Tamburinius ¹² (cum Dicastillo); qui etiam notat ¹³, quod venditor dolo decipiens emptorem circa qualitatem, si res aequae illi non sit vel fere aequae utilis, tenetur vel contractum rescindere vel damnum resarcire ad arbitrium emptoris. Et idem dicit Habert ¹⁴.

Quando autem vitium rei *occultum et nocivum* sit emptori, ut si equus sit furiosus, domus ruinosae, recte dicit hic Busenbaum cum Viva ¹⁵, teneri ex justitia venditorem illum de vitio monere. — Notat etiam Viva ¹⁶ cum Lessio ^{c)}, quod si

lib. 9, qu. 10, n. 8. — Salas, de Empt., dub. 35, n. 4. — Dicast., tr. 9, disp. 4, dub. 5, n. 57. — ² 2^a 2^a, qu. 77, art. 3. — ³ Tr. 14, cap. 2, num. 176. — Lugo, disp. 26, num. 130. — Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 14. — Dicast., tr. 9, disp. 4, dub. 2, 3 et 4. — Palas, tr. 33, disp. 5, punct. 22, n. 7. — ¹¹ Cap. 17, n. 33, v. *Verius tamen*. — ¹² Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 11, num. 21. — Dicast., tr. 9, disp. 4, dub. 1, num. 6, i. f. — ¹³ Loc. cit., § 11, num. 22. — ¹⁴ De Contract., cap. 12, § 3, qu. 8. — ¹⁵ De Contract., qu. 2, art. 5, n. 3. — ¹⁶ Loc. cit.

823. - ^{a)} Auctores hic citati loquuntur de ea ignorantia, quae, attentis personae circumstantiis, invincibilis censeri debeat.

^{b)} Tamburinius, *loc. cit.*, n. 19, in generali docet contractum fore validum, si adsit error in qualitate, sitque inductus a tertio, nihil scientibus contrahentibus, sive demum error fuerit necne causa contractus. Et cum Tamburinio consentiunt Lessius, *cap. 17, n. 28 et 33*; Molina, *disp. 252, n. 7, concl. 3*.

^{c)} Lessius a Viva ex Trullench citatur solum pro priori parte asserti: at re vera Lessius, *cap. 21, n. 86*, scribit: « Si emptor roget venditorem an res sit bona, an careat vitio, vel si petat ad certum usum, tenetur venditor ex justitia aperire rei vitia, maxime occulta, vel talem qualem ille desiderat offerre... Itaque si venditor affirmet rem vitio

S. Alphonso distinguit: donatio est nulla; venditio, valida.

Res perfectior mixta cum aliis, quandoque potest vendi pretio communi.

Item probabiliter vinum generosum aqua mixtum. Limitatio.

Vendere aliquid aequae utile pro alio, non est injustum.

Saltem non est gravis injustitia.

Licite minuitur quantitas ad consequendum pretium justum.

Venditor non tenetur manifestare vitium patens. Exceptio.

Ex justitia tenetur manifestare vitium occultum et nocivum.

Item, si interrogatur de vitio certo.

Protestans se nolle perfectare defectus, ad nihil tenetur.

modo in pretio habetur ratio vitii.

Debitum cuius debitor non est solvendo.

Res cuius pretium scitur mox minuiendum.

emptor interroget an res habeat certum defectum, tenetur venditor manifestare: alias venditio est nulla. Secus autem si interroget in genere; tunc si res est utilis ad finem emptoris, venditio est valida.

Deinde notat Tamburinius¹ quod si venditor protestetur se nolle rationem dare de quocumque defectu, sed vendere uti vulgo dicitur: *A sacco d'ossa rotte*; tunc ad nihil tenetur. — Unde merito approbat Tamburinius consuetudinem quae alicubi viget, praesertim in nundinis magnis, quod ita vendantur animalia, etiamsi vitia sint occultissima. Ratio, quia ad tollendas lites ob commune bonum satis hoc coonestari potest a consuetudine: dummodo, intelligendum, non vendatur res ultra justum pretium, saltem supremum, quanti valet res, habita ratione illius vitii occulti.

824. — « 11°. Si scias occulte debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur, iis qui id nesciunt debitum illud vendere pretio ordinario; tum quia est dolus, tum quia vitium intrinsicum crediti non revelatur. — Bonacina² ex Lessio³, Filliuccio, etc.

« 12°. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio corrente, et non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus et mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet); quia pretium currens simpliciter adhuc est justum. — Bonacina⁴ ex Azor, Filliuccio, Lessio, etc. ».

Sed de hoc dubitatur inter doctores.

¹ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 11, n. 29. — *Tambur.*, loc. cit. — ² Disp. 3, qu. 3, punct. 10, num. 8. — ³ Cap. 21, dub. 10. — *Fill.*, tr. 35, n. 108. — ⁴ Disp. 3, qu. 2, punct. 5, num. 12. — *Azor*, part. 3, lib. 8, tit. de Empto et Vendito, cap. 23, qu. 4. — *Fill.*, tr. 35, num. 78. — *Less.*, loc. cit., num. 40. — *Rodrig.*, Sum., part. 2, cap. 83, num. 10. — *Joan. Medina*, Cod. de Restitut., qu. 34, concl. 3. — ⁵ Tr. 14, cap. 2, num. 107. — ⁶ Loc. cit., n. 107, i. f. — *Palau*, tr. 33, disp. 5, punct. 15, num. 3. — ⁷ Cap. 21, dub. 5, num. 40. — ⁸ De Vendit., cap. 1, art. 4, concl. 2, qu. 2. — ⁹ Loc. cit.,

carere eamque laudet, cum tamen occultum vitium habeat, injuriam facit emptori; et quidem si hac ratione alliciat eum, qui alioquin emere nolisset, contractus est invalidus ».

^d) Gabriel Biel a Salmanticensibus male allegatur; nam in 4, dist. 15, qu. 11, art. 3, dub. 6, quem locum afferunt Salmant., de alio casu tractat; et dist. 15, qu. 10, art. 3, dub. 3,

— Alii enim, ut Rodriguez, Medina, Gabriel^d), etc., apud Salmant.⁵, negant posse vendi pretio currenti rem quae scitur mox minoris valitura^e); quia tunc res illa ex tali circumstantia minus valet. Et hanc recte Salmant.⁶ cum Palao probabilem vocant. — Alii tamen affirmant, ut, cum Busenbaum, Lessius⁷, [Continuator] Tournely⁸; Salmant.⁹ cum Cajetano, Bonacina, Palao, Soto, Trullench; ex S. Thoma, qui¹⁰ expresse hoc docet inquit: *Venditor qui vendit rem secundum pretium quod invenit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est non exponat*. Ratio, quia non est respiciendus valor futurus; sed praesens, qui non variatur ut notitia particulari, sed ex communi aestimatione. Et hanc sententiam veriore censeo, si vere notitia sit particularis, non autem si communis.

Sic pariter contra, bene ajunt Pater Concina¹¹, [Continuator] Tournely¹² cum Bañez, Cajetano, Maldero, et Salmant., licere cuique emere merces pretio currenti, scienti pretium brevi augendum, quamvis hoc ignorent venditores; ut probatur exemplo Josephi (*Gen. XLI*). — Item dicendum cum [Contin.] Tournely¹³ et Concina¹⁴, bene te posse emere pecunia quam private scis brevi prohibendam: modo, semper intellige, absint mendacia, vis aut fraus.

Utrum autem emptor aut venditor eo casu peccet contra caritatem, qui venderet rem illam alicui cum tanto ejus damno?

Resp. S. Thomas¹⁵ abundantioris esse virtutis, si pretium minuat. Sed si non

n. 108. — *Cajetan.*, in 2^m 2^{ae}, qu. 77, art. 3, ad 4. — *Bonac.*, disp. 3, qu. 2, punct. 5, n. 12. — *Palau*, loc. cit., n. 3. — *Sotus*, de Just., lib. 6, qu. 3, art. 2, ad 3. — *Trull.*, lib. 7, cap. 20, dub. 7, n. 1. — ¹⁰ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 3, ad 4. — ¹¹ De Empto., et Vendit., cap. 6, num. 19 et 20. — ¹² De Vendit., cap. 1, art. 4, concl. 2, qu. 2. — *Bañez*, in 2^m 2^{ae}, qu. 77, art. 3, dub. 4, concl. 3. — *Cajetan.*, in eund. loc., art. 3, ad 4. — *Malder.*, tr. 5, cap. 2, dub. 3. — *Salmant.*, tr. 14, cap. 2, num. 106 et 108. — ¹³ Loc. cit., qu. 2, v. *Objicies iterum*. — ¹⁴ Loc. cit., n. 21. — ¹⁵ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 3, ad 4.

de quo Salmant. non loquuntur, tractat de praesenti casu, sed ex S. Thoma tuetur opinionem quae affirmat rem posse eo casu vendi pretio currenti, et quam S. Alphonsus ex parte saltem amplectitur.

^e) Et quam venditor scit conservandam esse ab emptore aut aliis vendendam, ut explicant Rodriguez et Medina, *locis citatis*.

Probabiliter nequit vendi pretio currenti.

Probabiliter potest.

modo notitia sit tantum particularis.

Item, potestem pretio currenti res mox augenda.

Regulariter non est contra caritatem.

Mutatio futura non est manifestanda cum damno.

Exceptiones.

minuit, regulariter non peccat, ut dicitur [Contin.] Tournely¹ et Salmant.²; quia sic ille consulit rebus suis, licet damnum per accidens alteri eveniat. — Certum autem est non teneri cum suo damno rem manifestare; ut Contin. Tournely³, Roncaglia⁴; et Salmant.⁵ cum Lessio, Bonacina⁶, Trullench, etc. Ratio, quia ex una parte non laedit caritatem, qui utitur jure suo juste consulens rebus suis, quamvis alter per accidens damnum ex eo patiat; ex altera parte, non tenetur notitiam illam manifestare cum suo incommodo, ut ajunt Lessius⁶, et idem Salmant.⁷ cum Soto, Cajetano⁸, Bañez, Palao, Bonacina⁹, Navarra¹⁰, etc. communiter.

Dictum est: *regulariter*. — Nam excipiuntur 1°. [Continuator] Tournely et Roncaglia, si tali venditione emptor reduceretur ad extremam vel gravem necessitatem. Sicut enim caritas praecipit ut subveniamus proximo graviter indigenti: sic vetat ne in paupertatem ipse redigatur, ut nobis divitias comparemus. — Excipit 2°. Roncaglia, si ille causa talis notitiae venderet in majori quantitate quam foret venditurus, cum gravi damno emptoris: nisi iste adhuc eandem quantitatem eodem pretio empturus fuisset ab aliis. At Salmant.^h) merito sentiunt hanc exceptionem regulariter non valere. — Excipit 3° idem Roncaglia, si is posset mercem suam pluribus vendere, et vendit uni; vel si posset vendere alicui qui statim iterum venderet aliis rem consumpturis, et venderet alteri

¹ De Vendit., cap. 1, art. 4, concl. 2, qu. 2, v. *At, inquit*. — ² Tr. 14, cap. 2, n. 108. — ³ Loc. cit., qu. 2. — ⁴ Tr. 14, qu. 2, cap. 5, qu. 6, resp. 2. — ⁵ Loc. cit., n. 108. — *Less.*, cap. 21, n. 43. — *Trull.*, lib. 7, cap. 20, dub. 7, n. 1. — ⁶ Cap. 21, n. 43, in med. — ⁷ Tr. 14, cap. 2, n. 108. — *Sotus*, de Just., lib. 6, qu. 3, art. 2, ad 3. — *Bañez*, in 2^m 2^{ae}, qu. 77, art. 3, dub. 4. — *Palau*, tr. 33, disp. 5, punct. 15, num. 9, i. f. — *Contin. Tourn.*, de Vendit., cap. 1, art. 4,

^f) Bonacina, *loc. cit.*, n. 12, de sola justitia loquitur, et videtur a Salmanticensibus citari dumtaxat pro asserto principali: licere scilicet eo casu rem pretio currenti vendere.

^g) Cajetanus, in 2^m 2^{ae}, qu. 77, art. 3; Petrus Navarra, *lib. 3, cap. 2, dub. 8, a n. 72*, hoc secundarium assertum praetermittunt, et solum habent dictum principale, nempe quod sit licitum eo casu rem pretio currenti vendere, pro quo dumtaxat videntur citari a Salmant. — Idem notandum est de Bonacina, *disp. 3, qu. 2, punct. 5, n. 12*, quamvis de

rem servaturo usque ad tempus diminutionis pretii. — An autem in his omnibus casibus venditor semper graviter caritatem laederet, dubito, si attendatur ratio ab iisdem auctoribus citatis, nempe quod caritas non vetat ne sibi quis consulat utendo jure suo, licet alteri per accidens damnum obveniat.

825. — « 13°. Si cui datum est aliquid vendendum pretio, v. gr. infimo vel moderato, et is vendat rigoroso: probabile est, ut habet Angelus⁸, non teneri restituere, sed posse retinere excessum; cum sua industria acquisiverit. — Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum quo possunt, in utilitate domini. Vide Lessium⁹, card. Lugo¹⁰ ».

Quaeritur: *an, tradita tibi re ad vendendum, pretio designato, possis tibi retinere plus quod ex ea retrahas?* — Certum est nihil posse retinere, si sis famulus stipendiatus domini rei, sive pretio conductus ad vendendum. — Alioquin duae adsunt sententiae:

Prima, quam tenet Busenbaum (mox supra) cum Angelo, et probabilem putant Viva¹¹ ac Mazzotta¹², affirmat posse retinere, si ex tua industria vendas ultra pretium assignatum; quia excessus ille non rei, sed tuae industriae fructus est. — *Secunda* tamen sententia vera, quam tenent Lessius¹³, Lugo¹⁴, Sporer¹⁵, Roncaglia¹⁶, Tamburinius¹⁷, [Continuator] Tour-

concl. 2, v. *Fatendum tamen quod*. — *Roncaglia*, tr. 14, qu. 2, cap. 5, qu. 6, resp. 2. — *Roncaglia*, loc. cit. — *Roncaglia*, loc. cit. — ⁸ V. *Emptio*, n. 28. — ⁹ Cap. 21, dub. 19. — ¹⁰ Disp. 26, sect. 9. — *Angel.*, v. *Emptio*, num. 28. — ¹¹ De Contract., qu. 2, art. 3, num. 4. — ¹² Tr. 3, disp. 3, qu. 1, cap. 2, qu. 4. — ¹³ Cap. 21, num. 138. — ¹⁴ Disp. 26, n. 150. — ¹⁵ Tr. 6, cap. 5, n. 36. — ¹⁶ Tr. 14, qu. 2, cap. 9, qu. 1, resp. 2. — ¹⁷ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 9, n. 6.

casu correlativo scribat n. 13. « Emptorem qui pretio currenti sciens brevi futuram inopiam, posse retinere inopiam securam et emere pretio currenti; utitur enim jure suo et emit justo pretio ». At sane eadem prorsus ratio est quoad hoc de emptore et de venditore.

^h) Salmanticenses, *loc. cit.*, exceptionem istam paulo aliter afferunt: « Interdum posset esse contra caritatem, inquit, ut si ingentem copiam uni venderet, qui inde grave damnum incurreret. Sed regulariter non erit: quia po-

Vendens rem ultra pretium assignatum.

si sit famulus vel conductus, nihil potest retinere;

alioquin, juxta quosdam potest retinere excessum.

S. Doctor rejicit hanc opinionem.

nely¹, Concina²; Salmant.³ cum Silvestro^{a)}, Palao, Villalobos^{a)} et Fagundez^{b)} (qui apud Renzi⁴ primam sententiam putat improbabilem), negat te posse retinere illud pluris quod ex venditione retrahis. Ratio, quia assignatio illa facta est a domino, ne infra, non autem ne supra res vendatur.

Exciipiunt vero Salmant.^{c)} et Roncaglia^{c)} (consentitque Croix⁵), si dominus commiserit vendere in uno loco, et tu, facta ibi diligentia, plus vendas in alio valde distante. Sed merito id negant Lugo⁶, Sporer⁷, Tamburinius⁸ et [Contin.] Tournely⁹: tunc enim tantum potes retinere pretium tui laboris; non autem totum excessum retractum ex re^{d)}, quae semper domino suo fructificat. — Et idem dicendum sentio, quicquid dicant Salmanticensis¹⁰, si tibi alter commiserit aliquid tanti emere, et tu minoris emas, adhibita diligentia extraordinaria; eo casu, praeter valorem tui laboris, non poteris plus a domino exigere quam impendisti, cum nomine suo, non tuo rem emeris.

Bene autem poteris excessum ex re

¹ De Vendit., art. 8, sect. 4, qu. 1. — ² De Empt. et Vendit., cap. 5, n. 14. — ³ Tr. 14, cap. 2, n. 72. — ⁴ Palao, tr. 33, disp. 5, punct. 16, num. 2. — ⁵ In 7 Praec., cap. 6, sect. 6, qu. 10. — ⁶ Lib. 3, part. 2, num. 214. — ⁷ Disp. 26, num. 150, v. Quarto. — ⁸ Tr. 6, cap. 5, num. 38. — ⁹ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 9, num. 11. — ¹⁰ De Vendit., art. 8, sect. 4, not. 3. — ¹¹ Tr. 14, cap. 2, num. 76. — ¹² De Empt. et Vendit., cap. 5, n. 13. — ¹³ Loc. cit., not. 3. — ¹⁴ Tr. 14,

vendita retractum tibi retinere in sequentibus casibus:

1°. Si res tua industria sit meliorata, et ideo pluris vendas; ut concedunt Pater Concina¹¹ et [Contin.] Tournely¹², cum Salmant.¹³ — Ratio, quia, ut communiter docent Molina, Dicastillus et alii cum Croix¹⁴, fructus mixti, scilicet provenientes tam ex natura rei quam ex industria, non debent restitui domino a possessore tam bonae quam malae fidei^{e)}, nisi quantum respondent naturae, non vero quantum respondent industriae: fructus enim illi non sunt rei, sed hominis, occasione rei, vel per rem tamquam instrumentum sibi lucrantis.

2°. Si tacite cum domino conveneris nihil ei dare ultra pretium designatum; ita Lugo¹⁵, et Salmant.¹⁶ cum Palao, Salas, Ledesma, etc. — Quod utique intervenire asserunt, si dominus pro tuo labore nullum assignet stipendium^{f)}.

3°. Si lucrum sit parvi momenti^{g)}; ut Sporer¹⁷ et Tamburinius¹⁸. — Quia tunc facile praesumitur dominus consentire ut modicum illud lucrum tibi retineas.

cap. 2, n. 71. — ¹¹ Molina, tr. 2, disp. 719, n. 4. — ¹² Dicast., tr. 2, de Restit., disp. 5, dub. 3, n. 67 et 76. — ¹³ Lib. 3, part. 2, n. 213. — ¹⁴ Disp. 26, n. 150, v. Tertio. — ¹⁵ Tr. 14, cap. 2, n. 71. — ¹⁶ Palao, tr. 33, disp. 5, punct. 16, n. 1. — ¹⁷ Salas, de Empt. et Vendit., dub. 45, n. 4. — ¹⁸ Petr. Ledesma, Sum., part. 2, tr. 8, cap. 32, concl. 17, dub. 2, v. Dico 1. — ¹⁹ Tr. 6, cap. 5, n. 38, i. f. — ²⁰ Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 9, n. 10, i. f.

Potest retinere excessum: si rem melioravit;

si tacite cum domino convenerit;

si lucrum sit parvi momenti;

4°. Si tu, facta communi diligentia, et pretio majori non invento, rem tibi emas, et postea pluris vendas, solvasque domino solum pretium assignatum. — Ita Lugo¹, Lessius², [Contin.] Tournely³, Viva^{h)}; et Salmant.⁴ cum Villalobos et Maldero.

Et idem ait Lugo⁵, si alter tibi commiserit aliquid emere tali pretio, et tu invenias rem pretio minori. Poteris tunc rem tibi emere, et postea eam vendere illi alteri pretio majori: dummodo postea, adhibita diligentia ordinaria, non invenies occasionem rei emendae, nisi illo majori pretio. Additque Lugo⁶, tunc censeri quod tu volueris rem tibi emere aut vendere, quoties habueris animum retinendi tibi excessum, et simul assumendi periculum rei, si forte periisset. — Id tamen bene advertit Lugo, non esse licitum clericis, quibus interdicta est negotiatio, si ipsi ideo emant ut postea non mutatam carius vendant; ut in Art. seq. (n. 831), fusius declarabimus.

Quid, si tu gratis te obtuleris ad vendendum vel emendum?

Nihil posse retinere dicunt Molina⁷ et Lessius⁸. — Sed Roncaglia⁹, Sporer¹⁰ cum Fagundez, Tamburinio, dicunt posse tibi retinere pretium tui laboris, si non habueris animum donandi; sic enim fuisti quidem mendax et non fidelis, sed non fuisti injustus, cum tuus labor jam pretio dignus esset. Et hoc probabiliter mihi videtur: modo dominus jam prius statuisset vendere rem illam; et modo alter non fuisset, qui gratis rem domino venderetⁱ⁾.

¹ Disp. 26, n. 150, v. Quinto. — ² Cap. 21, n. 139. — ³ De Vendit., artic. 8, sect. 4, qu. 2. — ⁴ Tr. 14, cap. 2, n. 75. — ⁵ Villal., part. 2, tr. 21, diff. 20, num. 3. — ⁶ Malder., tr. 5, cap. 2, dub. 6. — ⁷ Loc. cit., num. 151. — ⁸ Loc. cit., n. 152. — ⁹ Lugo, loc. cit., n. 151, i. f. — ¹⁰ Disp. 363, n. 1. — ¹¹ Cap. 21, n. 138. — ¹² Tr. 14, qu. 2, cap. 9, qu. 1, resp. 2, v. f. — ¹³ Tr. 6, cap. 5, n. 41. — ¹⁴ Fagund., de Contract.,

ptione loquuntur de eo qui extraordinariam diligentiam adhibuit.

^{h)} Viva, de Contract., qu. 2, art. 3, n. 4, paulo aliter casum exhibet, et concedit posse retinere illum excessum, si « rem illam sibi eo pretio emisset, antequam ageret de venditione, unde exponatur periculo vendendi vilis; quod periculum compenset spe vendendi carius ».

ⁱ⁾ Et hanc ultimam conditionem apponunt etiam auctores hic allegati pro secunda sententia.

826. — « 14°. Quando sartoribus ementibus pannum pro iis quibus vestes conficiunt, minoris venditur quam aliis, eo quod sint parochiani mercatorum, vel saepe ab iis emant; possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodo alias fideliter agant; quia nulli fit injuria. Et cum mercatorum plurimum intersit, ut tales ad ipsorum potius quam ad aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem^{a)}. Filiucci, Diana^{b)}. — Negat tamen Salas, eo quod mercatores falso dicant se remittere, ut alliciant ».

Caute igitur, ut bene advertit Continuator Tournely¹¹, permittendum est sartoribus ementibus pannos pro aliis, retinere aliquid de pretio; nam aliquando mercatores revera potius simulant ipsis donare quam donent, ita ut si dominus ipse adiret, pro eodem pretio rem obtineret. — Caeterum, si sartor fideliter negotium domini gerat, et mercator ei aliquid donet vere gratis, quia suam officinam ille frequentat, vel ut eum alliciat ad suam officinam frequentandam; licite sartor posset retinere donatum: modo moralem diligentiam adhibuerit ad emendum ab aliis mercatoribus pretio minori^{c)}. — Ita [Contin.] Tournely¹², Sporer¹³, cum Busenbaum (mox supra); et Salmant.¹⁴ cum Filiuccio, Trullench, Diana^{b)}, etc.

Praeterea advertunt Salmant.¹⁵, nihil posse exigere sartores ab lucro quod iis cessat, cessando ab opere, causa adveniendi mercatores ad vestes emendas,

lib. 5, cap. 16, num. 6. — ¹¹ Tambur., Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 9, n. 6. — ¹² Fill., tr. 35, cap. 6, n. 149. — ¹³ Salas, de Empt. et Vendit., dub. 45, n. 6. — ¹⁴ De Vendit., art. 8, sect. 4, v. Hinc colliges. — ¹⁵ Loc. cit. — ¹⁶ Tr. 6, cap. 5, num. 37. — ¹⁷ Tr. 14, cap. 2, num. 76. — ¹⁸ Fill., tr. 35, cap. 6, n. 149. — ¹⁹ Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 3, num. 8. — ²⁰ Loc. cit., n. 76.

826. — ^{a)} Filiucci, qui revera eam doctrinam tenet, addit: « Dissuadenda tamen est ejusmodi res ante factum ».

^{b)} Diana a Busenbaum, sicut etiam infra a Salmant. male allegatur; nam *part. 1, tr. 8, resol. 26*, sententias de hac materia profecto exponit, nulli vero earum adhaeret.

^{c)} Conditionem hanc non reperies, nisi apud Sporer et Salmanticensis, quamvis Filiucci et Trullench citentur etiam pro ea a Salmanticensibus. — Continuator Tournely tamen eandem conditionem videtur his ver-

Sartor emens pannum pro alio.

raro potest aliquid retinere de pretio.

test quis suis rebus consulere, etiamsi per accidens inde damnum proximo veniat ».

825. — ^{a)} Silvester et Villalobos non satis accurate citantur a Salmant. — Silvester enim, v. *Emptio, n. 25*, negat sane posse excessum istum retineri; sed loquitur de eo qui vendit mercede conductus. — Villalobos pariter, *part. 2, tr. 21, disp. 20, n. 1*, loquitur de eo qui sui laboris mercedem recipit. Si vero hanc non reciperet, nec se ad vendendum offerret, nec famulus venditoris esset, posset, juxta Villalobos, ex venditionis pretio, mercedem sui laboris sumere. Unde potius adhaeret sententiae quae ipsi S. Alphonso probatur.

^{b)} Fagundez, non a Salmant., sed a Renzi adducitur; et quidem Fagundez, de *Contract., lib. 5, cap. 16, n. 4*, vocat valde infirmam ac debilem, sententiam quae docet excessum pretii posse a vendente retineri, etiamsi ille qui vendit famulus sit, vel mercede conductus.

^{c)} Salmant., *loc. cit., n. 71*, non loquuntur de civitate valde distante; sed solum de eo

qui in alio loco rem pluris venderet. — Roncaglia vero, *loc. cit., resp. 2, v. f.*, loquitur in generali de eo, qui « propter aliquam particularem et extraordinariam diligentiam, ad quam nullatenus teneretur », rem pluris venderet.

^{d)} Nisi tamen omnis excessus ille sit pretium proportionatum tuae industriae, ut dicunt Lugo, Sporer et Contin. Tournely; et ipse S. Alphonso, *Hom. apost., tr. 10, n. 189*, et *Istruz. e Pratica, cap. 10, n. 190*; vel etiam, ut limitat Tamburinius, nisi contrarius domini animus probabiliter praesumatur.

^{e)} Dicastillus et Molina tractant de solo possessore bonae fidei, *locis citatis*, quamvis pro possessore tam bonae quam malae fidei citentur a Croix.

^{f)} Nisi, ut etiam limitant Salmant. cum auctoribus qui ex ipsis hic allegantur, quod ultra pretium praefixum invenerit, multum excedat diligentiam et laborem.

^{g)} Sporer et Tamburinius pro hac exce-

quando ipsi ultro ad emendum se offerunt. Hoc intelligendum, si alioquin alter non deesset qui gratis domino emeret; ut diximus mox supra, *n. anteced. in fine*.

827. - « 15°. Cum res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit « cui tradita est: dummodo is pretium « solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei « qui prius tempore emit, et alter habet « actionem in venditorem. Si quid tamen « vendatur aut detur Ecclesiae vel aliis « piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. — Vide Lessium¹ et card. Lugo² ».

Si res igitur sit vendita uni, et postea tradatur secundo emptori, istius fit.

Excipe 1°. Nisi hic secundus emptor sit conscius prioris venditionis; ita Lessius³ cum Glossa⁴, Pater Concina⁵, Salmant.⁶ cum communi. Et hoc, etiam si hic secundus emptor sit persona privilegiata; ut [Continuat.] Tournely⁷, Concina⁸, Salmant.⁹ cum Lessio¹⁰ et aliis communiter. Tunc enim iste tenetur rem tradere primo emptori: sed non ante sententiam, nisi forte ipse induxerit venditorem ad rem ei secundo vendendam; ut Lessius⁹, Salmant.¹⁰ et [Continuat.] Tournely¹¹. — Excipe 2°. Si primus emptor sit privilegiatus, nempe locus pius aut universitas: [Contin.] Tournely¹², Concina¹³ et Salmant.¹⁴. — Excipe 3°. Si res sit tradita secundo titulo gratuito: nam hic debet rem sibi traditam restituere emptori, qui jus habet ad rem, ex *l. Ignoti, C. de revocand. his quae*, etc. Haec tamen restitutio non debetur, nisi alius emptor petat intra annum, ex *l. 1*,

¹ Cap. 21, dub. 20. — ² Disp. 26, sect. 11. — ³ Loc. cit., n. 142. — ⁴ De Empt. et Vendit., cap. 1, n. 4. — ⁵ Tr. 14, cap. 2, n. 10. — ⁶ De Vendit., art. 7, sect. 1, concl. 2, v. f. n. 2. — ⁷ Loc. cit., n. 4, i. f. — ⁸ Loc. cit., n. 10. — ⁹ Loc. cit., n. 142. — ¹⁰ Tr. 14, cap. 2, num. 10. — ¹¹ De Vendit., art. 7, sect. 1, concl. 2, v. f., n. 2. — ¹² Loc. cit., concl. 2, v. Porro. — ¹³ De Empt. et Vendit., cap. 1, num. 4. — ¹⁴ Tr. 14, cap. 2, n. 9. — *Less.*, cap. 21, n. 142, i. f., cum

D. *Quae in fraud.*: ita Lessius, [Contin.] Tournely et Salmant.¹⁵.

828. - « 16°. Si res pereat ante traditionem, et sit certa ac determinata (v. gr. « haec domus, hoc dolium vini), perit emptori: nisi aliter expresse conventum « sit, aut venditoris culpa pereat. — Si « autem res sit indeterminata (ut si quis « emerit decem modios tritici ex granario, « oves ex grege), aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ut « acervum totum tritici, uno floreno in « singulas mensuras); tunc ante rei traditionem aut mensurationem, periculum « spectat ad venditorem. Vide Lessium¹⁶, « card. Lugo¹⁷, Laymann¹⁸, Bonacina¹⁹ ». [Excipe, si emptor sit in mora, ne res sit dimensa, ex *l. Lectos, D. de peric. et commod.* — Nota tamen quod incrementum et decrementum rei etiam indeterminatae spectat ad emptorem. Salmant.²⁰ cum Lessio, Bonacina, etc.]

« 17°. Si res vendita pereat aut deterior « fiat post traditionem, perit emptori, licet « pretium nondum persolverit; quia res domino perit. — Laymann²¹, Bonacina²² ».

829. - « Quaes: *an et quomodo liceat « emere chirographa seu credita alterius?*

« Resp. Si credita in posterum exigenda « (sive jus quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solvatur) sint certa, ea « minoris emere, solutione anticipata, est « usura; secluso tamen lucro cessante et « damno emergente. Bonacina²³ ex Molina, « Lessio, Toletus, Filiuccio; quia accipitur « aliquid supra sortem ex mutuo; nam « mutuat implicite minorem pecuniam,

cap. 20, n. 170. — *Contin. Tourn.*, de Vendit., art. 7, sect. 1, concl. 2, i. f., n. 3. — ¹⁵ Tr. 14, cap. 2, n. 10. — ¹⁶ Cap. 21, dub. 12. — ¹⁷ Disp. 26, n. 216. — ¹⁸ Lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 12 et 13. — ¹⁹ Disp. 3, qu. 2, punct. 8, n. 3. — ²⁰ Tr. 14, cap. 2, n. 13. — *Less.*, cap. 21, n. 98. — *Bonac.*, disp. 3, de Contract., qu. 2, punct. 8, n. 3. — ²¹ Loc. cit., qu. 3, punct. 10, n. 2. — *Molina*, disp. 361, n. 4. — *Less.*, cap. 21, dub. 8, n. 71. — *Tolet.*, lib. 5, cap. 31, n. 4. — *Fill.*, tr. 35, cap. 5, n. 104.

bis insinuare: « Modo aliunde eorum, pro quibus emunt, negotium fideliter peragant ».

827. - ^a) Glossa, *in cap.* Si tibi absentis, de praebend. in 6°, ad v. *Non acquiras*, sic tenet de casu huic simili, nempe de beneficio, quod duobus sit collatum.

^b) Ampliatio ista apud Lessium, *loc. cit.*, n. 142, non reperitur, nec pro ea Salmanticenses Lessium adducunt.

828. - ^a) Laymann non satis recte a Busenbaum allegatur; nam *lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 11*, haec scribit: « Dominium mercis, quamvis traditae..., emptori non ante acquiritur, quam is pretium solverit, vel cautione pignoris aut fidejussoris satisfecerit, vel venditor alia ratione emptoris fidem secutus fuerit ». — Bonacina etiam, *disp. 3, qu. 2, punct. 8, n. 2*, male adducitur a Busenbaum; dicit enim

Res nondum tradita perit emptori, si sit determinata.

Si indeterminata, perit venditori.

Creditum incertum vel difficile potest minoris emi.

Limitatio.

Post traditionem, perit emptori.

Quomodo liceat emere chirographa.

« pro exigenda majore. Dixi certa; quia « si credita sint incerta, periculosa et litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licite « is qui non est causa istius difficultatis, « minoris emit, prout difficultas vel incertitudo solutionis minor est vel major; « quia cum tali periculo et difficultate minoris valent. Bonacina¹, Trullench² ».

Creditum incertum vel difficultis exactionis licite potest minoris emi, etsi ementi sit facile illud integre exigere: quia pretium sumitur a communi aestimatione, non ex circumstantia particularis ementis; ut dicunt, ex S. Thoma³, Lessius⁴, Lugo⁵; Salmant.⁶ cum Molina, Bonacina, Trullench; contra alios.

Sed in dubium revocatur, *an creditum liquidum possit licite emi minori pretio quam infimo*.

Prima sententia affirmat⁷, quam tenent Cajetanus⁸, Armilla⁹, Navarrus¹⁰, Sanchez¹¹, Toletus¹², Auctor in additione ad Anacleum¹³, Tamburinius¹⁴ cum Dicastillo¹⁵. Et probabilem putant Lugo¹⁶, adhaeretque Azor¹⁷ cum Abbate¹⁸ et S. Bernardino Senensi¹⁹; Diana²⁰ cum Sa, Maldero, Philiarcho et Fabro; item Inno-

¹ Disp. 3, de Contract., qu. 3, punct. 10, num. 4. — ² Lib. 7, cap. 20, dub. 10, num. 3. — ³ Cap. 21, dub. 9, num. 76. — ⁴ Disp. 26, n. 94. — ⁵ Tr. 14, cap. 2, num. 156. — *Molina*, disp. 361, n. 10. — *Bonac.*, disp. 3, qu. 3, punct. 10, num. 4. — *Trull.*, lib. 7, cap. 20, dub. 10, n. 3. — ⁶ Sum., v. *Usura*, cap. ult. — ⁷ V. *Usura*, n. 33. — ⁸ Man., cap. 17, n. 231 et 232. — ⁹ Consil. mor., lib. 1, cap. 7, dub. 17, n. 4 et 5. — ¹⁰ Lib. 5, cap. 31, n. 4. — ¹¹ Tr. 8, de Contract., dist. 4, qu. 8, Append., addit. 5 et 6. — ¹² Decal., lib. 8, tr. 3, cap. 7, § 8, n. 2. — ¹³ Disp. 26, n. 95. — ¹⁴ Part. 3, lib. 8, de Empto, cap. 10, qu. 5, v. *In hac*. — ¹⁵ In cap. *Ex parte*, n. 6, de alienat. mutand. judic. — ¹⁶ Tom. 2, serm. 34, art. 1, cap. 2. — ¹⁷ Part. 1, tr. 8, resol. 49. — *Sa*, v. *Debi-*

centius²¹, Bañez²², Trullench et Serra, apud Salmant.²³; refertque Lessius²⁴ sic docuisse Lovanii card. Bellarminum. — Ratio, quia hic contractus non est mutui, sed emptionis, qua non emitur pecunia, sed actio ad illam; et ideo justum censetur pretium, quod communiter negotiatores pro talibus chirographis solvere solent.

Secunda vero sententia negat. Eamque tenent S. Thomas³, Lessius⁴, Lugo⁵, Salmant.⁶ cum Palao, Silvestro, etc.; Croix²⁵, Laymann²⁶, Azor²⁷, Viva²⁸, Sporer²⁹ et alii plures. — Ratio, quia actio ad creditum liquidum revera, cum nullum adsit periculum, aut sumptus pro eo recuperando, tanti valet quanti ipsa pecunia debita; unde emere vilius actionem illam anticipata solutione, quando nullum intervenit incommodum, est virtualis usura.

Haec sententia est quidem suadenda, ut communior et tutior. — Sed *primam*, tum ob auctoritatem DD., tum ob rationem, sicut Azor et Laymann reprobare non audent, ita nec ego: modo absit omnis animus usurarius. Res enim naturales, ut bene ait Petrocorensis³⁰, pretium non

tum, n. 21. — *Malder.*, tr. 5, cap. 2, dub. 5, propos. 2. — *Philiarcho*, de Off. sacerdot., part. 2, lib. 5, cap. 13. — *Philipp. Faber*, in 4, dist. 15, qu. 2, disp. 47, n. 113. — *Trull.*, lib. 7, cap. 20, dub. 10, num. 4. — *Serra*, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 77, art. 1, dub. 5, v. *Dicendum 2.* — ²³ Tr. 14, cap. 2, n. 159. — ²⁴ Cap. 21, n. 66. — ²⁵ Loc. cit., n. 71. — ²⁶ Disp. 26, n. 96. — ²⁷ Tr. 14, cap. 2, n. 160. — *Palao*, tr. 33, disp. 5, punct. 13, num. 6. — *Silvest.*, v. *Usura II*, qu. 14, ad 4. — ²⁸ Lib. 3, part. 2, n. 984. — ²⁹ Lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 33. — ³⁰ Part. 3, lib. 8, tit. de Empto, cap. 10, qu. 5. — ³¹ De Contract., qu. 2, art. 3, n. 8. — ³² Tr. 6, cap. 5, n. 49. — *Azor*, loc. cit., v. *In hac*. — *Laym.*, loc. cit. — ³³ De Just., cap. 2, qu. 3, v. *Secundo*.

rem venditam, si post traditionem pereat, emptori perire, « modo pretium sit solum vel habitum pro soluto ».

829. - ^a) S. Thomas, *2^a 2^{ae}, qu. 77, art. 1, corp.*, hanc rationem non affert, sed aliam, qua Salmanticenses hic etiam utuntur.

^b) Navarrus, Auctor additionum ad Reifensstuel, Abbas, Armilla hanc utique sententiam tenent, modo creditum liquidum ita ematur, non ratione temporis, sed ratione periculi, aut damni emergentis, aut lucri cessantis.

^c) Dicastillus, *lib. 2, tr. 10, disp. 2, dub. 20, n. 414*, a Tamburinio citatur solum ut qui existimet probabilem esse hanc sententiam; et ita sane dicit Dicastillus, loquens de creditis immaturis; oppositam tamen longe probabiliorem esse asserit, nisi accedat ratio lucri

cessantis et damni emergentis, uti *n. 413*, explicat.

^d) Innocentius, *in cap. In civitate, de usur., n. 2*, non solum putat probabilem, sed simpliciter hanc sententiam tuetur; et ita etiam Salmant. eum allegant.

^e) Bañez contra, *in 2^{am} 2^{ae}, qu. 77, art. 4, dub. 5, concl. 1 et 2*, negat posse fieri, eo quod sit usura palliata; sed *concl. 3*, negat obligandum esse ad restitutionem eum qui bona fide secutus fuerit opinionem quae vult esse licitam, quia est dubium utrum sit licitum necne.

^f) S. Thomas, in suo *Opusc. 67*, haec in universum scribit: « Ille qui ad certum terminum debet, si ante terminum solvit, ut ei de debito aliquid dimittatur, usuram committere

Alii negant posse minoris emi.

Prima opinio, suadenda; secunda, non reprobanda.

habent; sed tanti valent quanti ab hominibus aestimantur, ex *l. Pretia 63, D. ad leg. Falcidiam*, apud Cabassutum. Constat autem (ait Laymann) quod, cum talia chirographa ad venditionem exponuntur, minoris communiter aestimantur quam praesentes pecuniae; et haec diminutio aestimationis oritur ex difficili exactione, a qua communiter praefata chirographa solent non esse immunia. — Unde iidem Lugo¹, Croix et Sporer, licet secundam sententiam sequantur, dicunt tamen quod ea speculative loquendo est vera, sed non practice²; nam in praxi communiter huiusmodi credita vix sunt libera a periculo exactionis vel saltem a molestiis et sumptibus. Cum autem in praxi communiter haec credita sint obnoxia huiusmodi periculis et incommodis; idcirco non improbabile videtur, pretio ipsa decrescere iuxta communem hominum aestimationem, et ideo minoris emi posse. Alia autem est ratio mutui, alia emptionis: ex mutuo enim nihil praeter sortem exigi potest, nisi titulus extrinsecus ipsi accedat; in emptione autem sola aestimatio hominum constituit iustum pretium rerum, hicque praebet titulum minoris emendi³.

830. — « Unde resolvitur:

« 1°. Usuram committit 1°. Ministri regum et principum, etc., qui, ut anticipatam faciant solutionem, aliquid accipiunt a creditoribus. 2°. Qui aliquid acci-

piunt a debitoribus, concessa dilatione ad solvendum: quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali. — Bonacina², Navarrus, Molina, Salas, etc.

« 2°. Minoris emi possunt regulariter credita et stipendia, sive salaria debita militibus aut famulis nobilium; quia habent adjuncta incommoda, pericula et molestias in exigendo. Quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore praesenti vel etiam praeterito fuerint solvenda. — Bonacina³ ex Reginaldo, Molina, etc.

« 3°. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra iustitiam emendo minoris, et tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus; tum quia alioqui praemium ex delicto suo reportaret. Molina⁴, Filliucius, Bonacina⁵. [Hoc certum est apud omnes; vide Salmant.⁶] — « Hinc quaestores principum ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis et malignae solutionis, non possunt chirographa vel credita emere minoris; ut docent auctores citati. — Additque Salas et Molina⁷, non esse liberum quaestoribus, etc., quibus incumbit solvere magnatum debita, uni potius solvere quam alteri (nisi quis forte jus prae aliis habeat, ut vide supra *de Ordine restit.*); sed teneri omnibus solvere pro rata. Bonacina⁸. Vide Trullench⁹ ».

Cabassut., lib. 6, cap. 9, num. 4. — Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 33. — ¹ Disp. 26, n. 96. — Croix, lib. 3, part. 2, n. 984. — Sporer, tr. 6, cap. 5, n. 49; i. f. — ² Disp. 3, qu. 3, punct. 10, n. 2, v. *Hinc*. — Navar., Man., cap. 17, n. 245. — Molina, disp. 313, n. 1 et 2. — Salas, de Usuris, dub. 26. — ³ Disp. 3, qu. 3, punct. 10, n. 5 et 6. — Reginald., lib. 25,

n. 813. — Molina, disp. 361, n. 12. — ⁴ Disp. 313, n. 6. — Fill., tr. 35, n. 107. — ⁵ Disp. 3, qu. 3, punct. 10, n. 6. — ⁶ Tr. 14, cap. 2, num. 157. — Salas, de Usuris, dub. 26, n. 3. — ⁷ Disp. 313, num. 3 et 4. — ⁸ Disp. 3, de Contract., qu. 3, punct. 10, n. 7. — ⁹ Decal., lib. 7, cap. 20, dub. 10, num. 3.

videtur, quia manifeste tempus solutionis pecuniae vendit: unde ad restitutionem tenetur ».

g) Seu clarius et rectius: Controversiam hanc magis speculativam quam practicam esse ajunt, et in praxi communiter veram esse priorem sententiam.

h) De hac quaestione S. Doctor in *Istrus. e Pratica, cap. 10, n. 180*, brevius loquitur, inquit: « Probabiliter... chirographa, licet sint liquida, possunt minoris emi, quia aliud est habere pecuniam, aliud est emere actionem ad illam, quae actio communiter existimatur minoris, quia hae actiones in praxi non sunt immunes ab aliquo periculo exactionis aut saltem molestiae et expensae. Excipienda nihilominus esse dico chirographa mensurarum

nummulariarum, dicta *Fides crediti*, pro quibus nullum morale periculum adest; nisi tamen dominus in loco distante degat, et ille qui ad exigendum mittendus erit incommodum vel periculum subeat ». Vides hic S. Alphonsum non amplius loqui *de minori pretio quam infimo*, quod forte difficile intelligitur; sed solum quaerit an chirographa liquida possint minoris emi. Et jam in *Medulla* (seu prima edit. Theologiae moralis, lib. 3, tr. 5, cap. 3, dub. 8, art. 1, nota E, scripserat: « An autem chirographa, anticipata solutione possint minoris emi: Vide *lit. L infra* ». Et dicta nota L: « In dubium vocatur an creditum liquidum possit licite emi minori pretio ». Cfr. etiam hic n. 811, i. f.

ARTICULUS II.

QUID SIT NEGOTIATIO, ET QUIBUS ILLICITA.

831. Quando clericis negotiatio sit graviter illicita. — 832. Quid, si clericus negotietur alieno nomine. Et vide ibi sancitum ex bulla Benedicti XIV. — 833. Quid, si negotietur per alium. — 834. An liceat clerico aut religioso emere animalia, ad ea vendenda, saginata in pascuis suis. — 835. An liceat emere pecora ad ea saginanda ex pascuis alienis. — 836. An liceat emere agrum cum fructibus. An vendere carius ut ematur vilius. An emere lanas ad vendendum pannum. — 837. An liceat clerico absolute negotiari pro necessitate sui vel familiae. — 838. An aliquando laicis negotiatio sit illicita. — An liceat clericis gerere negotia sive procuraciones saecularium.

Negotiatio, quid.

Prohibetur clericis in sacris et religiosis.

831. — « Resp. Ea est, cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram et non mutatam » [Secus, si in melius mutata: S. Thomas¹] « carius vendendo vel permutando lucretur.

« Quod, quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, et valde distractivum ac indecens statui clericali sic lucris inhiare, severe prohibetur est clericis constitutis in sacris » [Constitutis in sacris tantum; ut Salmant.², Lugo³, Lessius⁴ et alii communiter, ex cap. Secundum 6, ne clerici vel monachi⁵] « et religiosis omnibus »: [Id affirmat etiam de novitiis Turrianus apud Lugo; sed Lugo merito de hoc dubitat, quia novitii in odiosis non veniunt nomine religiosorum]. — « ita ut mortaliter peccent », [Ut habet communis, sed non contra iustitiam. Et

incurrunt suspensionem et excommunicationem, ferendae tamen sententiae: Salmant.⁶ De immunitate gabellarum autem, vide Salmant.⁶] « si multam negotiationi dent operam; ut ait Lessius⁷, et Laymann⁸, Bonacina⁹, card. Lugo⁹ ».

Communis igitur est sententia, non prohiberi negotiationem clericis in minoribus. — Ita Continuator Tournely¹⁰, Habert¹¹, Concina¹², Lugo¹² et Salmant.¹³

Dubitatur autem: an vetetur beneficiatis in minoribus?

Negant Molina¹⁴, et Trullench¹⁵, apud Salmant.¹⁴, qui id probabile putant cum Filliucio¹⁵. — Sed melius tenendum oppositum cum communi sententia; quam tenent Lugo¹⁶, Salmant.¹⁷, [Contin.] Tournely¹⁸, Concina¹⁹, Habert²⁰; item Sa¹, Tabiena, Bellettus, Salas, apud Lugo: ex

Non prohibetur clericis in minoribus.

Neque iuxta quosdam, beneficiatis in minoribus.

His probabilis vetatur.

¹ 2^a 2^a, qu. 77, art. 4, ad 1. — ² Tr. 14, cap. 2, n. 37. — ³ Disp. 26, num. 25. — ⁴ Cap. 21, num. 4, v. *Adverte*. — Turrian., in 2^a 2^a, de Just., disp. 59, dub. 2, num. 6. — Lugo, disp. 26, n. 25. — Lugo, loc. cit. — ⁵ Tr. 14, cap. 2, num. 37. — ⁶ Loc. cit. — ⁷ Cap. 21, num. 4, v. *Adverte*. — ⁸ Disp. 3, de Contract., qu. 1, punct. 5, n. 18. — ⁹ Disp. 26, n. 24. — ¹⁰ De Vendit., art. 8, sect. 2, concl. 2, n. 1. — ¹¹ De Contract., cap. 12, § 5, qu. 2, resp. 2. — Tabiena, v. *Emptio*, n. 16, qu. 15, i. f. — Bellet., Disquisit. cleric., part. 1, de discipl. cleric., § 21, num. 19. — Salas, de Empt., dub. 2, num. 6. — Lugo, disp. 26, n. 26.

n. 25. — ¹² Tr. 14, cap. 2, n. 37. — ¹³ Loc. cit. — ¹⁴ Tr. 35, num. 20, v. f. — ¹⁵ Disp. 26, num. 26. — ¹⁶ Tr. 14, cap. 2, n. 37. — ¹⁷ De Vendit., art. 8, sect. 2, concl. 2, n. 1. — ¹⁸ De Empt. et Vendit., cap. 3, n. 5. — ¹⁹ De Contract., cap. 12, § 5, qu. 2, resp. 2. — Tabiena, v. *Emptio*, n. 16, qu. 15, i. f. — Bellet., Disquisit. cleric., part. 1, de discipl. cleric., § 21, num. 19. — Salas, de Empt., dub. 2, num. 6. — Lugo, disp. 26, n. 26.

831. — ^a Auctores id profecto colligunt ex cap. Secundum; sed ibi haec tantum habentur: « Sub interminatione anathematis prohibemus, ne monachi vel clerici causa lucris negotientur ».

^b Laymann, lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 39, asserit negotiationem interdictam esse clericis, et quidem sub mortali; sed non requirit, ut multam illi dent operam.

^c Concina, de Empt. et Vendit., cap. 3, n. 5, videtur potius contrariae sententiae favere: « Juniores, inquit, excipiunt ab hac prohibitione clericum saecularem, minoribus tantum ordinibus insignitum; imo probabile id reputant Salmanticenses cum aliis, etiamsi beneficiarius clericus ejusmodi sit. Sed gratis

et sine ullo fundamento: ubi enim lex non distinguit, nec nos distinguere debemus ».

^d Molina, disp. 342, n. 2, rem iudicatam relinquit: « De beneficiariis qui in sacris non sunt constituti anceps est Silvester..., inclinareque videtur doctores alii citati illos non peccare lethaliter ».

^e Trullench minus recte a Salmant. allegatur; nam, lib. 7, cap. 20, dub. 19, n. 7, vocat quidem probabilem hanc sententiam; sed ipse adhaeret oppositae opinioni, quam S. Alphonsus amplectitur.

^f Id sane videtur dicere Sa, (uti loquitur Salas, loc. cit., ex quo Lugo allegationem sumpsit) v. Clericus n. 2, ubi scribit: « Cum clericis in jure aliquid prohibetur aut praeci-

can. *Placuit 3, caus. 21, qu. 3*, ubi prohibetur negotiatio non solum presbyteris et diaconis, sed etiam clericis: quod saltem de beneficiariis in minoribus intelligendum est. Nec intelligi potest de subdiaconis; dum in quarto saeculo, quo peractum fuit concilium Carthaginense III, cuius est praefatus canon, nondum subdiaconatus ordo inter sacros connumerabatur. Etenim adhuc tempore Urbani II, qui vivebat anno 1091, tantum ordines presbyteratus et diaconatus erant sacri; ut patet ex concilio Beneventano¹, apud Tournely².

Ratio autem cur beneficiariis negotiatio sit interdicta, est: tum quia beneficiarii ex officio debent Deo vacare, utpote ad dicti ministerio ecclesiastico; tum quia ex bullis Pontificum, ut asserit Lugo, beneficiarii, non solum in majoribus, sed etiam in minoribus constituti, expoliantur bonis acquisitis ex negotiatione³. Ergo etiam iis negotiatio est interdicta. — Sententia autem contraria, nescio quo valido fundamento nitatur.

« Unde resolves:

« 1°. Si clericus semel iterumque tantum negotietur, in materia non gravi, « v. gr. libros, cruces, etc. emat, ut occulte iterum vendat carius; non est mortale. « — Lessius^h, Malderusⁱ, Filiuccius, « Diana, card. Lugo³ ».

Non peccat graviter clericus, bis vel

Concil. Carthagin. (III nomine, sed revera II, anno 397 celebratum; cfr. Labbe, tom. 2, col. 1402. — ¹ Can. *Nulius 4*, dist. 60; cfr. Labbe, tom. 12, col. 795. — ² Praelect. theol. de Sacram. Ord., qu. 6, art. 4. — *Lugo*, disp. 26, num. 26. — *Fili.*, tr. 35, num. 20. — *Diana*, part. 1, tr. 8, resol. 72, v. *Limita*. — ³ Disp. 26, num. 24, i. f. — ⁴ Loc.

pitur, intelliguntur solum qui sunt in sacris aut beneficiati ». Sed *n. 22* (in edit. correctae, *n. 20*), quem Salas non citat, innuit negatiam: « Potest qui est in sacris aut beneficiatus advocare eam iudice ecclesiastico. Non potest autem... lucri causa negotiari per se, sed ob suam aut suorum necessitatem ». Unde videtur idem revera tenere ac S. Alphonsus.

^g) Scilicet: bona sic acquisita subjacent spoliis poenae.

^h) Lessius, *cap. 21, n. 4, v. Adverte*, non aliud habet quam ejusmodi clericos lethaliter peccare, « si multum negotiationi dent operam ».

ⁱ) Malderus, *tr. 5, cap. 2, dub. 4, dico 4, not. 1*, a mortali clericum excusat, « qui semel

ter exercens negotiationem non turpem, nec in magna quantitate; quia jura loquuntur de exercente. Ita Lessius^h, Lugo⁴; Salmant.⁵ cum Filiuccio^j, Trullench^j, Villalobos^j, etc.: ex cap. *Multa 1, ne clerici vel monachi*, ubi prohibetur clericis *negotium injustum exercere*. — Hinc, etiamsi semel in materia gravi negotietur, nec etiam peccare graviter, probabiliter tenent Cajetanus^k, Salas^k, Delbene^k, apud Croix⁶.

Immo Cajetanus, Michael de Palacio et Rodriguez, apud Salmant.⁷, dicunt non esse grave etiam frequenter negotiari, quando fiat sine scandalo, et negotiatio non sit turpis: nisi praecedat monitio. — Sed Salmant.⁸ hoc recte inquit minime admittendum; cum jura ante monitionem graviter negotiationem prohibeant. Monitio autem tantum requiritur ad poenas incurrendas; non vero ut hujusmodi exercitium sit illicitum, cum illud a lege interdicitur, utpote statui clericali per se indecens.

832. - Notandum hic ex bulla Benedicti XIV contra clericorum negotiationem, edita Romae 25 Febr. anni 1741, quae incipit *Apostolicae*, statutum esse quod constitutiones et poenae contra clericos negotiantes intelligantur etiam pro clerico qui non suo, sed *alieno nomine*, quomodolibet illicitam negotiationem exercet. —

cit., num. 24. — ⁵ Tr. 14, cap. 2, num. 38. — ⁶ Lib. 3, part. 2, num. 1004. — *Cajetan.*, v. *Clericus*. — *Mich. de Palacio*, de Contract., lib. 2, cap. 10, v. *Unde, videtur non esse*. — *Rodrig.*, Sum., part. 2, cap. 1, num. 2. — ⁷ Tr. 14, cap. 2, num. 38. — ⁸ Loc. cit. — *Bened. XIV*, bulla *Apostolicae*, § 1 et 2.

aliquid mercatus fuerit revendendi gratia, quando non multum negotiationi dederit operam ».

^j) Filiuccius, *tr. 35, n. 20*; Trullench, *lib. 7, cap. 20, dub. 19, n. 7, v. f.*, fere concordant, excusantes a mortali eum, qui *semel* aut *iterum* negotiatur. — Villalobos pariter *part. 2, tr. 21, diff. 3, n. 3*, negat posse negotiatorem appellari eum, qui unam rem ad revendendum emit, quia negotiator dicitur ille, qui multas exercet negotiationes.

^k) Cajetanus, Salas et Delbene non satis accurate citantur a Croix; non enim loquuntur de gravitate materiae; et Cajetanus, *in Sum.*, v. *Clericus*, negat solummodo in his peccari lethaliter vi praecepti, si desit temeritas, contemptus et contumacia. — Salas au-

Nec lethale, semel negotiari in materia gravi.

Item, negotiatio per alios.

Frequenter negotiari, etiam sine scandalo, lethale.

Vetatur negotiatio etiam alieno nomine.

Item, quod negotia a laicis incepta, si ad clericum quovis titulo deferantur, statim sint ab eo dimittenda. Quod si non possint dimitti sine detrimento, permittitur continuatio; sed tantum ad tempus, et per interpositam laici personam, ac de licentia S. Congr. Concilii (aut Ordinarii, si sit extra Italiam); alias incurret clericus eandem spoliis poenam.

833. - Plures autem auctores dicunt, non peccare graviter clericos qui *per alios* negotiantur, dantibus ipsis pecuniam, aliis ponentibus industriam: nisi eorum superintendencia esset tanta, ut ipsimet negotiari viderentur^a. Ita Salmant.¹, Lugo², cum Laymann et Castropalao apud Croix³. Sed hodie oppositum omnino tenendum ex bulla Benedicti XIV *Apostolicae*, edita 25 Febr. anni 1741, ubi statutum est, poenas inflictas adversus clericos illicitos negotiatores, extendi etiam ad clericos *illicite* (verba bullae) *sub alieno laici nomine quomodolibet negotiantes, perinde ac si per seipsos, ac proprio eorum nomine, negotia ipsa illicita exercerent*. Quod intelligitur (ut ipse Benedictus clarius explicavit⁴) de clericis qui per laicos negotiantur, lucrum pro seipsis acquirendo. Quod patet sic esse intelligendum etiam ex eadem bulla, ubi Pontifex immediate post relata verba declarat quod bona sic a clericis alieno nomine sibi acquisita ad spoliis poenam subjiciantur. — Praeterea, ex bulla Clementis XIII *Cum primum*, data 17 Sept. anni 1759, confirmatur bulla Benedicti; et rursus expresse prohibetur clericis ne negotientur per interpositam personam, et praesertim ne per alios *cambium activum* contrahant. Insuper in hac bulla Clemens

¹ Tr. 14, cap. 2, n. 40. — ² Disp. 26, n. 36. — *Laym.*, lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 40. — *Castropal.*, tr. 16, disp. 4, punct. 13, § 3, num. 7. — ³ Lib. 3, part. 2, num. 1005. — *Bened. XIV*, bulla *Apostolicae*, § 1. — ⁴ De Synod., lib. 10, cap. 6, n. 4

tem, de Empt., dub. 2, n. 4; et Delbene, *de Immunit. Eccl.*, *cap. 5, dub. 3, sect. 3, n. 3*, solum negant peccatum mortale committi, si clericus semel aut iterum (Delbene addit: *terve*) negotietur.

833. - ^a) Soli Salmanticenses et Lugo, ex auctoribus citatis, afferunt hanc limitationem.

834. - ^a) Busenbaum hic, post cardinalem de Lugo, citat concilium Carthaginense; et revera Lugo huic concilio tribuit canonem *Pervenit*, quod habetur in Decreto Gratiani,

praecipit quod, etiamsi adsit necessitas familiae, clericus nequeat negotiari sine dispensatione Sedis Apostolicae, si sit intra Italiam; episcopi vero, si extra Italiam. Praeterea addit quod si aliquis contractus negotiationis dubitatur an licite possit a clerico iniri vel ne, expeditissimam, ait, esse viam scribendi ad S. C. Concilii, quae dubium decernet.

834. - « 2°. Non est negotiatio ecclesiasticis vel religiosis prohibita, si emant « pecora, quae pascuis suis saginata vendant; quia vendunt fructus suorum praediorum vel agrorum (Molina, Lessius, « card. Lugo⁵); uti nec, si greges alant, « ut fetus, lac, lanam vendant. Card. Lugo⁶. — Ubi tamen negat, licere iis conducere agros ut fructus vendant; eo « quod, licet non sit negotiatio proprie « dicta, specialiter illis sit prohibitum in « concilio Carthaginensi^a. Vide *loc. cit.* ».

Certum est non esse licitum clericis vel religiosis conducere agros alienos ad vendendos fructus. Ita, cum Busenbaum (ut supra), Lugo⁷, Lessius⁸, Laymann^b, Roncaglia⁹, etc. — Ratio, quia (ut dixit Busenbaum), quamvis haec proprie non sit negotiatio, tamen vetitum est a concilio Chalcedonensi (non Carthaginensi), ut habetur in can. *Pervenit 1, caus. 21, qu. 3*, ubi sic dicitur: *Pervenit in s. synodum, quia de eis qui in clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam, alienarum possessionum conductiones, et saeculares causas suscipiunt; et seipsos quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant; ad domos autem saecularium concurrunt, et substantiarum eorum gubernationes avaritiae causa suscipiunt.*

et 5. — *Molina*, disp. 342, num. 17. — *Less.*, cap. 21, n. 5. — ⁵ Disp. 26, num. 29. — ⁶ Loc. cit. — ⁷ Loc. cit. — ⁸ Cap. 21, n. 6. — ⁹ Tr. 14, qu. 2, de Empt., cap. 2, qu. 4, resp. 2.

caus. 21, qu. 3; sed falsa est allegatio, errorque iste in Gratianum referendus est; nam, ut recte animadvertit S. Alphonsus, canon *Pervenit* concilio Chalcedonensi, non Carthaginensi, tribuendus est, ut idem Gratianus, parum sibi consentiens, in *can. fn. dist. 86*, fatetur.

^b) Laymann, *lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 39*, ex Glossa in cap. *Dilecti, de decimis*, ad v. *Conduxistis*, quam interpretatur, scribit: « Si monasterio propria praedia ad alendos fra-

Quaenam negotiatio sit licita clericis.

Conducere agros ad vendendum fructus, illicitum.

Negotiari bis terve, non est lethale.

Decrevit igitur s. synodus, neminem deinceps eorum, hoc est non episcopum sive clericum aut monachum, conducere possessiones aut misceri saecularibus procurationibus.

E converso licitum est clerico emere agrum cum fructibus jam maturis, et illos vendere; quia tunc vendit fructus agri proprii. Ita Salmant.¹ cum Molina, Filiuccio, et Busenbaum (ut mox infra). — Licitum esse etiam emere pullos equinos, ut postea domitos vendat, dicit Palaus² cum Gutierrez et Lassarte. Sed hoc parum mihi arridet.

835. - An vero liceat clerico emere pecora vel porcos, ut vendat saginatos, vel ut ex fetibus, lacte, lana lucrum faciat? — Communiter id admittunt DD., si in propriis praediis animalia saginentur vel alantur; ut Lessius³, Lugo⁴, Palaus⁵, Laymann⁶, Salmant.⁷, Roncaglia⁸.

Sed dubitatur: an liceat ea alere ex praediis alienis, ut postea vendantur? — Si ad hoc conducantur praedia aliena, censeo omnino dicendum quod non liceat; ex citato concilio Chalcedonensi (nisi alicubi contraria vigeret consuetudo). Ratio, quia, si ibi prohibetur conducere agros ad vendendos fructus, tanto magis videtur id vetitum ad animalia saginanda.

An autem liceat clerico emere fructus alienorum agrorum, ad animalia saginanda, et saginata vendenda? — Generaliter loquendo^{a)}, id concedunt Viva⁹ et Salmant.¹⁰, modo absit scandalum. Sed negat Laymann^{b)} et Sporer¹¹.

¹ Tr. 14, cap. 2, num. 42. - ² Molina, disp. 342, num. 10. - ³ Fill., tr. 35, n. 23. - ⁴ Tr. 16, disp. 4, punct. 13, § 3, n. 3. - ⁵ Gutier., Pract. quaest. civil., lib. 6, qu. 93, n. 51. - ⁶ Lassarte, de Decima, cap. 19, n. 56. - ⁷ Cap. 21, num. 5. - ⁸ Disp. 26, n. 29. - ⁹ Tr. 16, disp. 4, punct. 13, § 3, n. 3. - ¹⁰ Lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 40. - ¹¹ Loc. cit., n. 41. - ¹² Tr. 14,

tres non sufficiant, fas est conducere aliena, et inde perceptos fructus vel absumere vel etiam vendere ».

835. - ^{a)} Caute accipienda sunt verba generaliter loquendo, quibus S. Alphonsus utitur; auctores enim quos allegat non loquuntur de praesenti casu in specie: sed Viva generaliter scribit licitum esse clericis, secluso scandalo, « emere jumenta, ut nutrita carius vendant; emere oves, ex quibus vendant agnos et lactinia ». — Salmanticenses pariter generaliter concedunt licitam esse clericis

Verumtamen nequeo intelligere cur hoc absolute sit illicitum; cum ex una parte, haec non sit negotiatio; emere enim rem, ut in melius mutata carius vendatur, certum est non esse negotiari, sed praemium sui laboris accipere, ut docet D. Thomas¹² cum aliis. Ex alia parte, nullo canone hoc vetitum invenitur. Et regula generalis est, licitum esse quodcumque non constat a lege prohibitum; ut fuse probatum est *Lib. I, n. 58 et seqq.* — Dicit Laymann, hoc prohiberi, quia dedecet statum ecclesiasticum. Sed respondeo: Vel dedecet per se, vel propter scandalum aliorum. Quod per se dedecet, nequit dici; nam si hoc esset, etiam clericum dedecet animalia saginare in praediis propriis: quod communiter DD. cum ipso Laymann permittunt. Si vero ob scandalum; ergo, secluso scandalo, non est illicitum^{c)}.

836. - « 3°. Non peccat clericus 1°. Si « emat agrum cum fructibus jam maturis, « illosque vendat; quia vendit fructus agri « sui. Card. de Lugo¹³ ex Molina, Filiuccio, etc. — 2°. Si id quod ad proprios « usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. « *Ibid.* 14 ».

Notandum est deinde quod, ut negotiatio clericis vetita sit, requiritur animus vilis emendi, ut vendatur carius. Unde licet eis vendere carius, ut emant vilis. Salmant.¹⁵ — Sic pariter non est vetitum clericis vel monachis aliquid emere ut consumant, et postea vendere si pretium

qu. 2, de Empt., cap. 2, qu. 4, resp. 1. — ⁹ De Contract., qu. 2, art. 4, n. 7. — ¹⁰ Tr. 14, cap. 2, n. 34. — ¹¹ Tr. 6, cap. 5, n. 102. — ¹² 2° 2°, qu. 77, art. 4, ad 1. — ¹³ Laym., lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 40. — ¹⁴ Laym., loc. cit. — ¹⁵ Disp. 26, num. 31. - ¹⁶ Molina, disp. 342, n. 10. - ¹⁷ Fill., tr. 35, n. 23. — ¹⁸ Lugo, loc. cit. — ¹⁹ Tr. 14, cap. 2, n. 42.

negotiationem, « qua aliquid emitur, ut per industriam vel artem melioratum aut immutatum carius vendatur, ut qui... emit animalia, ut postea saginata carius vendat ».

^{b)} Laymann, loc. cit., n. 40, videtur utique negare, quamvis non expresse. Negat enim licitum esse clericis, animalia emere, quae postea saginata, quaestus faciendi causa vendantur, et excipit dumtaxat hunc casum: « Si empta pecora et in propriis praediis nutrita vendant ».

^{c)} Hinc S. Doctor, in *Istruzione e Pratica*,

Emere fructus alieni praedii ad alenda pecora, postea vendenda, licitum.

Aliae negotiationes licitae.

illius crescat, ut vilis simile emant; quia hoc non est propria negotiatio, ait S. Thomas^{a)}: *Non proprie pertinet ad negotiatores, sed magis ad oeconomicos vel politicos, qui habent providere vel domui vel civitati, de... necessariis ad vitam.* — Item, nec prohibetur iis emere plura pro securitate suae provisionis, et quod superest etiam carius vendere; quia emunt ne provisio deficiat: ut ajunt Lugo¹, Mazzotta².

Licitum etiam est clericis emere ferum ad vendendos gladios; colores, ad vendendas picturas; lanas, ad vendendum pannum: modo tamen ipsi pannum conficiant, non autem per operarios conductos, quia aliter hoc valde accederet ad negotiationem: ita Lugo³, Salmant.⁴ cum Molina et Maldero. — Et hoc affirmant^{b)}, etsi lanae essent propriae; de hoc tamen dubitat Lugo.

An vero liceat conducere equos ad eos locandos? — Negat adhuc Molina^{c)}; sed concedunt Lugo^{c)} et Salmant.^{c)}.

837. - « An vero, et quomodo clericis « liceat negotiari per alios non famulos,

¹ Disp. 26, num. 32. — ² Tr. 3, disp. 3, qu. 1, cap. 3, qu. 5, v. *Caeterum*. — ³ Disp. 26, n. 34. — ⁴ Tr. 14, cap. 2, n. 42. - ⁵ Molina, disp. 342, n. 6. - ⁶ Malder., tr. 5, cap. 2, dub. 4. *Dico 4*, v. *Secundo*. — ⁷ Lugo, disp. 26, n. 34. — ⁸ Loc. cit., n. 36. — ⁹ Lib. 7, cap. 20, dub. 19, n. 7. — ¹⁰ De Jure eccles., lib. 1, cap. 40, n. 121. — ¹¹ Cap. 21, n. 6. —

cap. 10, n. 194, ait sibi videri valde probabilem opinionem, quae affirmat licitum esse clericis aliena praedia emere ad saginandum propria animalia, quae postea vendantur.

836. - ^{a)} S. Thomas negat sane, in *2^a 2^{ae}, qu. 77, art. 4, ad 2*, vetitum esse clericis aut monachis aliquid emere ut consumant, et postea vendere si pretium illius crescat; sed textus, quem S. Alphonsus in dictionum confirmationem adducit, reperitur apud Angelicum in ipso articuli corpore, nec directe refertur ad praesens assertum.

^{b)} Ex auctoribus allegatis, Malderus ampliationem istam praetermittit.

^{c)} Molina, loc. cit., n. 17, loquitur non de conducente, sed de emente jumenta ad ea locanda. De dicto autem Molinae dubitat Lugo, loc. cit., n. 34, et demum sub distinctione concludit, inquit: « Fateor tamen, si frequenter emerentur alia et alia animalia ad eum usum, speciem aliquam negotiationis habere; si tamen semel empta fuissent, et postea diutius in eo exercitio haberentur, non video majorem indecentiam, quam si semel domus empta fuisset ad locandam, vel grex ad vendendos ejus fructus ». — Salmanticenses vero

« praesertim in necessitate? — Vide card. « de Lugo⁵, Trullench⁶, Barbosa⁷ ».

Commune est apud DD., licitum esse clerico negotiari pro sua vel suorum necessaria sustentatione. Ita Lessius⁸, Lugo⁹; et Salmant.¹⁰ cum Molina, Sa, Navarro, etc.; ex cap. *Multa 1, ne cler. vel mon.*, ubi dicitur: *Nec tamen justum negotium est contradicendum propter necessitates diversas, etc.*

Sed hic dubitatur: quoniam necessitas requiratur, vitae an status? — Nimis rigide Laymann¹¹ requirit necessitatem ad vitam sustentandam. — Sed communius et probabilius Palaus¹², Sporer¹³, Croix¹⁴ et Mazzotta¹⁵ dicunt sufficere necessitatem gravem ad statum decentem, nempe si aliter clericus cum sua familia commode sustentari nequeat. Ratio: tum quia lex ecclesiastica non obligat cum gravi incommodo; tum quia, cum prohibitio facta sit ob decentiam status, non censetur prohiberi id quod necessarium est ad decentem statum servandum, suum vel suorum^{a)}.

⁵ Loc. cit., num. 37. — ⁶ Tr. 14, cap. 2, num. 39. - ⁷ Molina, disp. 342, n. 11. - ⁸ Sa, v. *Clericus*, n. 20 (in edit. genuin., n. 22). - ⁹ Navar., Man., cap. 25, n. 111. — ¹⁰ Lib. 3, tr. 4, cap. 17, n. 39. — ¹¹ Tr. 16, disp. 4, punct. 13, § 3, n. 8. — ¹² Tr. 6, cap. 5, nu. 102. — ¹³ Lib. 3, part. 2, num. 1006. — ¹⁴ Tr. 3, disp. 3, qu. 1, cap. 3, quaer. 5.

magis videntur Molinae favere quam cardinali de Lugo; nam, *tr. 14, cap. 2, n. 42*, afferunt Molinae sententiam de emente jumenta ad ea locanda, et dicunt: « Sed id displicet Lugo, quia potest propria praedia et jumenta locare; et postquam emit, jumenta jam sua facit; neque est ratio cur jumenta emere animo locandi non possit, et possit domum emere animo locandi ». Quibus sic dictis ex Lugo, concludunt Salmanticenses: « Verum est primum esse magis indecens et indecorum, quae indecentia non ita apparet in secundo ».

837. - ^{a)} Haec denique circa negotiationem clericorum sedulo notanda sunt. Clerici non prohibentur acquirere obligationes societatum industrialium; nam potius mutui quam negotii rationem habent. — Praeterea ex decr. S. O. die 17 Novembr. 1875 et 15 April. 1885, non sunt inquietandi qui nomina seu actiones viarum ferrearum similiumque societatum aut arcarum publicae utilitati insertivium de sua pecunia acquirunt, dummodo parati sint stare mandatis Sedis Apostolicae, et certo sciant eas societates nullum habere propositum finem illicitum vel quomodolibet suspectum, et dummodo nullam in iis socie-

Negotiari pro necessaria sustentatione, licitum.

Probabilissimum est gravis necessitas status.

Negotia-
tio quando-
que illicita
laicis.

838. - Notandum est ultimo, quod negotiatio, licet tantum clericis prohibita sit, adhuc tamen laicis aliquando illicita erit: nempe, si unus vel pauci mercatores emant in magna quantitate res necessarias ad victum, vestitum vel ad usum communem civium, antequam hi sufficienter de illis sibi providerint, ut postea vendant pretio majori quam juxta fori aestimationem venderentur. Ita Salmant.¹ cum Trullench, Soto, Silvestro, etc. Et addunt in hoc peccare eos contra justitiam et teneri ad restitutionem. - Sed oppositum non esse improbabile ait Lessius²: cui adhaerent Palaus^{a)}, Molina, Dicastillus et Diana, apud Salmant., dicentes, quod isti potius peccant contra caritatem, et contra justitiam legalem, non autem contra commutativam; quia non peccant emendo, nec peccant non vendendo statim, cum nullus teneatur vendere res suas. Excipit tamen Lessius³, si pretium, spectato tempore venditionis, esset irrationabile. (Sed vide dicta n. 816).

Admittunt autem Salmant.⁴ cum communi, posse mercatores vendere merces pretio majori, si emant eas antequam in urbem invehantur. Sicut etiam admittunt quod dives in urgenti necessitate civium possit emere frumenta, ut moderato lucro postea vendat, et sic eorum necessitati subveniat.

Valde refert hic ultimo loco quaerere an liceat clericis gerere negotia, sive procuraciones saecularium.

Certum est illicitum esse clericis exer-

¹ Tr. 14, cap. 2, n. 44. - Trull., lib. 7, cap. 20, dub. 18, n. 4. - Sotus, de Just. et Jure, lib. 6, qu. 2, art. 2, ante resp. ad 1 arg. Cfr. etiam art. 3, concl. 4, i. f. - Silvest., v. Emptio, n. 11, qu. 10. - ² Cap. 21, n. 151. - Molina., disp. 345, num. 9 et 10. - Dicast., tr. 9, disp. 2, dub. 10, num. 164. - Diana, part. 1, tr. 8, resol. 27. - Salmant., tr. 14, cap. 2, n. 44. - ³ Cap. 21, n. 152, i. f. - ⁴ Loc. cit. - ⁵ Tr. 8, disp. 5, qu. 2, cap. 7, n. 3, v. f. - Tambur., lib. 10, de Censur., tr. 4, cap. 19, n. 7. - ⁶ Tr. 10, de Censur., cap. 9, n. 63. - Palaus, tr. 29, disp. 6, punct. 13, n. 10.

tibus administrationis partem suscipiant, et se abstineant a qualibet negotiatione dictarum actionum seu titulorum, et praesertim ab omni contractu qui speciem habeat ut vulgo dicitur *dei giuochi di borsa* (jeux de bourse).

838. - ^{a)} Palaus, tr. 33, disp. 5, punct. 34, n. 7, ait: « Nihilominus, longe verius existimo hoc monopolium non esse illicitum ».

^{b)} Ugolinus, de Irregular., cap. 58, § 1, n. 8,

cere officium tutoris, curatoris aut procuratoris pupillorum; item tabellionis, et qualecumque aliud officium publici ministerii, ex quo teneantur rationes reddere de justitia vel de bonis administratis. Et ob hanc causam tales clerici fiunt irregulares, ex cap. un. de obligat. ad ratiocin. Advertit tamen Mazzotta⁵ cum Tamburinio, Ugolino^{b)} et aliis, quod si a clerico suscipiatur administratio post ordinationem, non incurritur irregularitas; cum haec non inveniatur expressa in jure. - Deinde advertunt Salmant.⁶ cum Palao, Bonacina, Cornejo et Sayro, quod, ut clericus qui hujusmodi officia exercuerit, possit ordinari, sufficit quod, deposita administratione, idoneam fidejussionem de gestis praebet. Immo (ut addunt iidem Salmant.⁷ cum Palao, Suarez, Bonacina, etc.) sufficit quod reddat rationes et administrationem deponat, etiamsi debita non solverit. - Communiter autem DD. cum Salmant.⁸ docent quod administratores locorum piorum, aut viduae, aut pupilli indigentis, qui causa pietatis talen onus susceperint, bene possunt ordinari etiam ante redditas rationes, argumento ex cap. 1, ne clerici vel mon.; can. Monachi 35, caus. 16, qu. 1, et clarius ex can. Pervenit 1, caus. 21, qu. 3, ac can. Indictatum 5, dist. 89.

Ad quaesitum veniamus. - Communiter docent Lessius⁹, Palaus¹⁰, Bonacina¹¹; et Salmant.¹² cum Suarez, Laymann et aliis, illicitum esse clericis procuracionem gerere personae saecularis privatae

Bonac., disp. 7, de Irregular., qu. 2, punct. 4, n. 5. - Cornejo, tom. 2, tr. 5, disp. 14, dub. 2, i. f. - Sayr., de Censur., lib. 6, cap. 14, num. 11. - ⁷ Tr. 10, cap. 9, n. 63. - Palaus, tr. 29, disp. 6, punct. 13, n. 11. - Suar., de Censur., disp. 51, sect. 3, v. f., v. Satis ergo. - Bonac., disp. 7, de Irreg., qu. 2, punct. 4, n. 5 et 6. - ⁸ Tr. 10, cap. 9, n. 64. - ⁹ Cap. 21, n. 6. - ¹⁰ Tr. 29, disp. 6, punct. 13, n. 7. - ¹¹ Disp. 7, de Irregular., qu. 2, punct. 4, n. 4. - ¹² Tr. 10, de Censur., cap. 9, n. 62. - Suar., de Censur., disp. 51, sect. 3, n. 20, v. Unde sequitur. - Laym., lib. 1, tr. 5, part. 5, cap. 8, n. 3.

ulterius progreditur, et asserit clericos ab hac irregularitate excipi, eo quod illud caput de laicis tantum loquatur.

^{c)} Palaus, Bonacina, Salmanticenses, Suarez et Laymann (hic ultimus a Salmant. non allegatur), locis cit., clare significant haec esse clericis vetita, dum scribunt irregulares eos esse, qui alicujus personae privatae non indigentis administrationi obligati sunt.

Officium
tutoris, cu-
ratoris, etc.
vetatur cle-
ricis.

Talia exer-
centes fiunt
irregula-
res.

Quomodo
tollatur ir-
regularitas.

Admini-
stratores lo-
ci pii, vi-
duae, etc.
non sunt ir-
regulares.

Clericis
vetatur pro-
curatio per-
sonae sae-
cularis non
miserabilis.

non miserabilis, cum obligatione reddendi rationes; ut habetur ex cap. Sed nec 4, ne clerici vel monachi, ubi sic dicitur: Sed nec procuraciones villarum, aut jurisdictiones etiam saeculares..., clericorum quicumque exercere praesumat. Si quis autem adversus haec venire tentaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis (II Tim., II, 4): Nemo militans Deo implicet se saecularibus negotiis, saeculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod, officio clericali neglecto, fluctibus saeculi, ut potestatibus placeat, se immergit.

Ex praefato autem textu infertur 1° talem clericum incurrere suspensionem ab officio, sed non nisi ferendae sententiae,

a qua excusabit ignorantia, etiamsi fuerit crassa: cum ibi appositum sit verbum praesumat, quod importat omnimodam contumaciam per scientiam censurae; ut dicemus Lib. VII, n. 47. - Infertur 2° cum Roncaglia¹, illum clericum serio increpandum esse in hac materia, qui ita se immergeret in hujusmodi procuracionibus, ut sua ministeria cogeretur negligere; prout deducitur ex verbis textus allati: officio clericali neglecto, fluctibus saeculi... se immergit. Hinc non auderem damnare de mortali clericum, qui ob talem procuracionem sua ministeria non negligeret: maxime, si id non faceret avaritiae causa, sed ad decentius statum suum et familiae conservandum.

Non esse
lethale, nisi
negligant
sua ministe-
ria.

DUBIUM IX.

Quid sit Contractus Census, et an licitus.

839. Quando census est licitus. - 840. An liceat census super persona. - 841. An pereat census, pereunte re censuata. - 842. An liceat apponere in censu pactum assecurationis. - 843. An sit licitus census redimibilis ex utraque parte. - 844. An et quando liceat census vitalitius. - 845. Quae conditiones requirantur in bulla Nicolai V. - 846. Conditiones requisitae in bulla S. Pii V. - Conditio 1^a: Ut census constituatur super re stabili et designata. - 2^a: Ut pecunia numeretur. - 3^a: Ut non fiat pactum de solutione anticipata. - 4^a: Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos. - 847. Dub. hic 1°. An, pereunte re, exstinguatur census. Dub. 2°. An re per certum tempus non dante fructus, debeat pensio. Dub. 3°. An pereunte re specialiter designata, maneat obligata alia bona hypothecata. - Conditio 5^a: Ut censuarius non privetur rem alienare. - 6^a: Ne apponatur poena pro pensione non soluta. - 7^a: Ne census creetur ex pensionibus non solutis. - 8^a: Ut censitor non possit pretium repetere, et ut censuarius possit redimere. - 9^a: Ut non vendatur alius census, majori vel minori pretio. - 848. An bulla S. Pii obliget in conscientia. - 849. Et an obliget ubi non est recepta.

Census,
quid.

839. - « Resp. Is est, cum certa summa pecuniae, v. gr. centum florenis, emat te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili sive fructifera, certam aliquam pensionem seu censum, v. gr. florenos quinque annuos vel sex, prout consuetudine vel lege taxatum erit. Ita ut hic non sit mutuum et usura (si alias pravam intentionem non habeas); sed vera emptio et venditio, qua emitur non praecise ipsa pensio, sed jus eam percipiendi », [Ita Salmant.²] « quod longe minus valet, ideoque minoris emitur; licet post multos annos pretium longe superet. Molina,

« Lessius, Laymann³, et caeteri communiter. - Rectius tamen card. Lugo⁴ probat, ad excusandum censum ab usu, dicendum esse non emi pensiones, neque jus ad illas, neque fructus; sed potius partem ususfructus talis praedii super quo census constituitur: ita ut dominium totum directum praedii maneat apud venditorem, dominium vero utile seu jus ususfructus ex parte vendatur. « Unde resolvuntur sequentes casus, qui etiam ex natura emptionis et venditionis solvi possunt:

« 1°. Hic contractus est injustus, si non servetur pretium justum, a lege vel con-

¹ Tr. 14, qu. 2, de Empt., cap. 2, reg. in praxi, n. 5. - ² Tr. 14, de Contract., cap. 4, num. 24. - Molina, tr. 2, disp. 331; disp. 333, num. 14; disp. 335. - Less., cap. 22,

dub. 1; dub. 2, n. 20 et seqq.; dub. 5, n. 34. - ³ Lib. 3, tract. 4, cap. 18, n. 2 et 3. - ⁴ De Just. et Jure, disp. 27, num. 20.